

3136-3138

491.99-5
47-45

2010

460

p.

681

ՅԱՆԿ ԳԼԽՈՑ

1. Յառաջաբան հեղինակին	էջ	Ա.
2. Առարկայ	”	7
3. Շնչաւոր և անշունչ առարկայներ	”	9
4. Մտաւոր և նիւթական առարկայներ	”	10
5. Առարկային թիւը	”	12
6. Առարկային որպիսութիւնը	”	13
7. Որպիսութեան թիւը	”	17
8. Առարկային գործողութիւնը	”	18
9. Թիւ գործողութեան	”	22
10. Բառ և վանկ	”	26
11. Հնչիւն և տառ	”	28
12. , տառի գործածութիւնը	”	30
13. չ և չ տառերու գործածութիւնը	”	35
14. Գործածութիւն „ և է երկբարբառներու	”	37
15. Ուղղագրութիւն „ և օ տառերու	”	39
16. Ուղղագրութիւն է և է տառերու	”	42
(Բառերու կապակցութիւնը)		
17.	”	48
18.	”	50
19. Պարզաբանող բառեր	”	58
20. Վերջաբան	”	66

ՏԱՐԵՐՔ

ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ

ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵԶՈՒԻ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԵՐՐՈՐԴ ԵՒ ԶՈՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻՈՑ ՈՒՍՈՒՅՄԱՆ ՆԻԻԹ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԵՑ

ՆԻԿՈՂԱՅՈՍ ՏԵՐ—ՂԵՒՈՆԴԵԱՆՑ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՑՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՓՈՐԱԳՐԻԶ ՍԵՐՎԻՉԷՆ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԻՄԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Կ. Պոլիս, Մուլրան-Համամ, Ազբիւրիկ Բոյ

1893

11973

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍԲ

ՀԵՂԻՆԱԿԻՆ ԿՈՂՄԱՆԷ



Ընթերցողը պիտի նկատէ որ Քերականութեան սոյն հատորը սերտ կապ ունի նախընթաց հատորին հետ եւ նորա պարզ շարունակութիւնն է։ Առաջին հատորն հրատարակելու առթիւ, մենք սահմանեցինք զայն իբր երկրորդ տարւոյ ուսուցման նիւթ, թէեւ նորա վերջին մասին մէջ եղած Բաւերու Կապուցութեան (էջ 48) յարմարագոյն կը դատէինք իբր նիւթ՝ երրորդ տարւոյ ուսուցման՝ Բայց ինչպէս յայտնի է մեր ուսուցիչք եւ վարժուհիք՝ դժուարին համարած են լեզուի այբուբենէն անբաժան եւ զոգ այդ վարժութեանց ուսումը, որոց դիւրութիւնը եւ օգտակարութիւնը մենք քանիցս ստուգած եմք՝ երկրորդ տարիէն սկսել։ Բաց աստի, քերականական ուսումն իսկ մեր ուսումնարանաց մէջ իւր արժանաւոր տեղը դեռ չէ գտած։ մեր ուսուցիչներէն եւ վարժուհիներէն շատերը այն կարծիքէն են որ քերականութեան ուսումը աւելորդ բեռ մ'է ուսումնարանին համար, զոր կարելի է չառ դիւրաւ բառնալ, յանձնարարելով նոցա՝ աւանդել ընթերցանութեան հետ եւ լեզուի քերականական անհրաժեշտ գիտելիքները։ Բայց նախ պէտք է խոստովանինք որ առ մեզ պակաս չեն ուսուցիչներ անտեղեակք՝ լեզուի Բաւերու նախն անհրաժեշտ գիտելիք։ Երկրորդ՝ ենթադրելով որ անոնցմէ շատերը տեղեակք նաեւ լինին լեզուին, չունին իրենց համար կանոնաւորեալ ուղղեցոյց մը որ ըստ այնմ կարենան լաւ առաջնորդել այլոց։ Երրորդ եւ գլխաւոր խնդիրն է որ մեր ուսուցիչք մոռնալով շատ անգամ իրենց դիրքը, կը կարծեն թէ ինչ որ դիւրամբանելի է ի-

րենց համար, նոյնը պէտք է լինի նաեւ իրենց աշակերտաց համար: Ո՛հ ապաքէն մանուկը կը սեփհականէ եւ կ'իւմացնէ ո եւ իցէ հմտութիւն՝ չնորհիւ բազմաթիւ եւ գործնական վարժութեանց. ո՛հ ապաքէն կրկնութիւնը գիտութեան հիմն է, հետեւաբար եւ վարժապետին աւանդած քերականական կանոնները այն ատեն միայն լաւ արդիւնք կ'արտադրեն երբ աշակերտը միջոց կ'ունենայ դասի ժամանակ իրեն աւանդուածը՝ իւր սեփական գիտութեամբը կրկնել, երեքկնել եւ իւր յիշողութեանը մէջ արմատացնել: Կը պնդեմք նաեւ որ մինչեւ իսկ մեր միջնակարգ ուսումնարաններէն ելած աշակերտները եթէ մէջ մասմբ անկարող են ուղիղ գրելու, սորա պատճառը եւ հզօրագոյն պատճառն այն է որ մեր գրական լեզուի ուսումը գրեթէ արհամարհուած է եւ բարձի թողի եղած է: Քանի որ մեր լեզուն շատ եւ շատ կարօտ է խնամածութեան, շատ եւ շատ կարեւոր է որ մեր ուսումնարանները զայն ուսման գլխաւոր առարկայ ընէին, զայն մշակէին, սորա հիմունքը, ոգին, քերականական եւ տրամաբանական կազմակերպութիւնը ծանօթացնէին իրենց աշակերտաց, այն աշակերտաց որք վաղը այդ ուսումնարաններէն դուրս ելլելով իրենց գրուածներով աւելի եւս պիտի նպաստեն լեզուին աղաւաղման:

Եւ ո՛վ չէ դիտած որ մեր աշխարհաբար լեզուն՝ կանոնաւոր կազմակերպութեան տեսակէտով ոչ միայն չէ յառաջադիմած, այլ որ աւելի ցաւալին է, օր ըստ օրէ աւելի իսառնաչփոթ եւ աղաւաղեալ վիճակի մը մատնուած է: « Հայերէն աշխարհաբար է, կարելի է ամեն ձեւով գրել » կ'ըսեն, եւ այդ զաղափարը մեր մէջ տոյն աստիճանի ընդհանրացած է որ ամեն ոք մեզմէ, կամ ագիտութեամբ, կամ անուշադրութեամբ կամ ընդհանուր հոսանքէն մղեալ, առանց բնաւ խիղճ ընելու՝ ամեն օր կը մեղանչէ լեզուին ոգւոյն, նորա քերականական եւ տրամաբանական կազմութեան հիմնական կանոնաց դէմ:

Ո՛վ որ դիտելու ձիրք ունի, դիւրաւ պիտի համոզուի որ մեր ամեն մէկ խօսակցութեան մէջ բազում սխալներ կը սպրդին. շատ անգամ ուղղական եւ հայցական հոլովները փոփոխակի կը գործածուին՝ հակառակ հաստատեալ կանոնաց, երբեմն տրականը նաեւ շփոթութեամբ կը գործածուի ուղղականի կամ հայցականի տեղ. լեզուի կազմակերպութեան անտեղեակ գրիչք՝ դեռ կը շարունակեն գրել գորօրինակ՝ « կովին մորթեցին », փոխանակ ըսելու « կովը մորթեցին »: —

Առօրեայ բազմաթիւ սխալներու մէջէն, օրինակ մը միայն զատեցինք, ցոյց տալու համար թէ լեզուի ուսումը օր ըստ օրէ աղաւաղման վիճակի հասած է չնորհիւ լրակական թեթեւ եւ անմշակ յօդուածներու, հետեւաբար մեր ուսումնարանք աւագ պարտականութիւն մ'ունին այս աղաւաղման դէմ թումբ մի կանգնելու, աշխարհիկ լեզուի քերականական ուսումնա պատշաճապէս աւանդելով իրենց սանիկներուն:

Քերականութեանս այս մասը նախորդին անընդմիջական շարունակութիւնը լինելով, բնականաբար երրորդ եւ չորրորդ տարիներու ուսման նիւթը պիտի բովանդակէ իւր մէջը. բայց մենք այս անգամ կ'զգուշանանք ո եւ է սահման մը որոշելէ, ուսումնարանաց տեսուհներուն եւ բանիբուն ուսուցիչներուն թողով ինքնին որոշել թէ ե՛րբ եւ ի՛նչ չափով պէտք է սկսին աւանդել քերականական ուսումը՝ իրենց սանիկներուն:

Մայրենի լեզուի սոյն « Քերականութեան տարերքը » շատ տեսակէտով կը տարբերի իւր նախորդներէն. սա իսկապէս կարօտ է մանրամասն բացատրական ձեռնարկի մը, այսինքն բանալիի մը, եւ որովհետեւ գրքիս յառաջաբանը չ'կրնար այդ նպատակին յատկանալ, պարտք կը համարեմք զայն պատրաստել ապագային մէջ. կը յուսամք որ մինչեւ այն ատեն մեր բանիմաց ուսուցիչները իրենց խոհեմ նկատողութիւնները պիտի փութան գրաւորապէս

հաղորդել մեզ, որպէսզի կատարեալ շրջանայեցութեամբ
ձեռնարկած լինիմք աշխարհաբար լեզուի կազմակերպու-
թեան որ կոչուած է կամայ ակամայ մեծ դեր մը կատա-
րել ապագային մէջ, առանց բնաւ անգոմանելու գրաբա-
րը, այլ զայն միշտ առաջնոյն առաւել կամ նուազ ուղ-
ղեցոյց ունենալով. այս է մեր անկեղծ փափաքը եւ այս
է անշուշտ ամեն անոնց իղձը որք ազգային լեզուի բար-
գաւաճումը՝ նորա կանոնաւոր կազմակերպութեան մէջ
միայն կ'ուզեն տեսնել:

ՏԱՐԵՐԻՔ

ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ

ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵԶՈՒԻ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԵՒ ԶՈՐԿՈՐԴ ՏԱՐԻՈՅ ՈՒՍՈՒՑՄԱՆ ՆԻԻԹ

Ա. ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹԵԱՆ ՏԵՍԱԿՆԵՐԸ

ՀԱՄԱՌՈՏ ԵՒ ԸՆԴԱՐՁԱԿ ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ա. Աշակերտը կը կարդայ:

Բ. Աշխատասէր աշակերտը կը կարդայ իւր դասը:
Առաջին նախադասութիւնը կազմուած է միմիայն
գլխաւոր անդամներէ: Երկրորդ նախադասութեան
մէջ կան նաև պարզաբանող բառեր:

48. Այն նախադասութիւնը, որ միայն
գլխաւոր անդամներէ բաղկացած է՝ կը
կոչուի համարայ նախադասութիւն:

Այն նախադասութիւնը, որոյ մէջ, բացի
գլխաւոր անդամներէն՝ կան և պարզաբա-
նող բառեր, կը կոչուի ընդհանուր նախադասութիւն:

104. Գտէք համառօտ և ընդարձակ նախադասութիւնները : — Թռչունը կը թռչի : Երգող թռչունները ձմեռը կը մեկնին օտար երկիրներ : Գիւղացին կ'աշխատի : Գիւղացին գարնան արօրով հողը կը վարէ : Արտերը կը կանաչանան : Հնձողները արտերը կը հնձեն սուր մանգաղներով :

Մառերը կը ծաղկին : Խոտը կը կանաչնայ : Ձիւնը սպիտակ է : Սոխակը թռչուն է : Սոխակը տեղափոխիկ թռչուն է : Հաւը ընտանի թռչուն է : Գառնան ձեան մէջէն գլուխը կը բարձրացնէ սիրուն ձիւնածաղիկը : Կապուտակ մանուշակը գարնան կարապետն է :

105. Հետեւեալ նախադասութիւնները ընդարձակեցէք . — Կովը կը բառաչէ : Շունը կը հաչէ : Ձին կ'ուտէ : Խոտը կը բուսնի : Աչակերտը կը գրէ : Արեւը կը լուսաւորէ : Վարժապետը կ'ուսուցանէ : Մայրս կը կարէ : Երկրագործը կը հերկէ : Պարտիզպանը կը տընկէ : Դերձակը կը ձևէ :

106. Հետեւեալ նախադասութիւնները համառօտեցէք : — Փոքրիկ երախայ մը կար, ծնողքը ուղարկեցին զնա ուսումնարան : Թռչունները կ'երգէին անուշիկ ձայնով : Երախային սիրտը յուզուեցաւ : Նա չէր ուզեր ուսումնարան երթալ : — Յուրտ գիշերն անցաւ : Առաւօտեան զովութիւնը տարածուեցաւ օդին մէջ : Փոքրիկ ամպերը բարձրացան երկինքը : Գարունը իւր ամինայն վայելչութեամբ իւր հրաշալի ազդեցութիւնը ներշնչեց ամեն շնչաւորներուն : Ընտանի կենդանիները սէղապատ դաշտերու պարարտ խոտերը կ'ուտեն : Թռչունները իրենց անփետուր ձագերու համար կերակուր կը տանին :

ՊԱՐԶԱԲԱՆՈՂ ԲԱՌԵՐՈՒ ՏԵՍԱԿՆԵՐԸ

Ա. Գարնանային գեղեցիկ օրերը սկսան :

Բ. Երկու մանուկ միասին կը խաղային : — Առաջին մանուկը մեծ էր իւր ընկերէն :

Գ. Թագաւորին պալատը գեղեցիկ կերպով զարդարուած է :

49. Նշանակեալ բառերը դրուած են առարկային համար և զայն կը պարզաբանեն : Առարկայն պարզաբանող բառերը՝ շուրջը կոչուին : Որոշող բառերը որ և է առարկայ մը կը զատեն իրենց նման ուրիշ առարկայներէ :

Որոշող բառերը երեք տեսակ են՝ որպիսութիւնը որոշող՝ գեղեցիկ, բարձր, որքանութիւնը՝ քանակութիւնը որոշող՝ երկու, տասն, երեքուստիս — որու պատկանիլը որոշող՝ Բագրի, Գեղեցիկ, Բարձրացող (*) :

107. Հետեւեալ նախադասութեանց մէջ գտէք որոշող բառերը : — Յուրտ ձմեռն անցաւ : Գեղեցիկ գարունը սկսաւ : Անուշահոտ ծաղիկները ծլեցան : Ձմեռնային մերկ ծառերը զարդարուեցան : Տեղափոխիկ թռչունները տաք երկիրներէն մեր աշխարհը վերադարձան : Մառերու տերեւները բացուեցան : Խոտերու ցօղունները հաստեցան : Վայրենի գազան-

(*) Այս երրորդ տեսակը որոշողին՝ յատկացուցիչ ալ կ'ըսեն :

ները թողուցին իրենց որջերը : Երկնային մարմինները գիշերները հանդարտ կը փայլին : — Տաք ամառը կուգայ . օգտակար պտուղները կը հասնին : Հարուստ ցորենի հասկերը դաշտին մէջ կը ծածանին . — Մեր ուսումնարանի մէջ շատ աշակերտներ կան : Առաջին նստարանին վրայ նստած են հինգ հոգի : Ես երկրորդ նստարանին վրայ կը նստիմ : Վերջին նստարանը դատարկ է : Իմ ընկերս շատ լաւ կը սերտէ : Ես առի ընկերոջս գիրքը : Ուսումնարանին բակը շատ ընդարձակ է : Մեր պարտէզը մեծ է : Պարտէզին ծառերը պտղատու են :

Մեր քաղաքը կայ բարձր եկեղեցի : Եկեղեցւոյ գմբէթը ծածկուած է մետաղով : Երկրորդ եկեղեցին փոքր է : — Դեղեցիկ թռչունը թռաւ : — Դրիգորին թռչունը թռաւ : Թռչուն մը թռաւ : — Դրիգորին մէկ գեղեցիկ թռչունը թռաւ :

108. Վերի (107) վարժութեան մէջ գտէք որոշող բառերը :

109. Դրեցէք ձեր կողմանէ կամ արտադրեցէք ձեր դասերէն քանի մը նախադասութիւններ որոշող բառերուն իւրաքանչիւր տեսակէն :

110. Որոշող բառերու տակը գիծ քաշեցէք :

Ո՛ւր կ'երթաս լողալով հէգ ոստ դու ծառի—ն ,
Տես , չ'ձգեն քեզ ալիք՝ անդունդը ծովի—ն :
Ինչպէս որբ . Ռ'անտէր , թշուառ , անպաշտպան ,
Որպէս ձեռքն ինկած չարանենգ մարդկան .
Փրկութեան հընար քեզ ա՛լ չի մնար .
Զոհ կը լինիս , խեղճո՛ւկ , ալեաց չարաչար :

Ասա՛ դու ինձ , ո՛ստդ վարդի ,
Ո՛ւր ես ծըլեր , ո՛ւր ես ծաղկեր .
Դու ո՞ր հովտի կամ ո՞ր դաշտի
Զարդարանքն ես եղեր .
Այն ո՞ր անդուծ ձեռն է քաղեր
Քեզ քո թըփէն մայրենական ,
Կամ ո՞ր անդուծ է քեզ տնկեր
Յայս աշխարհիս պանդըխտական :

Ա. Յովհաննէս աշակերտը կը կարդար :

Բ. Իմ ընկերս Յովհաննէսը կը կարդար :

Գ. Ոլիմպոս լեռը ձիւնապատ է :

50. Վերի օրինակներուն մէջ նշանակուած բառերը միեւնոյն առարկայի անունն են զոր կը պարզաբանեն : Ա՛նոնք բացայայտ կերպով կը ցուցնեն թէ առարկայն ի՛նչ կամ ի՛նչ է . — ո՞ր աշակերտը՝ Յովհաննէս . ո՞ր Յովհաննէսը՝ ի՛նչն է . ո՞ր լեռը՝ Ոլիմպոս :

Միեւնոյն առարկայի երկու անուններէն մէկը որ զմիւսը կը պարզաբանէ , կը կոչուի Բացայայտիչ :

Բացայայտիչը առարկայի երկու անուններուն մէջէն որոշեալ յօդ չ'ունեցողն է և սովորաբար նախադաս կը լինի :

111. Հետեւեալ նախադասութեանց մէջ գտէք բացայայտիչ բառերը : — Խաչնարած Դաւիթը՝ սպան-

նեց Գողիաթը: Յորդանան գետը՝ ուր առաջին անգամ Յիսուս՝ Յովհաննէս Մկրտչի ձեռամբ մկրտուեցաւ, Գալիլիացւոց ծովուն շրջակայ լեռներէն կը բղխի և Մեռեալ ծովը կը թափի:

112. Գրեցէք քանի մը նախադասութիւններ ձեր բարեկամներուն, ուսուցիչներուն, ծանօթներուն, ընկերներուն՝ ձեր քաղաքի, գիւղի կամ նահանգի մէջ եղած լեռներուն, գետերուն, լճերուն անուններէն՝ բացայայտիչ բառերով:

Ա. Աշակերտը կը գրէ:

Բ. Աշակերտը կը գրէ իւր դասը գրչով:

Տ1. Առաջին նախադասութիւնը համառօտ է: Երկրորդ նախադասութեան մէջ պարզաբանող բառեր դրուած են արեւելեան հայերէն և նախադասութեան միտքը կը լրացնեն: Լրացնող բառ ըսելով կը հասկնանք հայերէն, արեւելեան հարցումներու միջնորդութեամբ:

113. Հարցումներով գտէք լրացնող բառերը: — Հայրը կը սիրէ իւր որդին: Որդին կը յարգէ իւր հայրը: Հայրը որդւոյն գիրք տուաւ: Որդին հօրը շնորհակալ եղաւ: Գիւղացին կտրեց ծառը: Որսորդը սպաննեց եղնիկ մը: Մայրը կանչեց իւր աղջիկը: — Ես փողերս գրքի տուի: Զուրը հարկաւոր է թռչուններուն և կենդանիներուն: Վազելու ժամանակդ ոտքդ քարի զարկիր: — Մենք ծառէն պտուղ քաղեցինք: Դուք ձեր բարեկամէն նամակ կ'ստանաք: Վարպետը

ոսկիէ գեղեցիկ շղթայներ շինեց: Ես վաճառականէն գլխարկ մը գնեցի: — Երկրագործը արօրով կը հերկէ արտը: Հայրը կ'ուրախանայ իւր զաւակներով: Մենք աչքերով կը տեսնենք, ականջով կը լսենք, քթով կը հոտոտենք, լեզուով կը ճաշակենք, իսկ մատներով կը շօշափենք:

116. Հետեւեալ ստորագրեալներու քովը՝ լրացնող բառեր դրէք: — Կովը կերաւ: Զկնորսը բռնեց: Մայրըս կարեց: Պարտիզպանը քաղեց: Հնձողը հնձեց: Դերձակը ձեւեց: Հիւսնը շինեց: Վարժապետը կարդացուց: Մայրը եփեց: Դայրը պատուտեց: Արծիւը գիշատեց: Շունը կը պահպանէ: (Շունը կը պահպանէ հօտը՝ յափշտակող գազաններէն):

Այժմ աշակերտը՝ տունը ուշի ուշով կը կարդայ իւր դասը:

Աշակերտը քանի մը անգամ կը կարդայ դասը՝ սովորելու համար:

Տ2. Նշանակեալ բառերը դրուած են գործողութեան համար, բայց անոր միտքը չ'են լրացներ: Նոքա կը ցուցնեն գործողութեան այլեւայլ արեւելեան տ. խանութ՝ թէ երբ կատարուեր է գործողութիւնը, բ. ուր թէ երբ կատարուեր է, գ. ինչ թէ ինչպէ՞ս կատարուեր է, դ. անհայտ թէ ինչպէ՞ս կամ անհայտ կատարուեր է, և վերջապէս ե. նպատակը թէ ինչպէ՞ս, ինչպէ՞ս պահանջուած կատարուեր է:

Ուրեմն պարագայներու յատկացեալ բառերը հինգ տեսակ կը լինին, ժամանակական, տեղական, որակական, քանակական, պատճառական :

Պարագայներու յատկացեալ բառերը գլխաւորապէս հետեւեալ հարցումներու կը պատասխանեն՝ ե՞րբ, ո՞ւր, ո՞րտեղ, ի՞նչպէս, ո՞րքան, քանի՞ անգամ, ինչո՞ւ, ինչո՞ւ համար :

115. Հետեւեալ նախադասութեանց մէջ գտէ՛ք պարագայներու յատկացեալ բառերը և որոշեցէ՛ք անոնց տեսակները : — Ինչպէ՛ս գեղեցիկ կ'երգէր սոխակը իւր երգը՝ վարդի դեռափթիթ կոկոնին վրայ : Հազիւ մթնցեր էր և ահա զմեզ սաստիկ կը տանջէին ցուրտը և անձրեւը : Այսօր սաստիկ հրդեհ բորբոքեցաւ քաղաքին մէկ ծայրը : Բարեբաղդաբար կրակը շուտ մարեցաւ : Ես գիտեմ հայերէն կարդալ : Դու գիտես ուսներէն և ֆռանսերէն խօսիլ : Կամայ ականայ պիտի տաք ձեր զէնքերը : Կամաց գնացէ՛ք, մենք ալ շուտով կը հասնինք ձեզ : Ամենեւին փոյթս չէ՛ թէ դու ետ կը մնաս : Ես բոլորովին պատրաստ չէի երբ դուք զիս կանչեցիք : Իսպառ մոռցած էի թէ խօսք տուած եմ : Շուտով երթանք, և շուտով սկսինք գործը : Բնաւ կարելի չէ յետաձգել զայն :

116. Բնութեան գեղեցկութիւնն ալ չէր սփոփեր ծերունին . անոր երեսը այլ ևս չէր ժպտեր : Մահուան մերձաւորութիւնը բոլորովին չփոթեր էր զնա : Գիւղացին միայնակ կանգնած էր բլրոյն վրայ և ուշի ուշով կը դիտէր չրջակայքը, ուր Արարիչը ձրի սփռած

էր իւր առատ պարգեւները : Յաճախ մարդս այնպիսի բաներ կը լսէ, որոց ստուգիւ դժուարաւ կը հաւատայ : Մայրը ստէպ թուղթ կը գրէր իւր որդւոյն, որ անիրաւաբար գրեթէ մոռցած էր զնա : Յանկարծակի՝ այն նեղութենէն յետոյ, արեգակը կը խաւարի : Ուրիշներու մասին խօսած ժամանակդ՝ պէտք է մեծ զգուշութեամբ խօսիս : Աստուած յայտնապէս խօսեցաւ Մովսէսի հետ : Մովսէս ուժգին զարկաւ գաւազանով և ապառաժէն անմիջապէս առատ ջուր հանեց : Վերջապէս քառասուն տարի ետքը, Իսրայէլացիք հասան Քանանացոց երկիրը : Հայր և որդի ընտանեբար կը խօսէին . հայրը մեղմաբար կը ցուցնէր որդւոյն կենաց չարիքը : Բամբասանքը չաւրաչար կը վշտացնէն մարդուս սիրտը : Անշուշտ կը հասկընանք եթէ մինչև անգամ հարեւանցի պատմէք մեզ եգիպտացոց յաղթութեւլու պատճառները : Ուշադիր մանուկը պէտք է որ շատ լսէ և քիչ խօսի : Ո՛ւր կ'երթաս, ուսկի՞ց կուգաս, պանդո՛ւխտ սոխակ : Դըրսէն զարդարուած էր, բայց ներսէն լի էր ապականութեամբ :

117. Ե՞րբ տեսած էք որ այրին իւր զարդերով թանկագին՝ ոտքէն գլուխը պճնուի : Այխատասէրը միշտ հաց կ'ունենայ, երբէք չսովիր : Երբեմն էի լոյս, իսկ այժմ եմ խաւար : Մերթ կ'որոտաս, մերթ կ'ամպես, մերթ կը մթնես մռայլ, մերթ կը տեղաս անձրև, մերթ հարաւային հողմի նման սաստիկ կը փչես : Ես զգաստ կը լինիմ : Լաւ է անագան քան երբէք : Բժիշկը դեռ չ'հասած, հիւանդն արդէն մեռած էր : Առաւօտը կանուխ մենք եկեղեցի գնացինք : Առաջուց լսած էինք, որ քահանան քարոզ պիտի տայ : Առ այժմ մենք պէտք չ'ունինք ձեր օգնութեանը, առաջ ու-

բիշներուն օգնեցէք : Նախ մտածէ՛ և ապա խօսէ՛ :
Նախ և առաջ նիւթը պատրաստէ՛ և յետոյ գրէ՛ : Աս-
տուծոյ նախախնամութիւնը յաւիտեան կայ :

118. Հարցումներու օգնութեամբ վերոգրեալ
վարժութեանց պարագայական բառերը չորս խումբի
բաժնեցէ՛ք՝ որակական, քանակական, ժամանակա-
կան, տեղական և ձեր յիշատակարանի տետրակին
մէջ նշանակեցէք ապագային համար :

119. Վերոյիշեալ եւեւ վարժութիւնները (113, 116,
117) վերլուծեցէք տրամաբանօրէն և ցուցուցէք գըլ-
խաւոր և երկրորդական անդամները, երկրորդական
անդամներու տեսակները՝ որոշող, լրացնող, պարա-
գայական, և եթէ կայ՝ բացայայտիչ բառերը : — (Բե-
րանացի և ապա գրաւոր) :

Աստուած իմ, Աստուած իմ, ընդէ՞ր թողեր զիս :
Հա՛յր, հա՛յր, վիշտը չտրաչար կը ճնշէ հոգիս :

53. Այն առարկային անունը, որուն
կ'ուղղենք խօսքերնիս՝ եւեւ բառ կ'ըսուի :
Կոչական բառերը իրարմէ և նախադասու-
թեան միւս անդամներէն ստորակէտով կը
բաժնուին : Կոչական բառի առաջին վան-
կին վրայ շեշտ կը դրուի, եթէ անոր նա-
խընթաց բառը շեշտ չ'ունի :

120. Գտէ՛ք կոչական բառերը : — Ասա՛ դու ինձ,
ո՛սագ վարդի, ո՛ւր ծլեր ես, ո՛ւր ծաղկեր ես : Տէ՛ր,
օրհնէ՛ իմ ձեռքերուս վաստակը : Օրհնէ՛, Տէր, իմ

ձեռաց վաստակը : Ինչո՞ւ կը խրխնջաս ի՛մ ձի եռան-
դուն : Քո՛յրիկ, կանչեց քաջ պատանին : Ո՛վ լուսին,
լուսին, արդէն քանի՞ դար . . . Գնա՛, եղբայր, Աստ-
ուած քեզ հետ : Հայրի՛կ, դարձեալ թռչուն մը թռաւ :
Քուն եղի՛ր, զաւակս, խփէ՛ աչքերդ : Հազար երանի՛
քեզ, մանուկ անբիծ, որ շուտ հեռացար դու այս աշ-
խարհէս :

ՄԻԱԽՈՐԵԱԼ ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹԻՒՆ

Ա. Աչակերտը կը կարդար, կը գրէր և կը նկարէր :

Բ. Ապակին թափանցիկ է, ջինջ և դուրաքեկ :

Գ. Կարապետը, Յովհաննէսը և Մկրտիչը ուսում-
նարան գնացին :

Դ. Արեգակը, լուսինը և աստեղք երկնային մար-
միւններ են :

Ե. Ուսուցիչը բերաւ կարմիր, կանաչ և կապոյտ
թանաք :

Զ. Որսորդն սպաննեց վայրի եղնիկ մը և այծ մը :
Լուծելով վերոգրեալ նախադասութիւնները, մենք
կը նկատենք .

Ա. Առաջին և երկրորդ նախադասութեան մէջ
ենթակայ մը որ քանի մը ստորոգրեալներ ունի :

Բ. Երրորդ և չորրորդ նախադասութեան մէջ մի
ստորոգրեալ որ քանի մը ենթակայներ ունի :

Գ. Հինգերորդ նախադասութեան մէջ առարկայի
մը համար դրուած են քանի մը նմանօրինակ որո-
շողներ :

Դ. Վեցերորդ նախադասութեան մէջ գործողու-
թեան մը համար դրուած են քանի մը նմանօրինակ
լրացնողներ :

Ս. Այդ նախադասութիւններէն իւրաքանչիւրը կարող ենք այնքան նախադասութեան վերածել որքան կրկնուած անդամներ կան. զօրօրինակ՝ առաջինն նախադասութեանէն կը կազմենք՝ 1. Աշակերտը կը կարգար : 2. Աշակերտը կը գրէր : 3. Աշակերտը կը նկարէր :

54. Այն նախադասութիւնը, որոյ մէջ անդամներուն մին կամ միւսը քանի մը անգամ կրկնուած է՝ կը կոչուի *պարտականութիւն* :

55. Այն նախադասութիւնը, որոյ մէջ կրկնուած անդամներ չ'կան և որ իւր մէջ միմիայն մէկ իմաստ կ'ամփոփէ, կը կոչուի *պարզականութիւն* :

56. Պարզ նախադասութեան մէջ գլխաւոր և երկրորդական անդամները և ոչ մի կէտով կը բաժնուին իրարմէ :

57. Միաւորեալ նախադասութեան մէջ կրկնուած անդամները ստորակէտներով կը բաժնուին երկու և բառէն առաջ միայն ըստ ստորակէտ չ'գրուիր, եթէ դա չ'կ'ընենք : — Ես գիտեմ և՛ կարդալ, և՛ գրել, և՛ նկարել : — Ես գիտեմ կարդալ, գրել և նկարել :

121. Հետեւեալ պարզ նախադասութիւններէն կազմեցէ՛ք միաւորեալ նախադասութիւններ : — Յոբանքը արդէն հասած է : Գարին արդէն հասած է : Գետերը սառած են, լճերը սառած են : Խնձորենին գարնան կը ծաղկի : Տանձենին գարնան կը ծաղկի :

Գորտերը խոնաւ տեղեր կ'ապրին, դողօշները խոնաւ տեղեր կ'ապրին : Բզէզները կը փնասեն բոյսերուն, թրթուրները կը փնասեն բոյսերուն : Ալուէսը խորամանկ է, աղուէսը ճարպիկ է : Արջը թանձրամիտ է, արջը դանդաղ է : Սկիւռը մագլցելով կ'ելլէ ծառերուն վրայ, սկիւռը կ'ոստոստէ ծառերուն վրայ : Շունը մսակեր կենդանի է. կատուն մսակեր կենդանի է : Ծիծեռնակը տեղափոխիկ թռչուն է. սոխակը տեղափոխիկ թռչուն է : Ձին ընտանի կենդանի է : Կովը ընտանի կենդանի է, կովը կաթնասուն կենդանի է, կովը չորքոտանի կենդանի է :

122. Կազմեցէ՛ք միաւորեալ նախադասութիւններ : — Դուրսը՝ մարդու մարմնոյն մասն է : Ձեռքերը մարդու մարմնոյն անդամներն են. ոտքերը մարդու մարմնոյն անդամներն են : Աշնան՝ գիւղացին օրավարը(*) կը հերկէ. աշնան՝ գիւղացին կը սերմանէ օրավարը. աշնան՝ գիւղացին կը ցաքանէ(**) օրավարը. Գիւղացին կանուխ կ'արթննայ, գիւղացին կը լուացուի, գիւղացին Աստուծոյ կ'աղօթէ, գիւղացին կ'սկսի իւր ծանր գործը : Գիւղացին ցորենի խուրձերը կալը տարաւ. գիւղացին ցորենի հատիկները տոպրակի մէջ դրաւ. գիւղացին ցորենի հատերը ջաղացը տարաւ. գիւղացին ցորենը աղալ տուաւ. գիւղացին ալիւրը տուն բերաւ. գիւղացին ալիւրէն թարմ հաց թխեց :

123. Հետեւեալ միաւորեալ նախադասութիւնները պարզի վերածեցէ՛ք : — Բուն և ջղջիկը գիշերային

(*) Օրավար. — Հողագործին մէկ օրուան մէջ մշակած հողին չափը :

(**) Ցաքանէ. — Տաճկերէն՝ «թարաքմալաք», այսինքն հերկուած հողը՝ թարաքմալ կարգի դնել :

կենդանիներ են։ Կովը և ձին ընտանի կենդանիներ են։ Զին և շունը մարդու հաւատարիմ ընկերներ են։ Այծերը և ոչխարները մեզ կաթ և միս կուտան։ Խոնձորը և տանձը ախորժահամ պտուղներ են։ Գազարը, սոխը, սխտորը և բողկը բանջարեղէն բոյսեր են։ Բադերը կը թռչին, կը լողան և կը պտտին։ Գայլերը զգոյշ և երկչոտ են։ Եղջերուն արագ կը վազէ, խրամատներու վրայէն կ'ոստնու համարձակ և գետերէն լողալով կ'անցնի։

124. Հետեւեալ զոյգ նախադասութեանց մէջէն միաւորեալ նախադասութիւններ կազմեցէք, կապելով զանոնք՝ Բայց, ոչ բառերով։ — Կէտը կաթնասուն կենդանի է։ Կէտը թռչուն չէ։ Երկիրս կը շարժի, արեգակը չ'շարժիր։ Կշտանալու համար օձը չ'խայթեր, չարութեան համար օձը կը խայթէ։ Լուսինը կը լուսաւորէ։ Լուսինը չ'տաքցնէր։ Յորենը գեղեցիկ չէ, ցորենը օգտակար է։ Մանուկը ընդունակ է։ մանուկը ծոյլ է։ Աստուած համբերող է։ Աստուած սաստիկ կը պատժէ։ Եղէգը քամիին ճնշումէն կը թեքի։ Եղէգը քամիին ճնշումէն չ'կոտրիր։ Տանձը համեղ է, տանձը թանգ է։ Ոսկին փոքր է, ոսկին թանգ է։ Կուր գետը մեծ չէ, Վոլկա գետը մեծ է։ Էջմիածինը հեռի է, Կ. Պոլիս մեղի շատ հօտ է։ Կայծակը զարհուրելի է, կայծակը մռայլ լոյս կ'արձակէ։ Գործելէ մի' վախնար, անգործութենէ վախցիր։ Չարութեան՝ չարութեամբ մի' պատասխաներ, չարութեան՝ բարութեամբ պատասխանէ։ Քեզմէ խնդրողին մի' մերժեր, քեզմէ խնդրողին օգնէ։

ԲԱՆԱԴՐԵԱԼ ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹԻՆ

Ա. Ներսէս հինգերորդը՝ որ իւր նշանաւոր կախիչներէն մէկն էր, շատ ազգօգուտ գործեր կատարած է։

Բ. Կան այնպիսի մարդիկ, որոնք իրենց պարտականութիւնը որքան լինէ՛ք չեն կատարեր։

Գ. Ես կը կատարեմ ինչ որ ինչ կը յանձնեն։

Դ. Ուր որ դէպք գրեւոր, այնտեղ արժիւններ կը ժողովուին։

Ե. Բոյսերը կը զուարթանան, երբ անոնք կ'աճայ։

Զ. Մանուկները աշխատեցան, որոնք որ կ'արողացան։

Է. Դու կը պատժուիս, ինչպէ՛ս կը պարտաւոր ծոյլ տանիւնը։

Ը. Ես կը ջանամ, որդեգրեմ լաւ մարդ լինեմ։

Վերոգրեալ նախադասութեանց իւրաքանչիւրը երկու մասէ բաղկացած է, որոց մէն մի մասը առանձին նախադասութիւն է և ունի իւր գլխաւոր և երկրորդական անդամներ։ Այդ երկու նախադասութեանց մին անկախ է, ինքնիրեն պարզ և որոշ կը հասկցուի, իսկ միւսը, որ մենք կէտադրութեամբ բաժնած ենք՝ առաջինէն կախումն ունի և առանց անոր պարզ չի հասկցուիր։ Կէտադրեալ նախադասութիւնները ընդհակառակն դրուած են միւս նախադասութեանց միտքը պարզաբանելու համար։ Եթէ անկախ նախադասութեանց հարցնենք, կը տեսնենք որ կէտադրեալ նախադասութիւնները ճիշտ այն հարցումներուն կը պատասխանեն, որոց կը համապատասխանեն պարզ նախադասութեան երկրորդական անդամները։

Յ8. Ենթակայն, ստորագրեալը, որպէս և նախադասութեան միւս անդամները, կրնան պարզաբանուիլ ոչ միայն առանձին բառերով այլ և ամբողջ նախադասութիւններով։

Այն նախադասութիւնը որ կը պարզաբանէ միւս նախադասութեան որ և իցէ մի անդամը, կը կոչուի երկրորդական նախադասութիւն:

Այն նախադասութիւնը որմէ կախումն ունի երկրորդականը, կը կոչուի բխական:

Գլխաւոր և երկրորդական նախադասութիւնը միասին՝ կը կոչուին բաղադրական նախադասութիւն:

59. Երկրորդական նախադասութիւնը գլխաւորէն կը բաժնուի ստորակէտով, իսկ եթէ երկրորդականը ինկած է գլխաւոր նախադասութեան անդամներու մէջ, կը բաժնուի երկու ստորակէտներով, երբեմն ալ բոլոր և ստորակէտով:

60. Երկրորդական նախադասութիւնները, իրենց կատարած սրաշաօնին համեմատ, կը լինին՝ բացայայտիչ, սրոշող, լրացնող և պարագայական:

123. Հետեւեալ նախադասութեանց մէջ գտէ՛ք երկրորդականները, հարցուցէ՛ք և լուծեցէ՛ք, որոշելով՝ թէ գլխաւոր նախադասութեան ո՞ր անդամի համար դրուած են: — Երուսաղէմի դռները կը փակեն՝ երբ արեգակը մայրը մտնէ: Երբ հասկերու մէջ ցորենի հատիկները կ'ամրանան և կը լեցուն՝ այն ժամանակ կը հնձեն զայնս: Երբ վառարանի կրակը մոխրով կը ծածկուի, այն ժամանակ կը փակեն ծխնելոյզը կափարիչով:

Գաղղայի անապատը՝ այրին մէջ կը քնանար Սաւուղ, երբ Դաւիթ նորա լողիկի ծայրէն կտրեց: Աբրահամ նահապետը իւր գերդաստանով գաղթեց այն աշխարհը, ուր Տէրը հրամայած էր անոր: Պաղ քամիներ կը փչեն այնտեղէն, ուր տարածուած է սառուցեալ ովկիանոսը: Սոխակը կ'երգէր այնպէս, որ աշխարհ ամեն անոր ականջ կը դնէր: Առիւծն այնպէս մռնչեց որ բոլոր գազանները սասանեցան:

126. Որսորդն ունի հրացան մը, որ շատ ճիշտ կը հանդիպցնէ նպատակին: Ծառին վրայ թառած էր թռչուն մը, որոյ փետուրները գեղեցկապէս կը փայլէին: Փոքրիկ ձագերը, որոնք քաղցած իրենց մօրը կ'սպասէին, ցաւալի ձայներ կ'արձակէին: Աշխատասէր մեղուն, որ իրեն համար ծաղիկներուն մէջէն մեղր կը հաւաքէր, ծանրաբեռնած թռաւ դէպ ի փեթակը: Ի՞նչ ակորժալուր է հովուական սրնդի ձայնը մայիս ամսուն, երբ նա հեռուէն մեր ականջին կը հասնի. Դուք մի՛ կարծէք թէ հովուը միայն իւր սրտի ուրախութեան համար կը նուագէ, նա այդու կը հասկցնէ իւր հօտին թէ ժամանակ է ժողվուելու իւր շուրջը և կամ ուղեւորիլ դէպ ի փարախ, ուր սիրուն գառնուկները կ'սպասեն իրենց մայրերուն:

127. Երթանք, ժողվենք դաշտերէն ինչ որ Արարիչը պարգեւած է մեզ: Կան այնպիսի տեղեր ուր հին ժամանակի բոյսերու փոտելէն սեւահող է գոյացած: Առաւօտը, երբ անկողնէդ կ'ելնես, հազար լեռներու ծայրերէն ամպ և ծուխ երկինք կը բարձրանան: Եթէ դրախտ կ'ուզես, այստեղ կեցիր: Երբ

մարդ լեռնային գիւղի մը մէջ պատահի որ հիւր ըլլայ, չաբաթներով՝ ամիսներով կը հիւրասիրեն զնա:

61. Երբեմն խօսող անձը, իւր ըսածներուն իբր հաստատութիւն, ուրիշներուն ըսած խօսքերը նոյնութեամբ առաջ կը բերէ: Այն նախադասութիւնը, որ ուրիշի խօսքերէն կազմուած է, կը կոչուի *ստեղծութիւն*:

62. Յաւելեալ նախադասութեանէն առաջ կը դրուի միջակէտ և երկու կողմանէ չակերտներ: Երբ մի քանի անձերու խօսակցութիւն կը պատմուի՝ այն ժամանակ մէկուն ըսածին առջեւը չակերտներ կը դնեն, իսկ միւսին առջեւը փոքրիկ գիծ մը (« ») և չակերտ:

128. Կէտերը և հարկաւոր նշանները դրէ՛ք: — Երբ մեծամեծք իրենց գլխաւորին համար Պարսից արքային բողոքել կ'ուզէին եկան Ս. Սահակի մօտ և առաջարկեցին անոր որ նա ալ միաբանի իրենց հետ: Արժանաւոր հայրապետը պատասխանեց Երէք ես չեմ փոխարինել իմ հիւանդ ոչխարս ուրիշի առողջ գազանին հետ:

Յիսուս երբ վերջին գիշերը աղօթելու կ'երթար ըսաւ իւր աշակերտներուն Արթուն կեցէ՛ք և աղօթեցէ՛ք որ փորձութեան մէջ չ'իյնաք:

Գարունը ըսաւ ես եմ գիւղացիին հաց տուողը:

Ամառը պատասխանեց Կարող չես տալ, եթէ ես չ'ուզեմ:

Գիւղացին մտածեց ինքնիրեն Ամենայն ինչ Աստուծոյ ձեռքն է:

63. Շատ անգամ նախադասութեան անդամոց մէջ կը մտնէ մի առանձին նախադասութիւն որ ամենեւին կապ չ'ունի գլխաւոր նախադասութեան հետ և կարելի է առանց իմաստին պարզութիւնը խանգարելու դուրս թողուլ: Այդպիսի նախադասութիւնները կը կոչուին *սեռնիկ*:

— Դուք, Կեբեկ, Բէ, չուտով կը վերադառնաք քաղաքէն: Մենք, շոհաւաններ ենք, որ բընաւ չ'վերադառնանք:

64. Շատ անգամ բաղադրեալ նախադասութիւնը կրնայ կազմուած ըլլալ քանի մը ընդարձակ պարզ նախադասութիւններէ համալուր նշանակութեամբ: Համաղօր նախադասութիւնները կը բաժնուին իրարմէ միջակէտով, իսկ եթէ շատ համառօտ են, ստորակէտով կը բաժնուին:

129. Ահա գայ ամառ այրող եղանակ,

Անխոնջ վաստակի պտղոյ ժամանակ.

Իւր աստուածային ջերմութեան ոգին,

Կենսատու շնչով ծաւալէ արփին.

Հասած է ծիրան, տանձը մեղրածոր,

Կարմիր վարդի պէս կը փայլի խնձոր,

Դեղին սաթի պէս կախուած է ողկոյզ,

Մանկտին կը գրաւէ սալոր, նուառ ու թուզ .
 Զըմեռուկ, սեխով լի է բուրաստան
 Ոսկի արիքով ծըփի անդաստան .
 Եւ արտօրէից ծանրացած հասկեր ,
 Սէք հիացնեն զինչ չքնաղ պատկեր :

65. Երբ գլխաւոր նախագասութեանց
 կը յաջորդէ միացեալ նախագասութիւն
 մը, որոյ կրկնուած անդամները տեսակ
 մը համրանքի ձեւ կ'առնուն, այն ժամա-
 նակ այդ երկու նախագասութեանց մէջ
 բուզ (՝) կը դրուի : — Գիւղացին քաղա-
 քէն զանազան բաներ գնեց՝ շաքար, թէյ,
 զգեստներ, կաւեղէն, պղնձեղէն և ուրիշ
 տնտկան կահ կարասիք :

66. Բաղադրեալ նախագասութիւնը
 միացեալէն և միացեալը բաղադրեալէն
 միջակէտով կը բաժնուի :

130. Հետեւեալ նախագասութիւնները կարգա-
 ցէք մինչեւ վերջակէտը . գլխաւոր մասերը զատեցէք
 իրարմէ և նախագասութեան իւրաքանչիւր մասը ա-
 ռանձին առնելով՝ լուծեցէ՛ք :

Կանայք տաւարի հետ են զբաղած զանոնք կթե-
 լու կաթը ժողվելու իւզ ու պանիր շինելու երիտա-
 սարդուհիք տաւարը լեռը կը քչեն կամ բուրդ ու իւզ
 կը տանին փողոցը կը ծախեն և ձեռք բերած ստա-
 կովը իրենց տան համար կարեւոր իրերը կը գնեն :
 Միայն այս չէ կանանց գործը ձմեռը ցերեկները

ճախարակ կը մանեն կտաւ շալ գորգ կամ կա-
 պերտ կը գործեն և իրենց օրը գոհ և զուարթ կ'ան-
 ցընեն : Այդտեղ հարսը և աղջիկը ազատ կը պտըտին
 և երեսներն քողով չեն ծածկեր ինչպէս տանը մէջ :
 Մէկ տան պէս են և որուն վրանը մանեա զամենքը
 առողջ ուրախ և զուարթ կը գտնես : Այն օգի ու
 ջրի և այն ծաղկի ու կանաչի հոտը ու համը առ-
 նողին հոգին և հրեսին գոյնը ինչ կը լինի՝ հապա :
 Երբ լեռները հիւր կը պատահի շաքարներով ա-
 միսներով չեն թողուր որ հեռանայ աղբիւրներու
 կարկաջիւնը ջրերու խոխոջիւնը ծառերու սօսա-
 փիւնը թռչուններուն ճռուղիւնը հովուի սրինգը
 զառնուկներու ոչխարներու բառաչիւնը այս ամենը
 կարծես քեզ կ'ըսեն «Դրախտ կ'ուզես այստեղ կե-
 ցի՛ր այսպէս կեցի՛ր սիրտդ անմեղ միտքդ յստակ» :

Մ Ա Ս Ո Ւ Ն Ք Բ Ա Ն Ի

Ա. ԳՈՅԱԿԱՆ ԱՆՈՒՆ

67. Ամեն առարկայ անուն ունի (3) : Ա-
 ռարկայներու անունները հայկա՛ն անուն կը կոչ-
 ու լին :

68. Ինչպէս տեսանք՝ առարկայն , ու-
 րեմն և գոյական անունը նախագասու-
 թեան մէջ կը կատարէ՝ ենթակայի, բացա-
 յայտիչի, լրացնողի , միանգամայն և ստո-
 բողրեալի պաշտօնը՝ այս յետինս օժան-

դակ բայերու օգնութեամբ (եմ, լինիմ) . երբեմն կարող է և պարագայական բառերու պաշտօն կատարել :

131. Կարգացէք 132րդ վարժութիւնը , գոյական անունները գտէք և իմացէք թէ իւրաքանչիւր նախադասութեան մէջ ի՞նչ պաշտօն կը կատարեն :

132. Հետեւեալ գոյական անունները ենթակայ ընդունելով՝ քովերնին գոյական ստորոգրեալներ դրէք է բայի օգնութեամբ . — Ոսկի , շուշան , մանուշակ , ուռենի , Փարիզ , Օտեսա , Էջմիածին , հրացան , խաղող , ճնճղուկ , գայլ , արծիւ , առիւծ , ցորեն , գարի , տառելի , տուն , ջուր , հաց . . .

133. Այնպիսի նախադասութիւններ կազմեցէք , որոնց մէջ հետեւեալ գոյականները ստորոգրեալ լինին . — Պտուղ է . թուփ է . ծաղիկ է . բանջար է . վարենի գաղան է . ընտանի թռչուն է . չորքոտանի կենդանի է . խաղալիկ է . թունաւոր միջատ է . օգտակար միջատ է . երկրագործական գործիք է . ձիու կերակուր է . մարդու ընկեր է .

134. Հետեւեալ նախադասութեանց վրայ գոյական որոշողներ աւելցուցէք . . . պատերը բարձր են (ի՞նչ բանի պատերը) . . . գմբէթը կը փայլի . . . ճիւղերը կը կոտորին . . . պարտիզպանը հիւանդացի է . . . թերթերը թառամբի են . . . գիրքը կորաւ (ո՞ւմ գիրքը) . . . ոտքը կոտրեցաւ . . . աչքը կը ցաւի . . . թւերը թուցան . . . շունչը կտրեցաւ . . . տունը գեղեցիկ է . . . այգին մեծ է . . .

135. Հետեւեալ նախադասութեանց վրայ աւելցուցէք գոյական բացայայտիչներ . — Վարժապետը եկաւ (ո՞ր վարժապետը) : Ընկերս գնաց : Եղբայրդ կ'աշ-

խատի : Կարապետը աշխատասէր է . . . Թագաւորը խաղաղասէր էր : . . . Յովհաննէս յաղթանդամ էր : . . . Յուդա Մակաբէ հզօր և հայրենասէր էր : . . . Լեռները կանգնած են դէմ առ դէմ : . . . Դաղաքը շինուած է ծովեզերքը :

136. Հետեւեալ նախադասութեանց վրայ աւելցուցէք գոյական լրացնողներ . — Գիւղացին կը հերկէ (ի՞նչ , ինչո՞ւ) : Գիւղացին կազմեց արօրը (ինչէ՞) : Նա շատ փող տուաւ (ի՞նչ բանի) : Ուսուցիչը պարգև տուաւ (որո՞ւ , ինչո՞ւ) : Հարուստները կ'օգնեն (ո՞ւմ) : Օգը և ջուրը կարեւոր են (ո՞ւմ և ի՞նչ բանի) : Զուրը մենք կ'ստանանք (ուսկի՞ց) :

137. Գտէք գոյական պարագայականներ . — Առաւօտը մենք ուսումնարան կ'երթանք : Երեկոյնները ուշադրութեամբ կը սովորինք մեր դասերը : Անցեալ տարի մենք ուսումնարան զնացինք : Այս տարի մենք քաղաքը կը մնանք : Եկեղեցւոյ մէջ մարդիկ կ'աղօթեն : Յերեկը տաք կը լինի՝ գիշերը զով : Ես զնա սրբտանց կը սիրեմ : Նա երեսանց բարեկամ է քեզ :

ԳՈՅԱԿԱՆ ԱՆՈՒԱՆ ՍԵՌԸ

Արա գնաց ուսումնարան , իսկ Շամիրամ տունը մնաց :

Աշակերտը կը պատրաստէր դասը , իսկ աշակերտուհին կար կը կարէր :

69. Արա և Զօհրա բառերը այր մարդու անուն են . Շամիրա և Զօհրա-հի կ'լին մարդու անուններ են :

Այն գոյականն անունները, որոնք այր մարդոց յատուկ են, կը կոչուին *բանական գոյականներ*։ Նոքա՝ որոնք կին մարդոց յատուկ են, կը կոչուին *գոյականներ*։

Այր մարդու անուններէն շատերը տրականէ իգական դարձնելու համար՝ ծայրը կ'աւելցնեն՝ *անուշ, հի, դուր* մասնիկները։

70. Բայց գոյականն անուններու մեծագոյն մասը չ'ընդունիր իգական մասնիկներ։ այդպիսիներու սեռը կ'որոշենք՝ իրենց նշանակութեանը նայելով։ — Եղբայր, քոյր, մանուկ։

71. Այն գոյականն անունները, որոնք միանգամայն թէ արական և թէ իգական սեռին կարող են յատկացուիլ, հասարակ *բանականներ* կը կոչուին։ — Մանուկը հասարակ սեռի գոյականն անունն է։

Անշուշտ առարկայները սեռ չ'ունին։

138. Հետեւեալ նախադասութեանց մէջ գոյականներու սեռերը որոշեցէք։ — Զարեհ և Զարուհի քոյր ու եղբայր էին։ Հայրն ու մայրն իրենց քով կանչեցին վարդը և Սանդուխտը։ Սահականուշ իւր ընկերուհիներու հետ դաշտին վրայ ծաղիկ կը քաղէր։ Թագաւորն և Թագուհին Ժողովրդին վրայ խնամք ունին։ Ուսուցիչները և ուսուցչուհիները բարեխղճաբար կը կատարեն իրենց պաշտօնը։

139. Հետեւեալ գոյականներու սեռը որոշեցէք։ — Երախայ, մանուկ, մանկամարդ, պատանի, կին, մարդ, ծեր, պառաւ, հայր, մայր, կոյս, քահանայ, բնիկ, գաղթական, քաղաքացի, գիւղացի, ոչխար, մաքի, խոյ, հաւ, գարի, վառեակ, որձակ, աքաղաղ, ձի, երիվար, մատակ, խող, վարազ, եղնիկ, եղջերու, կով, եզ, ցուլ։

Ս. Քաղաք, գետ, լեռ, գիւղ, մարդ, զօրապետ, Թագաւոր։

Բ. Նիկոմիդիա, Զմիւռնիա, Կեսարիա, Եւդոկիա, Մինաս, Միսակ, Արբուն։

Առաջին օրինակին գոյականն անունները առ հասարակ շատ առարկայներու կարող են պատկանիլ։

Երկրորդ օրինակին գոյականն անունները, ընդհակառակն՝ ինքնուրոյն յատուկ անուններ են։

72. Գոյականն անունները երկու դասի կը բաժնուին՝ հասարակ գոյականն անունն որ բազմաթիւ նոյնասեռ առարկայներու կարող է պատկանիլ և անհատական, որոնք մասնաւոր առարկայներու պէտք է պատկանին։

73. Յատուկ անունները միշտ գլխագիրով կը գրուին։ Գլխագիրով կը գրուին նաև ազգանունը և մականունը, որոնք նմանապէս յատուկ են։

140. Արտագրեցէք առաջ հասարակ և ապա յատուկ անունները, ուր որ կարեւոր է գլխագիր դրէք։

— Ծառ, գիւղ, բոյս, հայ, գետ, բերք, պետրոս, պօղոս, հաւ, հաւատք, համբարձում, գամ, քար, սէր, սեռ, սեամ, մարգ, միրգ, մօրուք, մարգար, մարգարէ, մինաս, մեղր, դանուբ, կոյր, երազ, տիգրիս, զանգակ, կարիճ, պօլիս, վանք, կար, կարին, տէր, տէգ, արեքսանդր, գրիչ, գրիգոր, հորթ, յորդանան, գահիրէ, արա, երուսաղէմ, եկեղեցի :

141. Գրեցէ՛ք ձեր յատուկ անունը, մականունը և ազգանունը. գրեցէ՛ք ձեր հօր, մօր, վարժապետի անունները՝ մականունովը և ազգանունովը մէկտեղ. գրեցէ՛ք թէ ի՛նչ թագաւորութեան մէջ կ'ապրիք, ո՞ր քաղաքի, ո՞ր գիւղի, ո՞ր գետի, ծովի, լեռան մօտ :

142. Գրեցէ՛ք քանի մը նախադասութիւններ, ուրոց ենթակայն յատուկ անուն ըլլայ, իսկ ստորոգըրեալը մի և նոյն առարկայի հասարակ անունը. — Կարապետը դարբին է և այլն :

ԳՈԹԱԿԱՆ ԱՆՈՒՆՆԵՐՈՒ ԹԻՒԼ ՀԱՒԱՔԱԿԱՆ ԱՆՈՒՆ

Ա. Գիրք, հաց, ծառ, քար, փայտ, կացին, բաժակ :

Բ. Գրքեր, հացեր, ծառեր, քարեր, փայտեր, կացիներ, բաժակներ :

74. Գոյական անունը երկու թիւ ունի՝ եզակի և յոգնակի (6) : Յոգնակի թիւը կը կազմուի եզակիէն՝ բառին ծայրը աւելցնելով եւ

լով եւ կամ ՚նէ մասնիկը, երբեմն և + տառը :

Միաւանկ բառերը եւ մասնիկը կ'ընդունին յոգնակի թիւ կազմելու համար : Եթէ բառը մէկուկէս վանկ ունի՝ ՚նէ մասնիկը կ'առնու. — ճրագներ, կրակներ :

Միաւանկ բառերէ կազմուած բազմավանկ բառերը կարող են փոխանակ ՚նէ մասնիկի՝ եւ մասնիկը առնուլ. — տանուտէր — տանուտէրեր, նախահայր — նախահայրեր :

Յատուկ գոյական անունները յոգնակի թիւ չ'ունին (ինչո՞ւ) :

143. Հետեւալ գոյական անունները յոգնակիի դարձուցէ՛ք. — Քար, պատ, միս, շուն, սեղան, գերան, բերան, մառան, դարան, գաւազան, մատանի, գինի, հոգի, որդի, աղաւնի, եկեղեցի, տղայ, քահանայ, կաթսայ, ճանապարհ :

Կաթ, եղ, ջուր, նուռ, դուռ, թուռ, ձեռք, ոտք :

Սպաս, գրիչ, կրակ, գլուխ, բլուր, արահ, մետր, մրուր :

Հօրաքոյր, մօրաքոյր, տանուտէր, նախահայր, նախամայր :

Ոչխար, ոչխարներ — հօտ. զինուոր, զինուորներ — զօրք :

75. Երբ շատ մը միաստե սակ հասարակ

գոյական անուններ՝ հասկն իրենց հա-
տարակ անունը կը փոխեն և եզրէ ըստ Նոր
անուն մը կ'ստանան, այդ Նոր ստացած
անունը՝ հաւաքական անուն կը կոչուի: —
Հօտ, զօրք:

146. Հետեւեալ յոգնակի հասարակ գոյականնե-
րէն եզակի հաւաքական գոյական անուններ կազմե-
ցէք: — Խոտեր, ծառեր, մարդիկ, թռչուններ, ձիեր,
անասուններ, խոզեր, ոչխարներ:

147. Հետեւեալ հաւաքական գոյականները հա-
տարակ գոյականներու դարձուցէք: — Հօտ, ջուկ,
անդեայ, երամակ, հորան, վոհմակ, պար, երամ,
ջուր, տարմ, վտառ, հող, բոլ, գէղ, շեղ:

Բ. ԱԾԱԿԱՆ ԱՆՈՒՆ

Պարտէզին մէջ կան գեղեցիկ ծաղիկներ:

Երկնային մարմինները կը զարդարեն երկնակա-
մարը:

76. Նշանակեալ բառերը կը ցուցնեն ա-
ռարկային որպիսութիւնը: Առարկայի որ-
պիսութիւնն ալ իւր որոշ անունն ունի (8):
Որպիսութիւն արտայայտող անուննե-
րուն անուն անուն կու տանք:

77. Ածական անուան պաշտօնն է՝ գո-
յական անուան քով դրուիլ և իւր զայն ու-
րիշ գոյական անուններէ. բայց ածականը

եթէ առանձին մնայ՝ կրնայ կատարել նաև
ենթակայի, լրացնողի և ստորոգրեալի
պաշտօնը:

146. Հետեւեալ նախադասութիւնները վերլու-
ծեցէ՛ք և գտէ՛ք որպիսութիւնը ցուցնող, որոշող ա-
ծական անունները: — Մենք արժանացանք ուրախ
Մայիսին: Կապոյտ երկնքի վրայ պարզ գիշերի մէջ ե-
րեցող փայլուն աստղերը՝ դիւթական գեղեցկութիւն
ունին: Առաւօտեան արշալուսին քաղցրաձայն սոխակը
կ'երգէր վարդի ծաղկալից թփին վրայ: Երեկոյեան վեր-
ջալուսին սրաթև ծիծեռնակները վերադարձան դէպի
իրենց փոքրիկ ձագերը: Գարնանային անձրևները
կենսատու են գաշտային բոյսերուն և արմատներուն
համար: Հիւսիսային եղջերուները աղքատ բնիկ տե-
ղացւոց՝ անփոխարինելի ծառայութիւններ կը մատու-
ցանեն:

147. Հետեւեալ գոյական և ածական անուննե-
րէն այնպիսի նախադասութիւններ կազմեցէ՛ք որ գո-
յականը ենթակայ լինի և նախադաս, իսկ ածականը
օժանդակ բառի հետ ստորոգրեալ: — Սուր դանակ
(դանակը սուր է). ծանր մուրճ. թեթև կացին. պող-
պատէ թուր. փոքրիկ եկեղեցի. մեծ աշտարակ. բարձր
գմբէթ. լայն փողոց. վատ ճանապարհ. պաղ ջուր.
թափանցիկ ապակի. ոսկի մատանի. փայտէ տուն.
պարսկական կապերտ. արաբական նժոյգ:

148. Հետեւեալ ածական անուններու մօտ դրէ՛ք
իրենց համապատասխանող գոյական անունները: —
Կարմիր, կապոյտ, դեղին, կանաչ, գորշ, մոխրա-
գոյն, նարնջագոյն, չազանակագոյն, մանուշակա-
գոյն, սպիտակ, սև, մեծ, փոքր, հաստ, բարակ,

նուրբ, նօսր, թանձր, երկար, կարճ, լայն, նեղ, ընդարձակ, համառօտ, ծանր, թեթեւ, առողջ, հիւանդ, բարձրահասակ, կարճահասակ, ամեհի, վիթխարի, ահռելի, նազելի, հաճելի, կոր, ուղիղ, կոյր, կաղ, բութ, սուր, ցած, բարձր, ստոր, ցանցառ, խուլ, համր, խոնաւ, չոր, տխուր, ուրախ, զուարթ, թթու, քաղցր, դառն, տաք, սառ :

149. Հետեւեալ ածականներու քով ալ դրէ՛ք իւրենց համապատասխանող գոյականները : — Քաղաքային, ծովային, ջրային, ցամաքային, դաշտային, երկնային, հիւսիսային, հարաւային, երկրաւոր, երկնաւոր, գիւղային, տնական, բնական, կենդանական, բուսական, արեւելեան, արեւմտեան, պարսկական, հնդկական, հնդկական, առաւօտեան, երեկոյեան, տարեկան, ամսական, բուսեղէն, մսեղէն, խմորեղէն, քարեղէն, փայտեղէն . . . :

ՈՐԱԿԱԿԱՆ ԵՒ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅԱՆ ԱԾԱԿԱՆՆԵՐ

Անշ խօսքը տուն կը չինէ, դռն խօսքը տուն կը քանդէ :

Փայտէն տունը՝ քարէն տան չափ տունը չլինիր :

Անշ, դռն, տուն ածականները գոյականի իսկական որպիսութիւնը կը ցուցնեն, դռք առարկային անբաժան յատկութիւններն են : Փայտէն և քարէն ածականները թէև նոյնպէս գոյականի որպիսութիւնը կը ցուցնեն, բայց այդ որպիսութիւնները առարկայի բնութենէն չեն բղխիր այլ անոր ուրիշ առարկայի հետ ունեցած յարաբերութիւնը կը ցուցնեն :

78. Ածական անունը երկու տեսակ է՝ որակական և յարաբերական :

Որակական ածականը կը ցուցնէ գոյական անունն բնական որպիսութիւնը : Որակական ածականի ցոյց տուած որպիսութիւնը կրնայ աւելնալ և պակսիլ՝ առարկայի մը նկատմամբ չափ լինիլ, իսկ ուրիշ առարկայի մը նկատմամբ սակաւ :

Յարաբերական ածականը՝ առարկային ստացական յատկութիւնը կը ցուցնէ :

Յարաբերական ածականին ցոյց տուած յատկութիւնը ոչ կ'աւելնայ ոչ կը պակսի :

79. Որակական ածական անունները երեք համեմատութեան աստիճաններ ունին՝ բնական, բաղադրական և բերանական : — Քաղցր, քաղցրագոյն, ամենաքաղցր :

80. Դրական աստիճանը պարզապէս գոյականին բնական լինելն ցոյց կու տայ : — Մեծ, փոքր, թեթեւ, ծանր, ցած, բարձր :

Բաղդատական աստիճանը՝ առարկայ մը միւսին հետ համեմատելով, կը ցուցնէ բաղդատեալ առարկային առաւել կամ նուազ որպիսութիւնը : — Մեծագոյն, փոքրագոյն, թեթեւագոյն :

Գերադրական աստիճանը որպիսութեան

գերազանց դրու թիւնը ցոյց կուտայ: — Ամենամեծ, ամենածանր, երբեմն ալ շատ, անշատ, բառերու օգնութեամբ — շատ զօրաւոր, անչափ մեծ, սաստիկ դժուարին:

Գերադրական է նաև բառերու ածականը որ միայն Աստուծոյ յատկացեալ է:

81. Յարաբերական ածականները համեմատութեան աստիճաններ չ'ունին: Նոքա կը ծագին ուրիշ բառերէ և գլխաւորապէս, նիւթի, տեղւոյ, ցեղի և ժամանակի յարաբերութիւնը կը ցուցնեն: — Մսեղէն, երկնային, հեղինական, առաւօտեան:

150. Վերոգրեալ (148) վարժութեան բոլոր որակական ածականները բարձրացուցէք բաղդատական և ապա գերադրական աստիճանի:

151. Նախընթաց (149) վարժութեան մէջ գրտնուած յարաբերական ածականները չորս կարգի բաժնեցէք իրենց նշանակութեան համեմատ, և ինչպէ՞ք թէ ինչ բառերէ չինուած են:

152. Հետեւեալ նախադասութեանց մէջ որոշեցէք որակական և յարաբերական ածականները: — Գարնանային անուշ եղանակն անցաւ, եկան ամառնային տօթ օրերը: Աշնանային յորդ անձրեւները դադրեցան: Երեկոյեան մեղմիկ զեփիւռը զովութիւն կը տարածէր: Առաւօտեան թարմ օդը անուշահոտութեամբ լի է: Անձրեւային օրերը՝ գիւղացիները չեն ելներ իրենց փոքրիկ խրճիթներէն: Փոթորկեալ ծովը կատաղի ալիքներ կը բարձրացնէ: Ծո-

վային սոսկալի փոթորիկը՝ երթալով սաստկացաւ: Ծաղկաւետ դաշտերու մէջ կ'արածին ընտանի կենդանիները: Գիւղացի համեստ օրիորդները՝ դաշտային ծաղիկներէն իրենց համար գեղեցիկ փունջեր կապեցին: Բարի մարդիկ արժանաւոր գործեր կը կատարեն: Ընտանի գրաստները մարդուս դաշտային և առտնին գործերը կատարելու կ'օգնեն:

Գ. ԹՈՒՍԿԱՆ ԱՆՈՒՆ

Տարին հասնելու ամիս ունի: Տարւոյն աւելնալով միտը յունվարն է:

Տասնեկէն բառը կ'որոշէ առարկայն և նորա թիւը կը ցուցնէ (քանի):

Ասիկա բառը առարկային կարգը կը ցուցնէ (քանի՞ երորդ) և նոյնպէս որոշող բառ է:

Տասնեկէն և հարիւր բառերը թիւերու անուններ են:

82. Այն բառերը որոնք գոյական անուն թիւը և դասաւորութիւնը կը ցուցնեն՝ կը կոչուին Բաժնական անուններ:

83. Թուական անունները երկու տեսակ կը լինին, բաժնական՝ որ առարկային քանի հաս լինելը կը ցուցնէ — մէկ, երկու, երեք, չորս, հինգ, և այլն: Բաժնական՝ որ առարկային քանիերորդ լինելը կը ցուցնէ — առաջին, երկրորդ, երրորդ, չորրորդ, հինգերորդ և այլն:

84. Դասաւորական թուականները կը ծագին բացարձակներէն իրենց վերջաւորութիւն առնելով՝ եւրէ մասնիկը։ — Հինգ-երէր, քսան-երէր, հարիւր տասն-երէր, հազար-երէր։

Մէկ, երկու, երեք, չորս թուականաց՝ դասաւորականն է առաջներորդ, երկ-երէր, եր-երէր, չոր-երէր։

153. Հետեւեալ բացարձակ թուականները դասաւորականի դարձուցէք։

Մէկ, երկու, երեք, չորս, հինգ, վեց, եօթը, ութը, ինը, տասը, տասնմէկ, տասներկու, տասներեք, տասնչորս, տասնհինգ, տասնվեց, տասնեւեօթը, տասնեւթը, տասնինը, քսան, քսանմէկ, երեսուն, երեսունհինգ, քառասուն, յիսուն, վաթսուն, եօթանասուն, ութսուն, իննսուն, հարիւր, հազար, բիւր, միլիոն։

85. Բացարձակ թուական անուններու եւրէ վերջաւորութեան մասնիկին աեղ, աւ մասնիկը աւելցնելով կ'ստանանք բառաւոր թուական անուններ, որոնք կը ցուցնեն թե՛ գոյական անունը քանի՛ անգամ բաժնուած է։ Մէկ կամ օր բացարձակ թուական անունը աւ մասնիկը չ'առնուր։ (կը կրկնուի մի մի ութսունը մէյմէկ), իսկ երկու, երեք, չորս, հինգ, վեց և այլն, վերոյիշեալ աւ մասնիկը առնելով կը լինի՝ երկուքական, երեքական,

չորսական, հնգական, վեցական, եօթնական, քսանական, հազարական։

154. Կարգով գրեցէք բոլոր բացարձակ թուական անունները և նոցա հանդէպ՝ բաշխողները։

86. Դասաւորական թուականներու վրայ եթէ աւելցնեմք աւ մասնիկը՝ կ'ստանամք մասնական թուականները, որոնք գոյական անուն մասունքները կամ կոտորակները ցոյց կուտան։ — Աէս, քառորդ, երրորդական, հինգերորդական, հարիւրերորդական . . . :

87. Բացարձակ թուականներու վրայ աւելցնելով աւ մասնիկը՝ կ'ստանանք արժէք և չափ ցոյց տուող թուական անուններ։ — Մէկ-աւ, երկուք-աւ, երեք-աւ, չորս-աւ, հինգ-աւ, վեց-աւ և այլն։

155. Հետեւեալ թուական անունները իրենց նշանակութեանը ու կազմութեանը նայելով զանազան կարգերու բաժնեցէք։ — Մէկ, կէս, առաջին, քառորդ, երկու, երեք, երկրորդ, երկուքնոց, երեքնոց, չորս, չորրորդ, հինգ, հինգերորդ, հինգնոց, հինգերորդական, վեցնոց, վեցերորդական, վեց, վեցերորդ, եօթներորդ, եօթը, եօթնոց, եօթներորդական, ութը, ութերորդական, ութնոց, ութերորդ, ինը, իննական, իններորդական, երկ—երկու, մէկ—մէկ, հնգական, չորս—չորս, տասնական, տասներորդական, տասնոց, քսան, քսանական, քսանե-

րորդական, քսաննոց, երկու հարիւր երեսուն և վեցերորդական, հազար հարիւր վաթսուն և հինգերորդ, ութը հարիւր երեսուն և չորսնոց, հազար ութը հարիւր ութսուն և եօթներորդ թուականին, երկու հարիւր քառասուն և չորրորդ օրը :

88. Բացարձակ թուական անունները կրնան ստանալ նաև — և եւ մասնիկները : Միւս, տասնուս, հարիւրուս, հազարուս, երկոքուս, երեքուս և այլն :

Դ. ԴԵՐԱՆՈՒՆ

Յովհաննէսը վերցուց գեղեցիկ գիրքը :

Նա վերցուց այն գիրքը :

Նա բառը դրուած է՝ Յովհաննէս յատուկ անուան տեղ. այն դրուած է՝ Բեռնի որակական ածականին տեղ :

89. Այն բառերը, որոնք գոյական և ածական անուններու տեղ կը դրուին և անոնց պաշտօնը կը կատարեն՝ բերան կը կոչուին :

90. Գոյական անուններու պաշտօն կատարողները բոլոր բերաններ կը կոչուին, իսկ ածական անուններու պաշտօն կատարողները — աւելան բերաններ :

156. Հետեւեալ նախադասութեանց մէջ գտէք գոյական և ածական դերանունները : — Կովը, ձին և

չունը կը վիճէին ինչեւեց հետ թէ տանուտէրը անսոց ան աւելի կը սիրէ : Ի հարկէ նա ինչ աւելի կը սիրէ ըսաւ ձին, եւ նա արօրը ու ցաքանը կը քաշեմ, դաշտէն նա համար փայտ կը բերեմ, և նա ինչ ի վրաս կը հեծնէ և քաղաք կ'երթայ, առանց ինչ նա կորսուած պիտի լինէր :

Խնձորենին ըսաւ կաղնոյն. ձեռք պտուղներս թագաւորին սեղանը կը զարդարեն, իսկ ես միայն խոզերու կերակուր ես : Ասեալք երեսն յերեսն կը գովէին :

91. Գոյական դերանունները նախադասութեանց մէջ ենթակայի և լրացնողի պաշտօն կը կատարեն. — եւ կը յարգեմ ինչ :

Ածական դերանունները որոշողի պաշտօն կը կատարեն : Այն աշակերտը վերցուց այն գիրքը :

157. Վերոգրեալ (156) վարժութեան նախադասութիւնները վերլուծեցէք և ցուցուցէք թէ գոյական դերանունները ինչ պաշտօն կը կատարեն :

158. Հետեւեալ օրինակները վերլուծեցէք արամաբանօրէն՝ նախադասութեան անդամներով : — Այն տունը շինուած է այս վարպետին ձեռքով : Սա լաւ աշակերտ է, ես կը յարգեմ այդ աշակերտը : Երէկ մենք բոլոր աշակերտներս գնացինք զբօսանքի : Մարդըս ինքը պէտք է հոգայ իրեն համար : Նոքա իրենց գործերը կարգով գրեցին : Սա, դա, նա, գնացին այդի : Այս, այդ, այն տղաքները գնացին դաշտը : Ո՞վ եկաւ : Ո՞ր մարդը եկաւ : Այնպէս պէտք է գործէք, որ ինքնիրեննիդ չկարմրիք ձեր ըրածին համար : Քու մատիտդ գեղեցիկ է, բայց իմ գեղեցկագոյն է :

տեղաւորուիր : Եւ այդպէս փառաւոր հանդէս չէի տեսած : Եւ եմ ճշմարիտ որթը , իսկ է՛ հայրս մշակ է : Տէ՛ր , +ո- ողորմութեամբդ պահպանէ շնչ : Հայր Տէ՛ր , +ո երկինքն ես , սուրբ ըլլայ +ո անունդ : Այն ձեռքը , +ո քեզի զարկաւ՝ համբուրէ և դիր +ո ճակատդ : Ոչ +ո կ'ուզէ է-ր պարտքը կատարել : Այն ձեռնարկութեանէն Տէ՛ր , +ո օգուտ ստացանք : Դուրսը մի +ո կանգնած է : Ո՞ր +ո կ'ըսէ , +ո +ո : Ո՞րքն կը կարծեն թէ արեգակը կը պտրտի երկրիս շուրջը : Ի-րապէս է-ր մարդ կը հանգստանար է-ր ծառի հովանւոյն ներքեւ : Մարդ մը՝ Տէ՛ր կը խրատէր , որ է-ր յոյսը +ո չէր օգնութեան վրայ չ'դնէ :

Ե. ԲԱՅ

Ա. Աշակերտը իւրեւ , իւրաքանչիւր , իւրեւ :

Բ. Աշակերտը կ'աշխատէ , իւր հանգիստնայ , իւրեւ :

Գ. Աշակերտը իւրաքանչիւր , իւրեւ , իւրեւ , իւրեւ :

Բոլոր ստորագրեալները ցոյց կուտան աշակերտին գործողութիւնը : Առաջին տողին ստորագրեալները աշակերտին կ'աշխատէ գործողութիւնը ցոյց կուտան , երկրորդ տողին ստորագրեալները՝ անոր ուրիշներէն իւրեւ ներգործութիւնը , երրորդ տողին ստորագրեալները՝ անոր դրոշմներ :

93. Այն բառերը , որոնք կը ցուցնեն առարկային ըրած գործողութիւնը կամ կրած ներգործութիւնը և գրութիւնը , +ո կը կոչուին :

94. Բայերն իրենց ցոյց տուած գործողութեանը նայելով՝ երեք տեսակ կը լինին :

ա. Ներդրում , երբ բային գործողութիւնը գլխաւոր առարկայէն կ'անցնի երկրորդական տարկային կամ ենթակային՝ լրացնողին : Աշակերտը իւրաքանչիւր , իւրեւ , իւրեւ , (ի՞նչ բան) դասը :

բ. Կրթական , երբ բային գործողութիւնը ընդհակառակն երկրորդական առարկայէն գլխաւորին վրայ կ'անցնի , այսինքն ենթակային կը կրէ լրացնողի գործողութիւնը : Աշակերտը իւրեւ , իւրաքանչիւր , իւրեւ , իւրեւ :

գ. Ձեռն , երբ բային ցոյց տուած գործողութիւնը գործող անձին մէջ կը մնայ , այսինքն գլխաւոր առարկային չ'ներգործեր , բայց միանգամայն ուրիշի գործողութիւնն ալ չ'կրէր : Աշակերտը իւրաքանչիւր , իւրաքանչիւր , իւրեւ :

Բայերուն տարբեր տեսակները +ո կը կոչուին :

95. Ներգործական բայերը ձեռք նման են չէզոք բայերուն , իսկ մաքով՝ տարբեր : Ներգործական է բայը՝ երբ իւր քով ունի բուն լրացնողը : Բուն լրացնողը իւրեւ կամ իւր հարցումներուն կը պատասխանէ և կը կոչուի ներգործական բայի +ո ինքն : — Աշակերտը կը գրէ (ի՞նչ) +ո : Աշակերտը կը յարգէ (զո՞վ) իւրաքանչիւր :

96. Ձեզոք բայերը չ'ունին բուն լրացուցիչ կամ սեռի խնդիր։ — Աշակերտը կը յոգնի, կը հանգչի, կը ննջէ (կարելի չէ հարցնել՝ ի՞նչ կը յոգնի, ի՞նչ կը հանգչի, ի՞նչ կը ննջէ)։

97. Կրաւորական բայը ձեռք տարբեր է ներգործականէն, բայց անկէ կը ծագի։ Կրաւորական բայն ալ ունի սեռի խնդիր, միայն այդ խնդիրը կը պատասխանէ «ի՞նչ», «նո՞ր» և «ի՞նչ» չեւեռ հարցումներուն։ — Դասը ի՞նչ էր (որով) աշակերտէն։ Աշակերտը ի՞նչ էր (որով) վարժապետէն։ Քարը կը տաշուի (որով ձեռքով) արհեստագործ։

Ամեն ներգործական բայ իւր կրաւորականը ունի. ուրեմն ամեն ներգործական իմաստ կրնայ նաև կրաւորական ձեռքով բացատրուիլ։

98. Ձեզոք բայերու երկուքը՝ ես և ինչ, որոնք միշտ ստորոգրելոյն կազմութեանը կ'օժանդակեն՝ կը կոչուին եսական կամ օժանդակ բայեր։ — Ես մարդ եմ, դու մարդ ես, նա մարդ է։ Մենք աշխատատէր չեմք, դուք աշխատատէր չեմք, նորա աշխատատէր չեմք։

160. Հետեւեալ ոտանաւորին մէջ որոշեցէք բայերուն սեռերը։

Ահա ի՞նչ ամառ, կիզիչ եղանակ,
Անխոնջ վաստակի, պտղոյ ժամանակ.
Իւր աստուածեղէն ջերմութեան հոգին
Կենսատու շնորհ շատէ արփին։
Հասն է ծիրան և տանձ մեղրածոր,
Կարմիր վարդի պէս ինչ փայլ խնձոր.
Մաթի պէս դեղին խաւով է ողկոյզ,
Մանկտին աղաւթ սալոր, նուռ և թուզ,
Ձրմերուկ սեխով լի է բուրաստան.
Իբր հոսանք ոսկի շէն անդաստան
Եւ արտորայից ծանրացեալ հասկեր
Յոյժ հիանալի նկարէ պատկեր։
Յետ երից անգամ երգի խօսնակին՝
Ձրմնա իսկ և իսկ հընձողի հոգին։
Շողոյս մանգաղ մինչ քրծէ մըշակ.
Ծանրաբերձ սայլին ճրճինն անուշակ
Կը հնչէ հեռու հեռու դաշտերէն,
Երբ ի կալ քերէ հունձքը արտերէն։

161. Հետեւեալ նախադասութիւնները վերլուծեցէք և գտէք բայերու սեռը և անոնց համար դրուած բուն և երկրորդական լրացուցիչները (սեռի և բնութեան խնդիր)։—

Քարկոփները կը տաշեն ծանր քարերը։ Քարը կը կտրեն ժայռերէն։ Ձկնորսը ձուկը բռնեց։ Ձուկները հանեցին ուռկանէն։ Հայրը կոչեց իւր որդին և զնա գործի ուղարկեց։ Վարժապետը գովեց և խրախուսեց յառաջադէմ աշակերտները։ Մայրը ժողովեց իւր զաւակները և կերակրեց զանոնք։ Ես սառնորակ ջուր խմեցի։ Լուրորդն ազատեց խեղդուողը։ Դու կը հաւանիս իմ գրքիս, եթէ տեսնես։ Զաղացի մէջ ցո-

րեն կ'ազան. Լուսցարարը ճերմակեղէն կը լուսնար. Հացթուխը հաց կը թխէ. Ես զինքը չեմ ճանչնար:

162. Վերագրեալ վարժութեան բոլոր նախադասութիւնները այնպէս փոփոխեցէք որ ենթակայն լրացնողի փոխուի, լրացնողը ենթակայի, իսկ ներգործական սեռի բայերն ալ՝ կրաւորականի փոխուին: — Կարծր քարերը կը տաշուին քարկոփներէն: Քարերը կը կտրուին ժայռերէն: Ձուկը բռնուեցաւ գետէն՝ ձկնորսին ձեռքով:

163. Հետեւեալ վարժութեանց մէջ գտէք բայերուն սեռը:

Ապրիլ կայ երկաթ է, ապրիլ կայ արծաթ է: Գողը գողէն գողացաւ, Աստուած վերէն զարմացաւ: Կուշտը սովածին մանր կը բրդէ: Կծու քացախը իւր ամանը կը ճաթեցնէ: Շունը կը հաջէ, կարաւանը կ'անցնի: Ստախոսին տունը կրակ ինկաւ, ոչ ոք հաւատաց: Ձիս տե՛ս, զքեզ լա՛ց, ուր որ ես՝ հաստատ կա՛ց: Աղքատն ունի հաց ու պանիր, գիշերը քունը չ'տանիր: Մի բաժակ ջուր, ո՛վ ուզէ տո՛ւր: Հաց ու պանիր, կեր ու բանէ՛: Հացին կտրածը՝ թուրը չ'կտրեր: Թուրին կտրածը կ'առողջանայ՝ լեղուին կծածը չ'առողջանար: Լեռ լեռան չ'հանդիպիր, մարդ մարդու կը հանդիպի: Պատուէ ծերը, որպէսզի ծերանաս: Երբ ծերանաս՝ ծերի պատիւը կ'իմանաս:

164. Սոխակը կ'երգէ, սոխակը կը թռչի, սոխակը կը կը բռնուի: Արծիւը թռաւ, արծիւը յափշտակեց նապաստակ մը, արծիւը սպաննուեցաւ որսորդէն: Կովը կը բառաչէ, կովը խոտ կ'ուտէ, կաթ կուտայ, հորթ կը ծնի և իւր կաթովը զայն կը կերակրէ: Գայլը յափշտակեց գառնուկ մը, գայլը սպաննուեցաւ որսորդի ձեռամբ: որսորդը սպաննեց գայլը, մաշկը

հանեց և տարաւ վաճառեց: Երկրագործը կը վարէ երկիրը, ցորեն կը ցանէ, աշնան կը հնձէ, կալը կը տանի, կամնով կը կալսէ, ամբարը կը ժողվէ: Խոտը հնձուեցաւ, ցորենը կալուեցաւ, ջաղաց տարուեցաւ, ալիւր չինուեցաւ, յետոյ տուն բերուեցաւ, խմոր չաղուեցաւ և հաց թխուեցաւ: Ծովը ալեկոծուեցաւ քամիէն: Ծովը լուսնի լուսով կը փայլի: Օդը տաքացաւ, գիշերը կարճացաւ, ցերեկը երկնցաւ: Ծիծեռնակը կուգայ մեր երկիրը, բոյնը կը գտնէ, նորէն կը կարկատէ, երեք ձու կ'ածէ, թուխս կը նստի, ձագեր կը հանէ, կը կերակրէ, կը մեծցնէ և աշնան իրեն հետ տաք երկիր կը տանի:

ԲԱՅԻ ԵՂԱՆԱԿԸ, ԺԱՄԱՆԱԿԸ, ԹԻԻԸ ԵՒ ԴԷՄՔԸ

99. Ամեն գործողութիւն միաձեւ չ'կատարուիր. միևնոյն գործողութիւնը տարբեր ձեւերով կրնայ կատարուիլ. կարելի է, զորօրինակ՝ գոյնէ թէ ի՞նչպէս գործողութիւն մը սկսեր և վերջացեր է, կարելի է նաև հոգիէ կամ խնդրել որ չ'սկսած գործողութիւնը սկսուի և կատարուի, կարելի է վերջապէս հոգի յայտնել գործողութեան կատարման մասին:

Ամեն գործողութիւն, ամեն բայ կատարման երեք ձեւ կամ եւո՛յ ունի՝ առաջինը եղանակ՝ երբ գործողութեան սկիզբը

և վերջը—սահմանները մեզ որոշ յայտնի են.
բ. հրամայական եղանակ, երբ գործողութիւնը
սկսուած չ'է, բայց մենք կը հրամայենք կամ
կը խնդրենք որ սկսուի և կատարուի.
գ. արարական եղանակ, երբ գործողութեան
կատարման մասին որ և է տարակոյս կամ
կասկած ունինք:— Կը տեսնեմ, տե՛ս, թէ
որ տեսնեմ:

100. Ամեն գործողութիւն կը կատարուի
ու և է սահմանափակ ժամանակի մէջ.
Ժամանակները երեք են՝ ներքին, անցեալ և ապագայ—
կը տեսնեմ, տեսայ, պիտի տեսնեմ:

101. Անցեալը գլխաւորապէս երկու է.
կայ գործողութիւն որ անցած է, բայց կիս-
կատար մնացեր է, դա կը կոչուի անգործ,
կը տեսնէի. կայ՝ որ վերջացեր է, դա կը
կոչուի կատարեալ, տեսայ:

102. Ապառնին ալ երկու է՝ մին պար-
զաբար—պիտի տեսնեմ, միւսը պայմանա-
կան՝ որպէսզի տեսնեմ:

103. Սահմանական եղանակը ունի բո-
լոր յիշեալ ժամանակները:

Հրամայական եղանակը ունի միայն մի
ժամանակ՝ ներքին, որովհետեւ հրամայել կա-
րելի է միայն ներկային մէջ:

Ստորադասական եղանակն ունի երկու
ժամանակ. ա. թէ որ տեսնեմ, բ. թէ որ
տեսնէի:

104. Որ և է գործողութիւն կրնայ կա-
տարել խօսողը, կրնայ կատարել լսողը,
կրնայ կատարել և այն անձը որու վրայ կը
խօսինք. վերջապէս ամեն գործողութիւն
ինչպէս անձ մը միայնակ կրնայ կատարել
նոյնպէս կարող են կատարել շատ անձինք
միասին: Հետեւաբար բայր ունի երեք դեպք
և երկու դեպք՝ եզակի և յոգնակի.— ես կը
կարդամ, դու կը կարդաս, նա կը կարդայ,
մենք կը կարդանք, դուք կը կարդաք,
նոքա կը կարդան:

165. Հետեւեալ բանաստեղծութեան մէջ գտեք
բայերուն սեռը, եղանակը, ժամանակը, թիւը և
դէմքը:

Մասեաց երկնքէն ամպեր կը վազեն բռնաշունչ հովէն,
Այդ սեւ սեւ ամպեր լեռներու նրման կ'անցնին ար-
տերէն:

Կացէ՛ք, ա՛յ ամպեր, ինչո՞ւ կը փախչիք, անձրեւ չէք
թափեր,

Օրեր կը համրեն ու ձեզ կ'սպասեն մեր ծարաւ ար-
տեր:

Քամի, դո՛ւ քամի, խղճա՛ արտերուն, թո՛ղ այդ ամ-
պերուն

Կանգնիլ ու թափել անձրեւի չիթեր, ջուր տալ ար-
տերուն:

Քամին դադարեցաւ, մեղմ անձրեւ տեղաց և արտեր ջրեց,
Արտը բարձրացաւ, ցօղուն արձակեց ու հասկեր բլու-
նեց:
Գիւղացին գընաց, տեսաւ ու խնդաց, խնդաց ու ա-
սաց:
«Փառք քեզ, ո՛վ Աստուած, որ տուիր մեզ հաց, չենք
մընար քաղցած:»

Զ. Դ Ե Ր Բ Ա Յ

Ես իւրեւ գիտեմ:
Կարգացած գիրքս շատ հետաքրքրական է:
Կարգաւ դասեր ալ շատ ունիմ:
Կարգաւ մարդիկ միշտ յարգանք կը վայելեն:
Վերոյիշեալ նախադասութեանց մէջ նշանակեալ
բառերը գործողութեան անուններ են, բայց դոցա
ցոյց տուած գործողութիւնը չ'կատարուիր, միայն կը
յիշուի: Տարբեր են, զորօրինակ՝ Կարգաւ և Կարգո՞ւ
բառերը. երկրորդը կատարուող գործողութիւնն է —
բայ է և ունի եղանակ, ժամանակ, թիւ և դէմք.
Իսկ Կարգաւ բայի սկզբնական ձեւը և բայի անունն է
միայն: Այսպէս են և միւս նշանակեալ բառերը:

105. Այն բառերը, որոնք գործողութեան
թիւն ցոյց կու տան, բայց իրենց ցոյց տուած
գործողութիւնները կատարման դրու-
թեան մէջ չ'են՝ Կարգաւ կը կոչուին:

106. Դերբայները երկու պաշտօն կը
կատարեն. էական բայերու օգնութեամբ

նոքա դիմաւոր բայի դեր կը կատարեն —
կարդացած եմ, կարդալու եմ, կարդացող
եմ: Իսկ առանց էական բայերու նոքա գո-
յական և ածական անուններու պաշտօն կը
կատարեն և իսկապէս բայ—անուն են:

107. Դերբայները չորս են՝ ա. Կարգաւ դեր-
բայ՝ որ բայի սկզբնական ձեւն է և ունի
չորս վերջաւորութիւն՝ —ել, իւ, աւ, անւ. գրել,
խօսիլ, կարդալ, զարմանալ:

բ. Անգիւղ դերբայ՝ որ կատարուած ու
վերջացած գործողութեան անունն է՝
գրած, խօսած, կարդացած, զարմացած:

գ. Ապագայ դերբայ՝ որ դեռ եւս չ'սկսած
գործողութեան անունն է՝ գրելու, խօսե-
լու, կարդալու, զարմանալու:

դ. Ներկայ դերբայ՝ որ գործ կատարողի ա-
նունն է, գրող, խօսող, կարդացող, զար-
մացող:

Է. Մ Ա Կ Բ Ա Յ

Ինչե՞ն դժուար է մարդ ճանաչել:
Հո՞նք ազատեցանք փորձանքէն:
Ո՞ր գնացիք, զիս այսիւ ի՞նչի՞ թողուցիք:
Ե՞նք վերադարձաք քաղաքէն, երբ թէ այս:
Ու է. — այժմ ես քիչով դո՛հ կը վննիմ:

Որչե՛մ մեծ եղաւ զարմանքս երբ զձեզ տեսայ :
 Յա՛նք մենք մեզի քնաս կուտանք :
 Ինչո՛ւ տխուր էք , եւ է ձեր նախկին զուարթու-
 թիւնը :

Արե՛ւոյ այսօր ներկայ էիք հանդիսին :
 Այ՛ն , ես գնացեր էի , որտե՛ր չքեղ հանդէս էր :
 Նա երբե՛ւ չէի տունէն դուրս չ'եներ :
 Քա՛ն լեցի , ես այդպիսի բան չեմ ըրած :
 Տրամաբանօրէն լուծելով վերոյիշեալ նախադա-
 սութիւնները , մենք կը տեսնենք որ նշանակեալ բա-
 ռերը՝ գործողութեան այլ և այլ պարագայները ցոյց
 կուտան :

108. Գործողութեան համար դրուած
 և նորա պարագայները ցոյց տուող բառե-
 րը՝ հետեւի կը կոչուին :

109. Մակբայները հետեւեալն են՝

ա. Հարցաւն՝ ո՛ւր , ինչպէ՞ս , արդե՞ծք , ե՞րբ ,
 ինչո՞ւ , որքա՞ն , քանի՞ , քանի՞ անգամ :

բ. Հասարակաւ՝ այո՛ , արդարեւ , յիրաւի ,
 ապաքէն , իսկ և իսկ , յատկապէս , ճիշդ :

գ. Բացառիկաւ՝ երբեք , քաւ լիցի , ամենեւին ,
 բնաւ , ո՛չ :

դ. Որչե՛ւն՝ սաստիկ , հազիւ , շուտով ,
 շտապ , բռնի , կամայ , արագ :

ե. Քանի՛չ շատ , սակաւ , քանիցս , շատ
 անգամ , կրկին , դարձեալ , այլ :

զ. Տեղե՛ւն՝ դուրս , ներս , մօտ , ուր , վեր ,
 վար , աստ (հոս) , անդ (հոն) , ներքեւ , մէջ...
 է. Ժամանակաւ՝ այժմ , յետոյ , վաղիւ , միշտ ,
 երբեմն , առայժմ , գիշեր , ցերեկ...

Պատճառ ցոյց տուող պարագայական
 բառերը՝ մակբայ չ'են :

Ը . ՆԱԽԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Ծիար կեցաւ ծառին իւր :

Ծիար իջաւ ծառին ներքեւ :

Ծիար թռաւ դէպի ծառը :

Ծիար կեցած է ծառին հոգի :

Ծիար կեցած է իւր ընկերոջ հետ :

Ծիար կ'երգէ իւր ընկերոջ համար :

Ծիար չ'երգեր ինչե՛ւ ծիծեռնակը :

Ամեն մի նախադասութեան մէջ երկու գոյական
 անուն կայ . նօտր գիր բառերը որոնք ինքնին նշա-
 նակութիւն չ'ունին՝ գոյականներէն մէկուն մօտ դըր-
 ուելով կը ցուցնեն երկու գոյականներու մէջ եղած
 յարաբերութիւնը :

110. Այն բառերը որոնք գոյական ա-
 նուններու մօտ կը դրուին և կը ցուցնեն
 առարկայներու փոխադարձ յարաբերու-
 թիւնները , հետեւեալն կը կոչուին :

111. Նախադրութիւնները գրաբարի
 մէջ գոյականէն առաջ դրուելուն պատճառ

ռաւ նախադրութիւն ըսուեր են , ապա
թէ ոչ աշխարհաբարի մէջ ընդհանրապէս
գոյականէն վերջը կը դրուին , և աւելի
յետագային կրնան կոչուիլ :

112. Միևնոյն բառը կրնայ միան-
գամայն նախադրութիւն և մակբայ լինել :
Եթէ բառը գոյականի մօտ դրուած է՝ նա-
խադրութիւն է , իսկ եթէ բայի մօտ՝ ա-
ռանց գոյականի , մակբայ է :

Օրինակի համար . վառ ելաւ : Տալ գնաց :
Մոռն անցաւ : Հեռ մի երթաք : Ինչո՞ւ կ'ապրիք
այնտեղ :

Թ. ՇԱՂԿԱՊ

113. Կան բառեր , որոնք այլևայլ նա-
խադասութիւնները կամ միևնոյն նախա-
դասութեան այլևայլ անդամները միմեանց
հետ կը կապեն . դոքա շուրջ կը կոչուին :—
Իսկ , բայց , որ , և , ու , կամ , այլ , եթէ ,
մանաւանդ թէ , սակայն և այնպէս , թէև ,
նաև , այսու ամենայնիւ , ոչ թէ , ոչ միայն...

Ժ. ՁԱՅՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆ

114. Այն բառերը , որոնք մարդուս հո-
գեկան զգացմունքը ու կիրքը կ'արտայայ-

տեն , կը կոչուին ձայնարկութիւն կամ մի-
ջարկութիւն :— Այ , ո՛վ , ո՛ , աւանդ , ափ-
սո՞ս , եղո՞ւկ , երանի՜ ... :

115. Խօսքի մասերը (մասունք բանի)
ինչպէս տեսանք տասն են՝ գոյական , ածա-
կան , թուական , դերանուն , բայ , դերբայ ,
մակբայ , նախադրութիւն , շաղկապ և ձայ-
նարկութիւն :

Գ. ԲԱՌԱԿԱՋՄՈՒԹԻՒՆ

ԱՐՄԱՏ ԵՒ ՎԵՐՋԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ

Շարժ , շարժ-ում , շարժ-ում , շարժ-ում , շարժող-
ութիւն , շարժ :

Մեղ , մեղ , մեղ-ում , մեղ-ում , մեղ-ում :

Առաջին տողին բոլոր բառերուն մէջ կը գտնուի շարժ
վանկը (բառ) , ինչպէս երկրորդ տողին բառերուն մէջ
կրկնուած է մեղ վանկը (բառ) :

116. Իրարու նման բառերու մէջ անփո-
փոխ վանկը (բառը) որով միւս բառերը կը
շինուին՝ արմատ կը կոչուի : Արմատէն ետքը
դրուած մասը կը կոչուի Վերջարկութիւն :

166. Հետեւեալ բառերուն մէջ գտեք արմատը—
Քար , քարոտ , քարեղէն . բեր , բերել , բերող , բե-

րած . հոգի , հոգեակ , հոգեկան , հոգեւոր , հոգեւորական . կոյր , կուրութիւն , կուրանալ , կուրացող , կուրացեալ . փնաս , փնասել , փնասուիլ , փնասակար . ցաւ , ցաւագար , ցաւել , ցաւեցնել . ոսկրանալ , ոսկորեղէն , ոսկր . նաւորդ , նաւել , նաւ . խոտաւէտ , խոտ . աշխարհ , աշխարհական , աշխարհային , աշխարհիկ . աշխար , աշխարել :

Գտէք ձեր դասին մէջ եղած բոլոր բառերու արմատները :

Ն Ա Խ Դ Ի Ր

Ա. Յոյց , դատել , խոհեմ , բերք , անուն .

Բ. Աղացոյց , բաղատել , ախոհեմ , աբեր , ալա-նուն :

Երկրորդ տողին բառերը շինուած են առաջին տողին բառերէն :

117. Բառերու սկիզբը կցուած աննշան մասնիկները, որոնք անոնց նշանակութիւնը կը փոխեն , նշանակեալ մասնիկներ կը կոչուին :

167. Հետեւեալ բառերու մէջ նախդիրը ենթամայով բաժնեցէք և իմացէք թէ նա՞ բառին ի՞նչ նշանակութիւն կուտայ .— Հրէից մէջ անբեր (անպտուղ) կանայք յարգանք չէին վայելեր : Անանուն , անխոհեմ մարդ , անեղն Աստուած , տգեղ , տմարդի , տձեւ , տհաս , տկար , ա-կամայ , անպիտան :

168. Դասակարգեցէք և նախդիրները տետրակին լուսանցքին վրայ նշանակեցէք .— Առարկայ , առարկել , առանձին , առանձնանալ , առանձնութիւն ,

առողջ , առողջութիւն , առտնին , առհասարակ , առաւել , առաւելութիւն , արտագրել , արտասանել , արտաբերութիւն , արտուղի , արտուղութիւն , արտասուք , արտահանել , արտաթորել , արտադրեալ , արտալածիկ , բաղդատել , բաղդատութիւն , բաղդատող , բաղկանալ , բաղդարութիւն , բաղաձայն , բացառիկ , բացատրել , բացայայտ , բացօդեայ , բացարձակ , բացորոշ :

169. Գերակշիռ , գերապանծ , գերբնական , գերմարդկային , գերադոյն , գերադրական , դերանուն , դերասան , դերբայ , ենթակայ , ենթարկել , ենթարկող , ենթադրութիւն , հակասութիւն , հակաճառութիւն , հակառակ , հակադարձ , հակամիտ , համամիտ , համասիրտ , համագոյ , համաձայն , համախոհ , համասեր , համագգի , հաճասեռ , համարուեստ , համակրանք , մակդիր , մակբայ , մակաբերել , մակարդակ , մակընթացութիւն , յարաբերութիւն , յարագնաց , յարացոյց , յարանուն , յարակից :

170. Ներկայ , ներհակ , ներշնչել , ներածութիւն , ներմուծութիւն , ներբան . շողկապ , շողկապել , շաղակրատ , շարագրել , շարունակել , շարադրութիւն . պարբերութիւն , պարագայ , պարունակութիւն , պարառական , պարփակել . ստորագրել , ստորասական , ստորաբաժին . վերաբերիլ , վերադիտել , վերաստուգել , վերանորոգել , վերամբառնալ , վերականգնել , վերընծայել . տարբեր , տարագիր , տարագնաց , տարագէպ , տարօրինակ , տրամաբան , տրամադիր , տրամախօս . փոխադրել , փոխաբերել , փոխանակել :

Նախդիրները կարգաւ արտագրեցէք :

ՎԵՐՋԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՎԵՐՋԱԴԻՐ

Ա. Նաւ, հայր, հանճար, քար, գանձ :

Բ. Նաւակ, հայրիկ, հանճարեւ, քարեւէն, գանձակ :

Երկրորդ տողին բառերը շինուած են առաջին տողին բառերուն վերջերը աւելցնելով :

118. Այն աննշան մասնիկները, որոնք բառերու վերջը կ'աւելցուին և նոցա սկզբնական նշանակութիւնը կը փոխեն, Գէշտարեւ մասնիկներ կը կոչուին :

171. Հետեւեալ բառերու վերջաւորութեանց մասնիկները ձեր տետրակի լուսանցքին մէջ արտագրեցէք և իմացէք թէ ի՞նչ փոփոխութիւն բերած են անոնք՝ բառին սկզբնական նշանակութեան վրայ : — Երկնային, դաշտային, ձմերային, ամարային, հիւսիսային, հարաւային, աստուածային, մարդկային : Արեւելեան, արեւմտեան, Հելլենական, Հռովմէական, Եգիպտական, իշխանական, գեղջկական : Քրիստոնեայ, քրիստոսեան, արեւմտեայ, արեւմտեան : Հոգեղէն, լուսեղէն, մսեղէն, կանաչեղէն, խմորեղէն, ոսկեղէն, կաւեղէն, հոգեղէն, փայտեղէն : Աղի, արծառի, մողի, երկսայրի, ջրարբի, պղնձի, արծաթի, երկաթի, կաղնի (ծառ), կաղամախի, ծիրանի, սալորի, թթենի, ընկուզենի, նռնենի, նշենի, խնձորենի, խոզենի (միս), առւածենի, գայլենի (մորթ) :

172. Վերագրեալ վարժութեանց վերջաւորութիւնները ջնջեցէք և բառերը իրենց սկզբնական ձե-

ւին վերածեցէք — ածականը գոյականի դարձուցէք : — Երկինք, ձմեռ, դաշտ և այլն :

173. Հետեւեալ օրինակներուն մէջ վերջաւորութեանց տակ գիծ քաշեցէք և իմացէք թէ բառին ի՞նչ նշանակութիւն տուած են :

— Հանճարեղ (հանճար ունեցող), ուժեղ, հանճարաւոր, թագաւոր, զօրաւոր, զինաւոր — զինուոր, հոգեւոր, մարմնաւոր, ալեւոր, ունեւոր, չքաւոր, փայտաւոր, ձիաւոր, սպասաւոր, մտաւոր : Ծակոտ, աղտոտ, աղտեղի, ոսկրոտ, աղոտ, մսոտ, բորոտ, եղոտ, նախանձոտ, երկչոտ :

174. Վերջաւորութիւնները վերուցէք և ածական անունները գոյականի դարձուցէք :

175. Վերջաւորութիւնները զատեցէք և իմացէք թէ նոքա բառին ի՞նչ նշանակութիւն տուած են : — Բնիկ, գոռհիկ, ուռուցիկ, թափանցիկ, ընթացիկ, կանխիկ, ապառիկ :

Պարսիկ, հնդիկ, խափչիկ, վենետիկ : — Հեղիկ, մեղմիկ, քաղցրիկ, անուշիկ, հայրիկ, մայրիկ, մանկիկ, թռչնիկ, թաթիկ, Աննիկ, Թադիկ : Փափուկ, թափուկ, հեղուկ, հանելուկ, յեղյեղուկ և այլն :

Տեղացի, գիւղացի, դրսեցի, տնեցի, դաշտեցի, լեռնեցի, քաղաքացի, գանձակեցի, կարնեցի :

Մանիքեցի, փարիսեցի, իսրայելացի, իսրայէլեան, իսրայէլական : Մտացի, խելացի :

176. Ի՞նչ բառերէ շինուած են հետեւեալ ածական անունները : — Ներքին, արտաքին, յետին, միջին, վերջին, խորին, մթին, անջրգին, խաւարին :

Հնոտի, սնոտի, օտարոտի, մեռելոտի, ցնցոտի : Ազդու, ահարկու, հատու, հուժկու, վերակացու, ստնտու, խրատտու, մահացու, տիրացու :

177. Հետեւեալ վերջաւորութիւնները ի՞նչ նշանակութիւն կուտան բառերուն :

Տնակ, նաւակ, թիակ, որդեակ, հոգեակ, մանեակ, աղանեակ :

Ընդունել — ընդունակ, խառնակ, բոլորակ, մոլորակ, ճաշակ, դիտակ, վրիպակ, պտուտակ, էակ, Խոստակ, Ժողովակ, արտաստակ (նախատական իմաստով վերջին երեքը) :

Շուրջ — շրջան, նիշ — նշան, կարկատել — կարկատան, զրկան, իշխան, ծորան, խուժան, խածան, խթան, տափան, ցաքան, կուան, ջնջան : — Ռուբինեանք, թորոսեանք, հորանք : — Ութօրէք, ջրօրհնէք, տնօրհնէք : —

Սօղուն, թռչուն, զեռուն, սահուն, շարժուն, երերուն, զեղուն :

Նախատինք, բաժինք :

178. Ան, առ և Ի՞նչ վերջաւորութիւն ունեցող գոյականները, անորոշ դերբայի վերածեցէք :

179. Ի՞նչ բառերէ շինուած են հետեւեալ գոյականները : — Գոչիւն, մունչիւն, հնչիւն, թնդիւն, սօսաւիւն, շաչիւն, շառաչիւն :

Գոյումն, ողբումն, լալումն, սքանչացումն, զարմացումն, զղլումն, հիացումն :

Զօրանոց, աղքատանոց, հիւրանոց, ձմերոց, դըպրոց, ծաղկոց, կանանոց :

Սղոց, կտրոց, հատոց, քշոց, պրկոց, քերոց, կապոց, փաթթոց, ջարդոց :

Պահարան, դեղարան, դարան, աղօթարան, գործարան, ննջարան, բնակարան :

Ծառաստան, բուրաստան, այգեստան, անդաստան, կուսաստան, Պարսկաստան, Ռուսաստան :

180. Որսորդ, ճաթորդ, յաճախորդ, առաջնորդ, միջնորդ, յաջորդ, նախորդ, պահնորդ, բաժանորդ, ժառանգորդ, ձախորդ, ուղղորդ, փոխանորդ :

Պահապան, պարտիզպան, այգեպան, դռնապան, ջաղացպան, ձիապան :

Գողունի, արքունի, Մանկունի, Արծրունի, Հայրունի, Ժերունի :

181. Վերջաւորութիւնները զատեցէ՛ք : — Գանձանակ, մրցանակ, եղանակ, կոշնակ, խոտորնակ :

Մատանի, հարսանի, հովանի :

Լեզուանի, պիտանի, եռոտանի :

Թագունհի, դքսունհի, կոմսունհի, քանանունհի, Իսկունհի, Սրբունհի, բարեպաշտունհի, ազնուունհի :

182. Ծնունդ, սնունդ, Ժողովուրդ, խառնուրդ : Ուրաստ, իմաստ, զգաստ, զգեստ, ուտեստ, պահեստ, գովեստ, հրաժեշտ :

Թագուստ, փախուստ, ապրուստ, գալուստ, հագուստ :

Սուրբ — սրբազան :

183. Մակբայակերտ վերջաւորութիւններ : — Լալագին, ուժգին, ողբագին, սրտագին, ցաւագին :

Բռնցի, աքացի, մագլցի :

Ուղղակի, կողմնակի, շեշտակի, յանկարծակի, թեթեւակի :

119. Շատ անգամ վերջաւորութեան մասնիկը միջանկեալ կը լինի բառի և բայի սովորական վերջաւորութեան մէջտեղ. օրինակի համար՝ տեղ-ուր-եւ, շնորհ-ուր-եւ, դիմ-ուր-եւ, զգեստ-ուր-եւ, հարկ-ուր-իւ,

վերջաւորել, ջրորել, աղտորել, ժանգորել ։

120. Երբեմն կը պատահի որ վերջաւորութեան մասնիկը բառին նշանակութիւնը չ'փոխեր ։

Արքունի — արքունական, պատրաստ — պատրաստական, թշուառ — թշուառական, տէրունի — տէրունական, հայրենի — հայրենական, արժանի — արժանաւոր, հեռի — հեռաւոր, խոր — խորին, դժուար — դժուարին ։ Պիտանի — պիտանացու, ժառանգ — ժառանգորդ ։ Յառաջաբան — յառաջաբանութիւն, քանակ — քանակութիւն ։

121. Կան մի քանի վերջաւորութեան մասնիկներ, որոնք բային արմատին և վերջաւորութեան մէջ կ'իյնան և գործողութեան մանր կրկնութիւնը կամ անընդհատ տեւողութիւնը ցոյց կուտան ։

184. Թռչիլ, թռչտիլ, կտրել, կտրաել, կտորել, կտորտել, պատռել, պատռտել, խոցել, խոցոտել, կրճել, կրճտել, կռուիլ, կռուրտիլ, խածնել, խածատել, յօշել, յօշատել ։

185. Վերոյիշեալ բոլոր վարժութեանց վերջաւորութեան մասնիկները կարգաւ արտագրեցէք ձեր տետրակաց լուսանցքներուն մէջ և գտէք թէ անոնց մէջ որոնք գոյականով, որոնք ածականով և որոնք մակբայով չիւնուած են ։

ՆԱԽՆԱԿԱՆ ԵՒ ԱԾԱՆՅԱԿԱՆ ԲԱՌԵՐ

122. Այն բառերը, որոնք նախդիր և վերջաւորութեան մասնիկներ չ'ունին՝ կը կոչուին *նախադիր*, իսկ մասնիկ ունեցողները կը կոչուին *աւելցական* բառեր ։

123. Ածանցական մասնիկները ինչպէս տեսանք՝ բառին սկիզբը կամ վերջը կը կրցուին . բայց նոքա կարող են նաև արմատի և վերջաւորութեան մէջ մտնել [տե՛ս 119] ։

ՊԱՐՁ ԵՒ ԲԱՐԴ ԲԱՌԵՐ

124. Եթէ բառը արմատ մը ունի՝ *պարզ* կը կոչուի . — աչք, ձեռք, ծառ ։

Եթէ երկու արմատ ունի՝ *բարդ* կը կոչուի . — աչ—ա—գեղ, ձեռն—ա—սուն, ծառ—ա—տունկ ։

Երկու արմատները միմեանց հետ կապող տառը *յոյնական* կը կոչուի ։

125. Բառերը երեք կերպիւ կը բարդուին ։

ա. Երկու բառ իրարու կը կցուին առանց յօդակապի . արիւն — լուսյ, կրժ — կալ, սուտ — զրոյց, քմ — ծիծաղ, տն — օրհնէք, հաց — թուխ, լուսյ — արար, ձեռն — թափ... ։

բ. Երկու բառ իրարու կը կցուին — յօ-
դակապով. — տն — ա — շէն, նաւ — ա — բեկ,
հայրասպան, նաւապետ, քայլափոխ, ծա-
ռատունկ, հաստապարանոց ։

գ. Երկու բառ իրարու կը կցուին — շաղ-
կապով. — ահուդող, աղուհաց, կերու-
խում, տակնուվրայ, ջարդուբուրդ ։

ՁԵՂՃՄԱՆ ԵՒ ՓՈՓՈԽՄԱՆ ԳԼԽԱԻՈՐ ԿԱՆՈՆՆԵՐԸ

126. Բարդութեանց և ածանցմանց մէջ
երբեմն ձայնաւոր տառերէն ոմանք դուրս
կը ձգուին կամ կը փոխուին ։

Ա. Զեղջմամբ՝

127. Բառը բարդած կամ ածանցած
ժամանակ, երբ հարկ լինի նախընթաց
վանկի բաղաձայնը յաջորդ վանկի տալ,
միայնակ մնացող ձայնաւորը պէտք է վեր-
նայ, եթէ —, է ձայնաւոր է ։

186. ա. Մաքուր — մաքրել, ամուր — ամրացնել,
մուր — մրտաել, մուշ — մշեցի, անասուն — անասնական,
գարուն — գարնանային, տուն — տնական, բուն — բնա-
կան, լուծ — լծել, լծորդ, բազում — բազմութիւն,
տխուր — տխրութիւն, աշուն — աշնանային, քուն —
քնել, տրտում — տրտմութիւն ։

բ. Գիր — գրել, գրութիւն, գրասէր, գրավարժ,
կիծ — կծել, կծող, կծու, գիծ — գծել, գծող, գծա-
գիր, բժիշկ — բժշկել, բժշկութիւն, բժշկական ։ Պար-
սիկ, պարսկերէն, պարսկահայ, հնդկահայ, ռամկա-
կան, աղջկական, մանկական ։

128. է տառով սկսուած միավանկները
վերի կանոնին չ'են հետեւիր, իր, իրական
և այլն ։

129. — տառով սկսուած միավանկները
ևս վերի կանոնին չ'են հետեւիր. — ուղտ —
ուղտերամակ, ութ — ութերորդ ։

130. Բարդութեանց ժամանակ՝ եթէ
յօդակապը դուրս թողուած է՝ բաղաձայնը
առանց յաջորդ վանկին ալ տալու՝ նախըն-
թաց ձայնաւորը կը կորսուի. — զուր և
պարտել՝ զրպարտել. սրտմաշուք. քմծի-
ծաղ. տնտես. ջրկիր, ջրհոր, ջրհոս ։

Բ. Փոփոխմամբ՝

131. Ածանցման ժամանակ՝ նոյն կա-
նոնի հիման վրայ՝ է ձայնաւորը կը փոխուի
է ձայնաւորի, ւ երկատառը — երկատառի,
եւ երկատառը պարզ է ի, իսկ է- երկատա-
ռը կը փոխուի — ի ։ Միեւնոյնը կը լինի և
բարդութեանց ժամանակ ։

187. ա. Սէր, սիրել, սիրելի, եղբայրսիրութիւն.
դէտ, դիտել, դիտարան, դիտակ, դիտաւորութիւն.
Կէս, կիսել, կիսալանջ, կիսատ: Դէզ, դիզել, դի-
զած. այնպէս, այնպիսի, որպէս, որպիսի, որպիսու-
թիւն:

բ. Լոյծ, լուծել, լուծողական. բոյս, բուսական.
յոյս, յուսահատ, յուսալի, յուսակտուր. լոյս, լու-
սաւոր, լուսատու, լուսեղէն, լուսաբեր. գոյն, գու-
նաւոր. ծոյլ, ծուլութիւն, ծուլանալ. կոյս, կուսա-
կան, կուսաստան:

գ. Ատեան, ատենի, ատենակալ, ատենադպիր.
մատեան, մատենի, մատենագիր, մատենասէր. վայր-
կեան, վայրկենական:

դ. Պատիւ, պատուել, պատուական, պատուա-
սէր, անպատուել, պատուաւոր. ազնիւ, ազնուա-
կան, ազնուութիւն, ազնուազարմ. կռիւ, կռուա-
րար, կռուասէր. թիւ, թուել, թուահամար:

132. Բարդութեանց և ածանցմանց
ժամանակ + տառը դուրս կը ձգուի եթէ
նա արմատական չէ. իսկ եթէ արմատական
է՝ դուրս չ'կրնար ձգուիլ — Խելք, խելացի,
խելօք, խելահաս: Մեղք, մեղաւոր, մե-
ղապարտ. փառք, փառաւոր, փառասէր:

Բացառութիւն է՝ հանք, հանքային:

133. Բառերը ածանցելու կամ բարդե-
լու ժամանակ՝ մեծ մասամբ յօդակապով
կ'ածանցուին կամ կը բարդուին [ՏԵՍ 124
և 125] —

Յօդակապ չ'դրուիր.

ա. Երբ ածանցական մասնիկը կամբառը
ձայնաւորով սկսուած է՝ — հանճարեղ, ու-
ժեղ, մսեղէն, աղտեղի, հայրենի:

բ. Ե վերջացած բառերը ածանցուած ժա-
մանակ՝ — յօդակապ չ'են առնուր, այլ — և է
տառերէն կը կազմուի Ե յօդակապը՝ — հո-
գի — հոգեւոր, տարի — տարեկան, գինի —
գինեւէտ, հոգի — հոգեսէր, գերի — գերե-
վաճառ:

գ. Երբեմն է տառը բոլորովին կը զեղջ-
ուի. — եկեղեցի — եկեղեցական, պիտանի —
պիտանացու:

դ. Միավանկ բառերը է տառը կը պա-
հեն. — մի — միանալ, թի — թիաւոր, դի —
դիակ, ձի — ձիաւոր — ձիարչաւ:

188. Հետեւեալ բարդ բառերէ պարզ բառեր
կազմեցէք: — Առիւծասիրտ, առիւծակեր, առիւ-
ծակուր. շնագլուխ, շնկնճիթ. մարդասէր, մարդա-
կեր, մարդասպան. հայրախնամ, հայրագործ, հայ-
րագութ. արիւնկզակ, արիւնուշտ, արիւնաբոլ,
արիւնլուայ. սառնասիրտ, սառնակերպ. մեծասիրտ,
մեծամիտ, մեծագործ, մեծաբան. քաղցրաձայն,
քաղցրախօս. երկայնաթաթ, երկայնաբազուկ. հաս-
տապարանոց. քաջալանջ. գլխակոր...

Յլամարտ, կնամարդ, ընձառիւծ, այծեղջիւր,
ազգատոհմ, այրուծի, առետուր, հացկերթ:

189. Դիւրասահ, արագագնաց, հեշտասէր, մըշ-
տադալար, ձկնորս, հաւորս, ջրկիր, մատենագիր,
օրէնսդիր, օրէնսգէտ, ծնողասէր, լեղապատառ:

190. Հետեւեալ բարդութիւնները ինչպէս կազմուած են : — Դող, դողալ. չափ, չափել. հեծել, հեծեծել. կցել, կցկցել. շրջել, շրջշրջել. վազել, վազվազել. չարչարել, չարչարանք :

Չարաչար, մեծամեծ, գունդագունդ, գոյնզգոյն, ալլալլալ, աղաաղ :

Դ. ՄԱՍԱՆՑ ԲԱՆԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

ԳՈՅԱԿԱՆ ԱՆՈՒՆՆԵՐՈՒ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Բաբէ ջրային թռչուն է : — Ենթակայ :

Բաբէ ոտքերը թաղանթոտ են : — Որոշող :

Բաբէ կուտ կուտան : — Երկր. լրացնող (ու՞մ) :

Որսորդը սպաննեց Բաբէ : — Բուն լրացնող :

Բաբէ փետուրներ փետտեցին : — Երկրորդական լրացնող (որմէ) :

Բաբէ յագեցուց իւր քաղցը : — Երկ. լրացնող (ինչո՞վ) :

Վերլուծելով վերոյիշեալ նախադասութիւնները, մենք կը տեսնենք .

Ա. Բաբէ բառը կը կատարէ գլխաւոր և երկրորդական անդամներու պաշտօնը :

Բ. Այլևայլ պաշտօն կատարելու համար նա կը փոխէ իւր վերջաւորութիւնը, բայց չ'աժանցուիր :

134. Անուաններու վերջաւորութեանց փոփոխութիւնը կը կոչուի հւել :

Անուանները եօթը ձեւով միայն կրնան փոփոխել իրենց վերջաւորութիւնը. հետեւեալ հոլովներն ալ թուով եօթը են :

Իրենց բացատրած իմաստին համեմատ հոլովները կը լինին՝ ուղղական, սեռական, դասական, հայցական, բացառական, գործիական եւ ներգոյական :

Բոլոր հոլովները միասին առնելով հւել կը կոչուին :

Ա. Սագը, աղաւնին և ձուկը՝ ողնաւոր կենդանիներ են :

Բ. Սագի, աղաւնի եւ ձկան մարմինները նման չ'են իրարու :

Վերոյիշեալ բառերը նախադասութեան մէջ միեւնոյն պաշտօնը կը կատարեն — որոշող են. բայց նոցա վերջաւորութիւնը միատեսակ չ'փոխուիր, այլ տարբեր (ի, ու, ան) :

135. Անուաններու վերջաւորութիւնները երեք ձեւով կը փոխուին :

Փոփոխման տարբերութիւնը սեռական հոլովին մէջ կը նկատուի :

Սեռական հոլովի վերջաւորութիւններն են՝ ի, ու, ան, եան :

Մնացեալ հոլովները կը կազմուին սեռականէն և ուղղականէն :

ՈՒՂԱԿԱՆ ԵՒ ՀԱՅՑԱԿԱՆ

136. Անուան անփոփոխ ձեւը կը կոչուի ուղղական :

Ուղղականը նախադասութեան մէջ միշտ

ենթակայ է. բայց նա օժանդակ բառերու հետ կրնայ ստորոգրեալի պաշտօննաւ կատարել : — Ստեբ, աղանիւն և յուր ողնաւոր կենդանիներ են :

137. Հայցականը՝ ձեւով նման է ուղղականին :

Հայցականը՝ նախադասութեան մէջ բուն լրացնողի պաշտօն կը կատարէ : — Ձկնորսը բռնեց ձուկը : Որսորդը հրացանով սպաննեց սագը և աղաւնին :

138. Ուղղականը կ'իմացուի ո՛վ և ի՞նչ հարցումներով, իսկ հայցականը՝ շո՛ւ և ի՞նչ :

191. Ձեր դասին մէջ գտէք ուղղական և հայցական անուններ և տեսէք թէ ի՞նչ հարցումներու կը պատասխանեն :

192. Վերլուծեցէք հետեւեալ նախադասութիւնները և գտէք ուղղականները և հայցականները : — Նապաստակը երկչոտ է : Կարան ընտանի չորքոտանի կենդանի է : Ծառը ունի շատ տերև, դեղիններ ու ծաղիկներ : Մանուշակը անուշ հոտ ունի : Կարան բռնեց խուրձ : Հաւը կ'ուռէ : Վարդը ծաղիկ է : Վարդերը կը շինէ մարանի : Ես սպիկ չ'ունիմ : Ծառը կը պահպանէ փայլ, հոտը և գեղացոյն հարսանիքներ : Ծառը հալածեց գայլը : Որսորդը սպաննեց գայլը : Տարին ունի փայլեղնաւ աչիւն : Այնպէս որ ան ունի շատ շագանակ : Իսկ շագանակը — եօն օր : Աշկերտը ատաղձ և գնաց փայլեղնաւ : Աշկերտը դասը չ'գիտեր :

139. Անուան այն ձեւը որ կը ցուցնէ թէ՛ առարկայն որո՞ւ կամ ինչի՞ կը պատկանի, սեռական հոլով կը կոչուի :

Սեռական հոլովը՝ առարկայն որո՞ւ պատկանիլը ցոյց կուտայ կամ ո՞ւմ լինելը կ'որոշէ : — Սագի, աղաւնի, ձկն մարմինը . . . սենեկի, եկեղեցի, տան պատկերը . . . խաղողի, գինի, նուա՛հ համը . . .

140. Եթէ գոյական անունը ձեւով նման է սեռականին, բայց նախադասութեան մէջ երկրորդական լրացնողի պաշտօն կը կատարէ՝ կը կոչուի արական հոլով :

Տրական հոլովը կը ցուցնէ թէ ո՞ւր կամ ի՞նչ ո և է բան մը կը յատկացնենք :

Տրական հոլովը միայն նշանակութեամբ կը զանազանի սեռականէն : — Խոհարարը ունեցած ստակը տուաւ ագի, աղանիւն, յիւն : Վաճառականը խաղողի, գինի և նուա՛ն ու շաղրութիւն կ'ընէր՝ գնելու նպատակաւ : — Ոտքս դպաւ քարին :

193. Հետեւեալ օրինակներու մէջ գտէք սեռական և տրական հոլովները : — Աշկերտի գիրքը գեղեցիկ է : Ես գիրք տուի աշկերտին : Գրին կազմը շին-

ուած է գունաւոր թղթէ : Կաշին բաւական դրամ տրուած է : Սեւին օճառ , իւրին խրատը ինչ ընէ : Կուշտը բաշտին մանր կը բրդէ : Յանգանէն եղբայրը ուսումնարան գնաց : Խաղացած ժամանակս՝ ոտքս բարին դաւաւ : Աշակերտները Յանգանէն ըսին որ իրենց աղօթել սովորեցնէ : Յանգանէն աշակերտները հասկերը կը կորզէին և կ'ուտէին : Աշակերտը Լաւրապետին փունջ մը ծաղիկ ընծայեց : Ծաղիկն ջուր տուէք , ինչպէս որ կուտաք կէտաններուն :

ԲԱՅԱՌԱԿԱՆ , ԳՈՐԾԻԱԿԱՆ ԵՒ ՆԵՐԳՈՅԱԿԱՆ
ՀՈԼՈՎՆԵՐ

141. Բացառական կը կոչուի անուան այն ձեւը , որ կը ցուցնէ թէ բան մը որով , ինչ և ուրիշ կ'ստանանք :

Բացառական հոլովը կրաւորական բայերու քով բուն լրացնող կը լինի , իսկ միւս բայերու քով՝ երկրորդական լրացնող և պարագայական կը լինի : —

194. Իրաւացին կտրեց ծառը : Ծառը կտրուեցաւ գիւղացիէն : Ձկնորսը բռնեց ձուկը : Ձուկը բռնուեցաւ ձկնորսէն : Հայրը որդիէն նամակ ստացաւ : Ծառէն պտուղ քաղեցինք : Աղբիւրէն ջուր խմեցինք : Զրհօրէն ջուր կը հանեն : Գետէն առու ելած է :

142. Գործիական կը կոչուի անուան այն ձեւը որ կը ցուցնէ թէ գործողութիւն մը

որով իրագործուի , ինչ կամ որով յետադարձ կը կատարենք :

Գործիական հոլովը նախադասութեան մէջ կը լինի երկրորդական լրացնող : Գիւղացին ծառը կտրեց ինչով : Ես կը կարդամ ուղարկութեամբ :

195. Մանգաղով կը հնձեն խոտն ու ցորենը : Մեր պարտէզը լի է պտղատու ծառերով : Աշնան երկրագործին կարասները կը լեցուն ինչով , ամբարներն՝ յետեւ և ցորենով , իսկ մառանները՝ տեսակ տեսակ պտուղներով : — Ով որ սուր առնու , որով կը մեռնի :

Ուշադրութեամբ ականջ դրէք ձեր վարժապետին և ճշգրտութեամբ կատարեցէք նորա պատուէրները :

143. Ներգոյական կը կոչուի անուան այն ձեւը որ կը ցուցնէ թէ գործողութիւն մը որով , ինչով , ինչ և ուրիշ կը կատարուի : — Ժողովուրդը կ'աղօթէր եկեղեցւոյ մէջ : Այնքան զօրութիւն չ'կայ ի՞նչ մէջ : Հոն մէջ աճեցնող զօրութիւն կայ :

ԿԱՆՈՆԱԻՈՐ ՀՈԼՈՎՄԱՆՑ ՊԱՏԿԵՐԸ

144. Բոլոր անունները սեռական հոլովի տարբերութիւն միայն ունին : Սեռական հոլովի կազմութեանը նայելով , բոլոր գոյական անունները չորս խումբի կը բաժնուին :

նուին: Իւրաքանչիւր խումբը մի հոլովում կը կազմէ:

145. Առաջին խումբը կը կազմեն այն անունները, որոնց սեռականը կը շինուի ուղղականի վերջը և կցելով: Հաց—Հացի, քար—քարի, սեղան—սեղանի:

146. Երկրորդ խումբը կը կազմեն ընդհանուր անունները, որոնց ուղղականը ինքնին և ով կը վերջանայ և սեռականը ընելու համար և նախկին փոխուի: Ոսկի—ոսկւ, գիւղացի—գիւղացւ:

147. Երրորդ խումբը կը կազմեն այն բառերը, որոնք ինքնին և տառով կը վերջանան՝ յարակից որ և է բաղաձայն տառի մը: Սեռականի վերածելու համար հարկ կը լինի այդ և տառը՝ վերջին բաղաձայնէն հետացնել և առջեւը մտցնել տառը: Չուկն—ձկն, արիւն—արեւ, մեծու—թիւն—մեծութեւն:

148. Չորրորդ խումբը կը կազմեն անկանոն փոփոխութիւն կրող անունները, ամիս—ամս, օր—օր, և այլն:

149. Կանոնաւոր հոլովման մի օրինակ.

Եզակի

Ուշ.	հաց,	գինի,	արիւն	օր
Սեւ.	հացի,	գինւոյ,	արեան,	օրուան
Տրւի.	հացի,	գինւոյ,	արեան,	օրուան
Հայ.	հացը,	գինին	արիւնը,	օրը
Բաց.	հացէ,	գինիէ,	արիւնէ,	օրէ
Գործ.	հացով,	գինիով,	արիւնով,	օրով
Ներք.	հացի մէջ,	գինւոյ մէջ,	արեան մէջ,	օրուան մէջ:

Յոգնակի

Ուշ.	հացեր,	գինիներ,	արիւններ,	օրեր
Սեւ.	հացերու,	գինիներու,	արիւններու,	օրերու
Տրւի.	հացերու,	գինիներու,	արիւններու,	օրերու
Հայ.	հացերը,	գինիները,	արիւնները,	օրերը
Բաց.	հացերէն,	գինիներէն,	արիւններէն,	օրերէն
Գործ.	հացերով,	գինիներով,	արիւններով,	օրերով
Ներք.	հացերու	գինիներու	արիւններու	օրերու
	մէջ,	մէջ,	մէջ,	մէջ:

196. Արմատական հոլովներ ընդունելով ուղղականը և սեռականը, գտէ՛ք մնացեալ հոլովներուն կազմութիւնը՝ առաջին, երկրորդ, երրորդ և չորրորդ հոլովմանց մէջ առանձին առանձին:

197. Առաջին հոլովման տակ հոլովեցէք հետեւեալ գոյական անունները.

ա. վարդ, դաշտ, բաղդ, ծառ, տանձ, գանձ:

բ. Բաժակ, կացին, դանակ, սեղան, աթոռ, սղոց, խարտոց, անտառ, տերեւ, արեւ, ագռաւ, աղուէս, մողէս, բանակ, զինուոր, բժիշկ, պատկերահան :

198. Երկրորդ հոլովման տակ հոլովեցէք.

ա. Եկեղեցի, աղաւնի, մատանի, գինի, ձիթենի, խնձորենի :

բ. Թի, ձի, դի :

գ. Մարդ, Աստուած :

դ. Քաղաքացի, դաշտեցի կարնեցի :

199. Երրորդ հոլովման տակ հոլովեցէք .

ա. Շուն, տուն, ձուկ, նուռ, դուռ, մուկ :

բ. Արիւն, ծնունդ, ժողովուրդ, անուն, գարուն, աշուն :

գ. Խաւարում, կործանում, հարցում, խոստում, օժում :

Յոգնակի՝ խաւարմունք կամ խաւարումներ, հարցմունք կամ հարցումներ . . .

դ. Աշխատութիւն, մեծութիւն, զօրութիւն, քաջութիւն, զեղխութիւն :

200. Ուշ, իւշ, և Բէշ վերջացած բառերը հոլովեցէք անխտիր երրորդ հոլովման վրայ :

201. Մահ, մահուան, կնիկ, աղջիկ և այլն հոլովեցէք չորրորդ հոլովման վրայ :

ԱՆԿԱՆՈՆ ՀՈԼՈՎՄՈՒՆՔ

150. Կան քանի մը անուններ, որոնց եզակին անկանոն կը հոլովուի և յոգնակին կանոնաւոր . կան նաև այնպիսիներ, որոնց

եզակին կանոնաւոր և յոգնակին անկանոն է :
151. Եզակիի մէջ անկանոն հոլովուած անուններն են .

Ուշ.	Հայր,	քոյր,	սէր,
Մե.	Տօր,	քրոջ,	սիրոյ,
Բաց.	հօրմէ,	քրոջմէ,	սէրէ,
Գործ.	հօրմով,	քրոջմով,	սիրով :

ա. Հայր բառի պէս հոլովեցէք՝ մայր, եղբայր, նախահայր և այլն :

բ. Քոյր բառի պէս հոլովեցէք՝ տէր, կին, տիկին, տալ, աներ, ընկեր և այլն :

գ. Սէր բառի պէս հոլովեցէք՝ սուրբ, սուր, լոյս :
202. Որոշեցէք հետեւեալ նախադասութեանց մէջ նշանակեալ գոյականներու հոլովմանց տարբերութիւնը . — Ես մի կնիկ երեք հաւ գնեցի : Դու միւս կնիկ հարիւր ձու գնեցիր : Իմ ընկերս գրքերը շատ են, քու ընկերս գրքերը քիչ են : Յովհաննէսի շները որդին քու շուն հետ մեզ հիւր եկաւ : Կարապետի շները որդին և շուն տղան ալ պիտի գան : Պարտիզի տներն ինդրեցինք որ մեզ խնձոր տայ : Տէրն մի նամակ ստացայ : Այս կնիքն ալ բարի մարդ է : Այս տունը մէջէն զազան մը դուրս ելաւ : Մայր ծառը շատ երկայնակեաց է :

152. Յոգնակիի մէջ անկանոն հոլովուող անուններն են .

Ուշ. Հայք, հրէայք, յոյնք, ասքանազեանք, կարնեցիք :

Սե. Հայոց, հրէից, յունաց, ասքանազեանց, կարնեցոց ։

203. ա. Հոյ գոյականի պէս հոլովեցէք՝ տղայք, որդիք, ասորիք, պահք ։

բ. Յոյ բառի պէս հոլովեցէք՝ ծնողք—ծնողաց, ռուսք, քուրդք, մոնկոլք, հոնք, լեհք ։

գ. Ասքանազեանք բառի պէս հոլովեցէք՝ ա. բոլոր եւ վերջացած ցեղի և ազգի անուններու յոգնակին, բ. երրորդ հոլովման իւր վերջացած բառերու յոգնակին իւր աշխատութիւնք — աշխատութեանց և գ. նոյն հոլովման ուր վերջացած բառերու յոգնակին ուսմունք — ուսմանց, նաեւ աղջկունք — աղջկանց, կանայք — կանանց ։

դ. Հրեայ բառի պէս հոլովեցէք՝ ծառայք ։

ե. Կորնեյ բառի պէս հոլովեցէք բոլոր եջ վերջացած բառերու յոգնակները՝ քաղաքացիք, գիւղացիք, սագուկեցիք ։

153. Բոլոր անկանոն հոլովուող անունները յոգնակի մէջ կրնան առնել եւ յոգնականներու մասնիկը և կանոնաւոր կերպով հոլովուիլ առաջին հոլովման տակ — Հայեր, հրէաներ, յոյներ, ասքանազեաններ, կարնեցիներ ։

154. Զեղչման կանոնին համաձայն՝ գոյական անուններէն շատերը հոլովման մէջ վերջին վանկի ձայնաւորը կը կորսնցնեն, մասնաւորապէս ձայնաւորները — Օգուտ —

օգտի, բրուտ — բրտի, քիթ — քիթի, սիրտ — սրտի, վիշտ — վշտի և այլն ։

204. ա. Հոլովեցէք՝ երկիր, գետին, կաղին, սիրտ, գաւիթ, մոխիր, գիրք, միրգ, միս, մարմին . . .

բ. Օգուտ, հարուստ, ջուր, ձուկ, թուղթ, պըտուղ, կերակուր, մուկ, դուռ, նուռ, ուսում, ժողովուրդ . . .

155. Փոփոխման կանոնին համաձայն՝ գոյական անուններէն ոմանք հոլովման ժամանակ վերջին ձայնաւորներն կը փոխեն ։

205. Հոլովեցէք՝ հանդէս — հանդիսի, սէր — սիրոյ ։
Հոլովեցէք՝ պատանեակ — պատանեկի, վարկեան — վարկենի, գեհեան — գեհենի, վառեակ — վառեկի, սենեակ — սենեկի ։

Հոլովեցէք՝ հաշիւ — հաշուի, թիւ — թուի, հովիւ — հովուի, պատիւ — պատուի, լոյս — լուսի, հանգոյց — հանգուցի ։

ԱՆՈՒԱՆ ՅՈՒՐ

156. Անուան յոյ կ'ըսուի այն տառը կամ մասնիկը որ անուան սկիզբը կամ վերջը կը դրուի և նորա գաղափարը կը մասնաւորէ ։

Ա. Ես իմեալ մտայ և հարկ տեսայ ։

Բ. Ես իմեալ մտայ և հարկ տեսայ ։

Առաջին նախադասութեան մէջ նշանակուած ա-

նունները ընդհանուր գաղափար մը կ'ամփոփեն իրենց մէջ, այնպէս որ յայտնի չէ՝ թէ խօսողը ի՞նչ խանութ մտեր է և ի՞նչ մարդ տեսեր է :

Երկրորդ նախադասութեան մէջ միեւնոյն բառերը՝ սկիզբը կամ վերջը աննշան մասնիկ մը առնելով, ընդհանուր գաղափարը կը մասնաւորեն ինչպէս՝ Խանութ մտայ ըսելով, իսկոյն կ'ըմբռնենք որ յայտնի և որոշ խանութի մը ակնարկութիւն կ'ըլլուի, և Դարձ ըսելով՝ կ'ըմբռնենք որ նորա տեսածը մի մարդ է եղբիւր և ոչ թէ ընդհանրապէս մարդ արարածը :

157. Յօդը երկու է, և—ը որոշիչ և և—մի անորոշ :

ա. և յօդը՝ ձայնաւորով վերջացած բառին վրայ կը դրուի. ձի, աղաւնի, որդի, ձու :

Եթէ անունը, տառով կը վերջանայ, սովորաբար, տառը կը վերցուի և և յօդը տեղը կը դրուի, քահանայ, երեսօն, Մարթա :

Եթէ անունն յետագայ բառը ձայնաւորով սկսի, նախընթաց անունը իւր վերջը և յօդը կ'առնուի :— Այն աշակերտ է յառաջագիմութիւն ցոյց տուողը, որ իւր յոյս ուրիշի վրայ չ'դնէ :

Մնացած դիպուածներու մէջ և տառը կը դրուի, Դարձ, Կար, Ժառ, Զինանայ :

բ. Մը կամ Գի անորոշ յօդը այն անուններու

սկիզբը կը դրուի՝ Երբ խօսքը մի մասնաւոր բայց մեզ անյայտ և անծանօթ առարկայի մը վրայ է. դ. օր. Գի մարդ, Գի ծառ, Գի սեղան :— Դուրսը Գի մարդ կեցած է և քեզ կ'սպասէ :

ԱՆՈՒՆՆԵՐՈՒ ՀՈԼՈՎՈՒԹԸ ՈՐՈՇԵԱԼ ՅՕԴՈՎ

158. Դիմորոշք կը հոլովուին հասարակ անուններու պէս :

Ուղ.	հացը,	զլուխդ,	հոգիս,
Սեւ.	հացի,	զլիւիդ,	հոգւոյս,
Տրւի.	հացին,	զլիւիդ,	հոգւոյս,
Հոյ.	հացը,	զլուխդ,	հոգիս,
Բոյ.	հացէն,	զլիւիդ,	հոգիէս,
Գործ.	հացով,	զլիւիդ,	հոգւովս,
Ներք.	հացի մէջ,	զլիւիդ մէջ,	հոգւոյս մէջ :

206. Հասկըցէք թէ նշանակեալ բառերը ի՞նչ հոլով են :

Մայրը կը սիրէ Կրիս : Որդին կը պատուէ Կարէ : Հոյրը տարաւ Յովհաննէսը ուսումնարան : Ուսուցիչը Յովհաննէսին դասական գրքեր տուաւ : Ուսուցիչը քննեց Կարէի : Ուսուցիչը ըսաւ Կարէին :

Ես տեսայ այն Կարէի : Այն Կարէին գիրքը կորսուեր էր :

207. Որսորդը սպաննեց Գի թռչուն : Անտառապահը ծառ Գի կտրեց : Անտառապահը կտրեց Ժառ : Թռչնորդը թռչուն կ'որսայ : Թռչնորդը կ'որսայ Կարէի :

Տապարով կոտրէ՝ Էրայր: Կայրէ՝ փայտ կոտրէ: Դա-
շոյնը Էրայրէն սուր է:

ԱՅԱԿԱՆ ԱՆՈՒԱՆ ՀՈԼՈՎՈՒՄԸ

159. Ածականն անուանը երկու տեսակ
գործածութիւն ունի՝ .. գոյականի հետ,
բ. մինակ՝ առանց գոյականի:

160. Եթէ ածականը գոյականի հետ է,
նախադաս կը դրուի միշտ և անփոփոխ կը
մնայ, այսինքն չ'հոլովուի:

Օրինակ՝ Ուշ բարի մարդ—սպիտակ թուղթ
Սեւ. բարի մարդու—սպիտակ թղթի
Տբւ. բարի մարդուն—սպիտակ թղթին
Հայ. բարի մարդը—սպիտակ թուղթը
Բայ. բարի մարդէն—սպիտակ թղթէն
Գրծ. բարի մարդով—սպիտակ թղթով
Ներք. բարի մարդու մէջ—սպիտակ թղթի մէջ:

161. Եթէ ածականը առանձին է և
գիմորոշ յօդ առած է, գոյականի պէս կը
հոլովուի:

	Եզակի	Յոգնակի
Օրինակ՝	Ուշ. սպիտակը	սպիտակները
	Սեւ. սպիտակի	սպիտակներու
	Տբւ. սպիտակին	սպիտակներուն
	Հայ. սպիտակը	սպիտակները
	Բայ. սպիտակէ(ն)	սպիտակներէ(ն)
	Գրծ. սպիտակով(ը)	սպիտակներով(ը)
	Ներք. սպիտակի(ն) մէջ	սպիտակներու(ն) մէջ:

ԹՈՒԱԿԱՆ ԱՆՈՒՆՆԵՐՈՒ ՀՈԼՈՎՈՒՄԸ

162. Թուականն անուաններն ալ ածակա-
նի պէս երկու տեսակ գործածութիւն ու-
նին՝ միայնակ և գոյականի հետ:

Եթէ թուականը՝ գոյականին նախըն-
թաց է՝ չ'հոլովուի, եթէ առանձին է՝
գոյականն անուան պէս կը հոլովուի՝ յօ-
դով կամ առանց յօդի:

Օրինակ՝ Ուշ. Հայ. հինգ—հինգերորդ—հնգական
Սեւ. Տբ. հնգի—հինգերորդի—հնգականի
Բայ. հնգէ—հինգերորդէ—հնգականէ
Գրծ. հնգով—հինգերորդով—հնգականով:

ԴԵՐԱՆՈՒՆՆԵՐՈՒ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆԸ

163. Գոյականն դերանունները՝ գոյա-
կանն անուններու պէս ունին թիւ և հոլով:

164. Էական դերանունները հետեւեալ
կերպով կը հոլովուին.

ա. եւ. Ես, իմ, ինձ, ինձմէ, ինձմով:
 Թ. Ենք, մեր, մեզ, մեզմէ, մեզմով:
 բ. եւ. Դու, քո, քեզ, քեզմէ, քեզմով:
 Թ. Դուք, ձեր, ձեզ, ձեզմէ, ձեզմով:
 գ. եւ. Ինքը, իւր, իւրեան, իւրմէ, իւրմով:
 Թ. Իրենք, իրենց կամ իւրեանց, իւր-
 եանցմէ [իրենցմէ], իրենցմով:

208. Գտէք էական դերանուններու հոլովը և նոցա կատարած պաշտօնը :

— Եւ կը սիրեմ ի՞ հայրս : Հայրս ինձ գեղեցիկ պարգեւ մը տուաւ : Հայրս գովեց զիս և յորդորեց որ միշտ ջանասէր լինիմ : Մայրս ինձմէ նամակ մը ստացաւ . նա ինձմով միայն կը մխիթարուի : Ես մեծ սէր կ'զգամ իմ մէջս գէպի բարին և առաքինին :

209. Նախադասութեամբ հոլովեցէք Դ- և Ի-ի դերանունները հետեւեալ կարգով՝

Եւ ունիմ եղբայր . ի՞ հօրեղբայրս բարի մարդ է և այլն :

165. Յայտնէ՛ք դերանունները հետեւեալ կերպով կը հոլովուին :

ա. Եւ Սա, սորա, սորան, սորանէ, սորանով :

Եւ Սոքա, սոցա, սոցա, սոցանէ, սոցանով :

210. Հոլովեցէք նոյն ձեւով Դ- և Ի- դերանունները :

211. Գրեցէք նախադասութիւններ ուր Դ- և Ի- դերանունները՝ ենթակայի, բուն և երկրորդական լրացնողներու և որոշողի պաշտօն կատարեն զանազան հոլովներով, թէ եզակի և թէ յոգնակի :

166. Հարցա՛նք դերանունները երկու են՝ գոյական՝ օ՛ղ, Ի՛նչ, և ածական՝ օ՛ր :

Ո՛ղ հարցականը եզակի կը հոլովուի, իսկ յոգնակի միայն ուղղական ունի :

Ո՛վ, որո՞ւ, ո՞ւմ, զո՞վ, ումնէ՞, ումնով :

167. Ո՛ր հարցականը գոյականն անուան

հետ կը գործածուի և ինքը անփոփոխ կը մնայ, բայց կրնայ յօդ առնել և այսպէս հոլովուիլ :

Ո՞ր, որո՞յ, որո՞ւն, զո՞ր, որմէ՞, որով :
Որո՞նք, որո՞նց, որո՞նց, որոնցմէ՞, որոնցմով :

168. Միեւնոյն ձեւով կը հոլովուի նաև Դ- յարաբերական դերանունը :

212. Գրեցէք այնպիսի նախադասութիւններ, որոնց մէջ երկրորդական նախադասութիւնը կապուած լինի գլխաւորին հետ՝ Դ- յարաբերական դերանուն զանազան հոլովներով :

ԱՏԱՑԱԿԱՆ ԴԵՐԱՆՈՒՆՆԵՐ

169. Գոյական դերանուններու սեռական հոլովը կը կոչուի՝ ապացանքային :

Ստացական դերանունները գոյականի պէս կը հոլովուին և դիմորոշ ալ կ'առնուն . — իմ—իմ, քո—քո-ի, անոր—անոր :

Իմ գիրքս . — իմ :

	Եզակի		Յոգնակի	
	Գր-բար	Ան-հր-բար	Գր-բար	Ան-հր-բար
Ուր	իմ,	իմս,	մեր,	մերը
Սեւ	իմոյ,	իմին,	մերոյ,	մերին
Տրւի	իմում,	իմին,	մերում,	մերին
Հայ	զիմ,	իմս,	զմեր,	մերը
Բաց	յիմմէ,	իմինէս,	ի մերմէ,	մերինէն
Գրք	իմով,	իմինով,	մերով,	մերինով

Նոյնպէս կը հոլովուին՝ քուկդ, անորը, ասորը և այլն :

ԴԻՄՈՐՈՇ ԴԵՐԱՆՈՒՆԵՐ

170. Դերանուանց արմատական տառերն ., ք, ն գոյական անուններու վրայ կը դրուին և կ'ըսուին Գրեթէ :

., ք, ն տառերը հոլովեալ բառերու վրայ դրուելով միևնոյննչանակու թիւնը կուտան անոնց՝ ինչ նշանակու թիւն որ պիտի տային էական և ցուցական դերանունները :

Հայրս, իմ հայրս, սա հայրս. մայրդ, այդ մայրդ, քու մայրդ. տունս, գիւղքդ, եկեղեցին :

ԱՆՈՐՈՇ ԴԵՐԱՆՈՒՆ

171. Անորոշ դերանունները կը լինին.
ա. Գոյական՝ ոմն, ոք, ոչ ոք, ոչինչ, իրար, միմեանց, մէկզմէկ, ամենքը, ամենեքեան :
բ. Անձական՝ քանի, մի քանի, որքան, այս ինչ, այն ինչ, այսքան, նոյնքան :

գ. Անձական և Գոյական՝ միւս, այլ, իւրաքանչիւր, ամեն, միևնոյն, բոլոր :

դ. Անձական և անհոգեմէ՝ որ և իցէ, որպիսի և

իցէ, որքան և իցէ, ինչ և իցէ, ինչ ինչ, որպիսի, այնպիսի . . .

172. Գոյական դերանուններէն ., ք, ն հետեւեալ կերպով կը հոլովուին .

Եզակի		Թոգնակի	
Գրեթէ	Աչիւրհէր.	Գրեթէ	Աչիւրհէր.
Ուլ. ոմն,	մէկը,	ոմանք,	մէկ քանին,
Սեւ. ուրումն,	մէկու մը,	ոմանց,	մէկ քանիին,
Տրւ. ումեմն,	մէկու մը,	ոմանց,	մէկ քանիին,
Բաց. յումեմնէ,	մէկէ մը,	յումանց,	մէկ քանիէն,
Գրեթ. ոմամբ,	մէկով մը,	ոմամք,	մէկ քանիով,
Հաց. զումն,	մէկը,	զումանս,	մէկ քանին,
Ներք. —	—	յումանս,	մէկ քանիին մէջ :

173. Մնացած բոլոր անորոշ դերանունները կրնան դիմորոշ առնուլ և գոյական անուան պէս հոլովուիլ :

Ոչինչ, ոչնչի . Նոյնքան, նոյնքանի .
Ամեն, ամենուն . Բոլոր, բոլորի .
Այսքան, այսքանի . Միւս, միւսի .
Այսչափ, այսչափի . Իւրաքանչիւր, իւրաքանչիւրի :

ԲԱՅԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆԸ

174. Բայի փոփոխութիւնը եղանակներով, ժամանակներով, թիւերով և դէմքերով կը կոչուի Ինքնաբերական :

Ա. Սիրել, կը սիրե՛մ, սիրեցի՛, պիտի սիրե՛մ, սիրե՛ :
 Բ. Խօսիլ, կը խօսե՛մ, խօսեցայ, պիտի խօսե՛մ, խօսե՛ :
 Գ. Ուրախանալ, կ'ուրախանա՛մ, ուրախացայ, պիտի
 ուրախանա՛մ, ուրախացե՛մ :

175. Բոլոր բայերը մէկ կերպով չ'են
 խոնարհիր, այլ շատ կամքիչ՝ կը տարբե-
 րին իրարմէ :

Միևնոյն ձևով խոնարհուող բայերը
 մասնաւոր դաս կը կազմեն և կը կոչուին
 լծորդութիւն :

176. Բայերը ունին չորս լծորդութիւն.
 Առաջին լծորդութիւնը կը կազմեն այն բա-
 յերը, որոնք էւ վերջաւորութիւնն ունին—
 Սիրել, գրել, գործել...

Երկրորդ լծորդութիւնը կը կազմեն այն բա-
 յերը, որոնք էւ վերջաւորութիւնն ունին—
 Հիւծիլ, յոգնիլ, սիրուիլ...

Երրորդ լծորդութիւնը կը կազմեն «վեր-
 ջացած» բայերը— Կարդալ, խնդալ, հաւա-
 տալ...

Չորրորդ լծորդութիւնը կը կազմեն «ան-
 վերջացած» բայերը : — Ուրախանալ, գա-
 մանալ, բարձրանալ...

ԷԱԿԱՆ ԲԱՅԵՐՈՒ ԽՈՆԱՐՀՈՒՄԸ

— Եմ, լինիմ —

177. Չէզոք բայերէն երկուքը կը ցու-
 ցենեն ոչ թէ առարկայի գործողութիւնը,
 այլ իսկապէս նորա գոյութիւնը. սոքա կը
 կոչուին էական բայեր : Էական բայերը միև-
 նոյն ժամանակ օգուտ ալ կը կոչուին. վա-
 սընդի նոցա օժանդակութեամբ կը կազ-
 մուին բաղադրեալ ժամանակներու մե-
 ծագոյն մասը :

Էական բայերն ունին առանձին խո-
 նարհումն :

ա. ե՛մ բայը միայն երկու ժամանակ ունի.
 սահմանական չեղան ևւ անկարող :

Ներկայ՝ եմ, ես, է, ենք, էք, են :

Անկարող՝ էի, էիր, էր. էինք, էիք, էին :

բ. Լինիմ բայը բոլոր ժամանակներն ունի,
 և անկանոն բայերու դասէն է :

Սահմանական չեղան՝

Ներկայ՝ (*) կը լինիմ, կը լինիս, կը լինի. կը լինինք,
 կը լինիք, կը լինին :

Անկարող՝ կը լինէի, կը լինէիր, կը լինէր. կը լինէինք,
 կը լինէիք, կը լինէին :

(*) Պոլսոյ աշխարհաբարի մէջ կը մասնիկը կը դրուի
 առհասարակ ամէն բայերու սկիզբը՝ բացի կարգիւն, ան-
 ցողանի ժամանակէն ևւ հրաժեղական եղանակէն :

Կոտորեալ (*) եղայ, եղար, եղաւ. եղանք, եղաք, եղան:
Առաւել՝ պիտի լինիմ, պիտի լինիս, պիտի լինի. պի-
տի լինինք, պիտի լինիք, պիտի լինին:

Հրամայան՝ եղի՛ր, եղէ՛ք:

Առաւել զբերեալ՝ լինեալ:

Անցեալ , եղող:

Առաւել , լինելու:

ԱՌԱՋԻՆ ԼԾՈՐԴՈՒԹԻՒՆ

178. Չորս լծորդութեան բայերը իրար-
մէ կը տարբերին առաւել զբերեալ, անցեալ կոտորեալի,
հրամայանի և անցեալ զբերեալի կազմութեամբ:

Մնացեալ ժամանակները բոլոր լծոր-
դութեանց մէջ միօրինակ և իրարու նման
կը շինուին:

179. Առաջին լծորդութեան կատար-
եալը կը կազմուի անորոշ գերբայի վեր-
ջաւորութեան փոխարէն դնելով եջ մաս-
նիկը, հրամայականը չի կամ չ', անցեալ
գերբայը եւ կամ ա:

(*) Աշխարհարարի մէջ վերջին կամ վերջնութեան է կամ
է տառը — տառի կը փոխուի՝ եղայ, եղար, եղաւ:

Յարակատար, գերակատար դէմքերը իբր բաղադր-
եալ բային անցեալէն եւ էական եմէն կը շինուին, սակայն
մենք բոլորովին մէկդի կը թողունք՝ աշակերտաց միտքը
չ'ծանրաբնեւելու համար:

Ահաւասիկ առաջին լծորդութեան ամ-
բողջ պատկերը:

Սահմանաւոր եղանակ՝

Ներկայ՝ կը գրեմ, կը գրես, կը գրէ. կը գրենք,
կը գրէք, կը գրեն:

Անկատար՝ կը գրէի, կը գրէիր, կը գրէր. կը գրէինք,
կը գրէիք, կը գրէին:

Կոտորեալ՝ գրեցի, գրեցիր, գրեց. գրեցին, գրեցի,
գրեցին:

Առաւել՝ պիտի գրեմ, պիտի գրես, պիտի գրէ.
պիտի գրենք, պիտի գրէք, պիտի գրեն:

Հրամայան՝ գրէ՛, գրեցէ՛ք:

Դերբայ՝ գրել, գրող, գրած, գրելու:

213. Ուշադրութեամբ քննեցէք խոնարհուած բայը
և բացատրեցէք ժամանակներու կազմութիւնը:

214. Սոյն օրինակով խոնարհեցէք հետեւեալ չե-
ղոք բայերը՝ վազել, քայլել, սպասել, պարապել:

215. Գրեցէք հետեւեալ ներգործական բայերու
կատարեալը, ապառնին, անցեալ գերբայը, հրամա-
յականը. — գովել, ժողովել, ազատել, փրկել, ար-
ձակել, կապել, բեւեռել, համարել, թուել:

ԵՐԿՐՈՐԴ ԼԾՈՐԴՈՒԹԻՒՆ

180. Երկրորդ լծորդութեան տակն են
և վերջացած բոլոր ներգործական և չե-
ղոք բայերը:

Երկրորդ լծորդութեան կատարեալը՝ եցայ

կը վերջանայ . մնացեալ ժամանակներու
կազմութիւնը առաջին լծորդութեան
պէս է :

Սահմանական եղանակ՝

Ներկայ՝ կը խօսիմ, կը խօսիս, կը խօսի . կը խօսինք,
կը խօսիք, կը խօսին :

Անկապ՝ կը խօսէի, կը խօսէիր, կը խօսէր . կը խօ-
սէինք, կը խօսէիք, կը խօսէին :

Կապուած՝ խօսեցայ, խօսեցար, խօսեցաւ . խօսեցանք, խօս-
եցաք, խօսեցան :

Ապառնի՝ պիտի խօսիմ, պիտի խօսիս, պիտի խօսի .
պիտի խօսինք, պիտի խօսիք, պիտի խօսին :

Հրահանական՝ խօսէ՛, խօսեցէ՛ք :

Դերբայ՝ խօսիլ, խօսող, խօսած, խօսելու :

181. Երկրորդ լծորդութեան բայերը
կը խոնարհին նաև առաջին լծորդութեան
բայերուն պէս :

216. Համեմատեցէ՛ք երկրորդ լծորդութիւնը ա-
ռաջին լծորդութեան հետ և բացատրեցէ՛ք նոցա
նմանութիւնը ու տարբերութիւնը :

217. Խոնարհեցէ՛ք հետեւեալ բայերը սոյն ձե-
ւով .— Ապրիլ, աշխատիլ, կանգնիլ, բնակիլ, սովո-
րիլ, ծաղկիլ, քրտնիլ, յաջողիլ :

218. Խոնարհեցէ՛ք էւ վերջացած հետեւեալ չէ-
զոք բայերը՝ կարմրիլ, սպիտակիլ, պատահիլ, ցա-
ւիլ, դադարիլ, հաւանիլ, պարապիլ . . . :

219. Գտէ՛ք ձեր ընթերցանութեան դասի մէջ ա-
ռաջին և երկրորդ լծորդութեան բայերը և իմացէ՛ք
նոցա սեռը, եղանակը, ժամանակը, թիւը և դէմքը :

ԵՐՐՈՐԴ ԼԾՈՐԴՈՒԹԻՒՆ

182. Երրորդ լծորդութիւնը կը կազ-
մեն և վերջացած բայերը : Այս լծորդու-
թեան կատարեալ վերջաւորութիւնը կը
լինի օյ, հրամայականը՝ օ, անցեալ դեր-
բայը՝ օյ, Մնացեալ ժամանակներու կազ-
մութիւնը նախընթաց բայերու լծորդու-
թեան պէս է :

Սահմանական եղանակ՝

Ներկայ՝ կ'ողբամ, կ'ողբաս, կ'ողբայ . կ'ողբանք,
կ'ողբաք, կ'ողբան :

Անկապ՝ կ'ողբայի, կ'ողբայիր, կ'ողբար . կ'ողբա-
յինք, կ'ողբայիք, կ'ողբային :

Կապուած՝ ողբայի, ողբայիր, ողբար . ողբայինք,
ողբայիք, ողբային :

Ապառնի՝ պիտի ողբամ, պիտի ողբաս, պիտի ողբայ .
պիտի ողբանք, պիտի ողբաք, պիտի ողբան :

Հրահանական՝ ողբա՛, ողբացէ՛ք :

Դերբայ՝ ողբալ, ողբացող, ողբացեալ կամ ողբա-
ցած, ողբալու :

220. Համեմատեցէ՛ք երրորդ լծորդութեան դեր-
բայը և կատարեալը՝ նախընթաց լծորդութեանց հետ,
իսկ հրամայականն ու ապառնին՝ երկրորդ լծորդու-
թեան հետ :

221. Խոնարհեցէ՛ք հետեւեալ ներգործական բա-
յերը՝ աղալ, զգալ, կարդալ . . .

222. Գրեցէ՛ք անցեալ դերբայերը հետեւեալ չէ-
զոք բայերու՝ մնալ, գոռալ, գնալ, յուսալ :

223. Գրեցէ՛ք ապառնին հետեւեալ չէզոք բայե-
րու՝ խղճալ, անսալ :

224. Գրեցէ՛ք բոլոր եղանակներով և ժամանակ-
ներով հետեւեալ բայերը՝ կաղալ, խնդալ, խաղալ . . .

ՉՈՐՐՈՐԴ ԼԾՈՐԴՈՒԹԻՒՆ

183. Չորրորդ լծորդութիւնը կը կազ-
մեն աւել վերջացած բայերը :

Չորրորդ լծորդութեան կատարեալը աշխարհ
կը վերջանայ, հրամայականը աշխարհ, անցեալ
դերբայը աշխարհ :

Սահմանական եղանակ՝

Ներքին՝ կ'իմանամ, կ'իմանաս, կ'իմանայ . կ'իմա-
նանք, կ'իմանաք, կ'իմանան :

Անկատար՝ կ'իմանայի, կ'իմանայիր, կ'իմանար . կ'ի-
մանայինք, կ'իմանայիք, կ'իմանային :

Կատարեալ՝ իմացայ, իմացար, իմացաւ . իմացանք, ի-
մացաք, իմացան :

Ապառնի՝ պիտի իմանամ, պիտի իմանաս, պիտի ի-
մանայ . պիտի իմանանք, պիտի իմանաք,
պիտի իմանան :

Հրամայական՝ իմացի՛ր, իմացե՛՛ :

Դերբայ՝ իմանալ, իմացող, իմացեալ կամ իմացած,
իմանալու :

225. Համեմատեցէ՛ք չորրորդ լծորդութեան կա-
տարեալը, հրամայականը և անցեալ դերբայը՝ երկ-
րորդ լծորդութեան նոյն ժամանակներու հետ :

226. Բոլոր չորս լծորդութիւնները համեմատե-

ցէք իրարու հետ և բացատրեցէ՛ք թէ՛ ո՞ր ժամանակ-
ներն կը տարբերին իրարմէ :

227. Մահմանական եղանակի բոլոր ժամանակնե-
րով խոնարհեցէ՛ք հետեւեալ ներգործական բայերը,
մոռանալ, խոստանալ, դողանալ, ընթեռնուլ :

228. Խոնարհեցէ՛ք մնացած եղանակներով հե-
տեւեալ չէզոք բայերը՝ ուրախանալ, զարմանալ, բարձ-
րանալ, մեծանալ, հարստանալ :

ԿՐԱԼՈՐԱԿԱՆ ԲԱՅԵՐՈՒ ԽՈՆԱՐՀՈՒՄԸ

184. Կրաւորական բայերը կը ծագին
ներգործական բայերէն՝ անցեալ դերբա-
յին առաջին վերջաւորութիւնը -ել դար-
ձընելով՝ զորօրինակ՝ սիրել — սիրուել, կար-
դ — կարդացուել :

185. Ամեն բայ որոյ վերջաւորութիւնը
կարելի չ'լինի սոյն ձեւով փոփոխել, չէզոք
է. փոփոխուողները՝ ներգործական են :

186. Անորոշ դերբայը այսպէս կազմել-
ետքը՝ բոլոր կրաւորական բայերը խոնար-
հելու է երկրորդ լծորդութեան տակ :

Սահմանական եղանակ՝

Ներքին՝ կը սիրուիմ, կը սիրուիս, կը սիրուի . կը
սիրուինք, կը սիրուիք, կը սիրուին :

Անկատար՝ կը սիրուէի, կը սիրուէիր, կը սիրուէր . կը
սիրուէինք, կը սիրուէիք, կը սիրուէին :

Կարբէ՛ւ սիրուեցայ, սիրուեցար, սիրուեցաւ. սիրուեցանք, սիրուեցաք, սիրուեցանք :

Ապա՛ռնի պիտի սիրուիմ, պիտի սիրուիս, պիտի սիրուի. պիտի սիրուինք, պիտի սիրուիք, պիտի սիրուինք :

Հրա՛յալան՝ սիրուէ՛, սիրուեցէ՛ք :

Դե՛րձայ՝ սիրուիլ, սիրուած :

229. Խոնարհեցէ՛ք նշանակեալ բայերը բոլոր ժամանակներով : — (Գրաւոր) :

230. Իմացէ՛ք թէ հետեւեալ բայերէն որո՞նք են ներգործական և որո՞նք չէզոք : — Կարգալ, հաւատալ, գողանալ, իմանալ, մարգարէանալ, մոռանալ, յղանալ, ծնանել, չափել, հոգալ, որսալ, զարմանալ, բարկանալ, զօրանալ, թշուառանալ, ծուլանալ, դողալ, գտնալ, յուսալ, ջանալ, ցնծալ, ազգել, աղաչել, այրել, կարել, հրամայել, մատնել, յայտնել, շարժել, շինել, շնչել, փրկել, քաջալերել, բաժանել, դարմանել, խափանել, կործանել, յանդիմանել, սերմանել, հալածել, վանել, հասնիլ, աղաղակել, ամաչել, գոչել, դիմել, սպառել, թագաւորել, տիրել, կանչել, կանաչանալ, մնչել, կտրել, կոտրել, վարել, քանդել, փորել, աղալ, աղել, տաշել, ջարդել, հալածել, մղել, փրկել, սպաննել, անցնիլ, իջնել, ելնել, մտնել, համբերել, յուսահատիլ, վհատիլ, դաւանել, խոստովանել, խորհել, բանալ, աշխատիլ, բնակիլ, դադարիլ, հրաժարիլ, պակասիլ, արձակել, դիզել, կարկառել, գործել :

231. Վերոյիշեալ բայերէն ներգործականները գրեցէ՛ք՝ կրաւորականի վերջաւորութեամբ :

187. Այն բայերը, որոնց կատարեալը, հրամայականը և անցեալ դերբայը մեր սովորած խոնարհումէն կը շեղին՝ անկանոն բայեր կը կոչուին : Անկանոն բայերը երկու դասի կը բաժնուին՝ կէս զարտուղիներ և բուն զարտուղիներ :

188. Կէս զարտուղիներն են բոլոր նէ, նէ և նւ վերջաւորութեամբ բայերը որոնք չորրորդ ընթացութեան պէս կը խոնարհին, բայց անկանոն ժամանակներուն մէջ՝ և տառը փոխանակ յի փոխելու, իբրեւ եկամուտ տառ դուրս կը ձգեն : — Կրաւորականը կանոնաւոր է և և տառը կը պահէ :

Օրինակներ՝

Գտնել, գտայ, գտի՛ր, գտած :

Տեսնել, տեսայ, տեսի՛ր, տեսած :

Մտնել, մտայ, մտի՛ր, մտած :

Լինել, եղայ, եղի՛ր, եղած :

Դառնալ, դարձայ, դարձի՛ր, դարձած :

Հեծնել, հեծայ, հեծի՛ր, հեծած :

Իջնել, իջայ, իջի՛ր, իջած :

Խածնել, խածայ, խածի՛ր, խածած :

Հասնիլ, հասայ, հասի՛ր, հասած :

Բուսնիլ, բուսայ, բուսի՛ր, բուսած :

Անցնիլ, անցայ, անցի՛ր, անցած :

Հագնիլ, հագայ, հագի՛ր, հագած :

Մեռնիլ, մեռայ, մեռի՛ր, մեռած :

Ծնանիլ, ծնայ, ծնի՛ր, ծնած :

Զբօսնուլ, զբօսայ, զբօսի՛ր, զբօսած :

Երդնուլ, երդուայ կամ երդուընցայ, երդուի՛ր
կամ երդուընցի՛ր, երդուած կամ երդուընցած :

Ընկնիլ, ընկայ, ընկի՛ր, ընկած :

232. Խոնարհեցէք ձեռնել եւ ձեռնել միևնոյն բայը՝
ներգործական և կրաւորական վիճակի մէջ :

233. Խոնարհեցէք գրել եւ գրել բայերու կրա-
ւորականը :

234. Գրաւոր ներկայացուցէք վերոյիշեալ բայե-
րու սահմանականը և կատարեալը :

235. Գրեցէք նոյն բայերու ապառնին :

189. Այսպէս կը խոնարհուին չի վեր-
ջացած բայերը, որոնց և տառը եւս եկա-
մուտ լինելով դուրս կը ձգուի :

Թռչիլ, թռայ, թռի՛ր, թռած :

Կորչիլ, կորայ, կորի՛ր, կորած :

190. Հետեւեալ բուն զարտուղի բա-
յերը խոնարհման երկու ձեւ ունին, ո-
րոնցմէ առաջինը՝ անկանոնը աւելի գոր-
ծածական է : Սոցա կրաւորականները ևս
կանոնաւոր են :

ա. Բերել, կրաւորական Բերելի՛

Կադարելի՛ բերի, բերիր, բերաւ. բերինք, բերիք,
բերին :

Հրամայելի՛ բեր՛ր, բերէ՛ք :

Դերբայ՝ բերել, բերած :

կրաւորական

Կադարելի՛ բերուեցայ, բերուեցար, բերուեցաւ.
բերուեցանք, բերուեցաք, բերուեցան :

Հրամայելի՛ բերուէ՛, բերուեցէ՛ք :

Դերբայ՝ բերուիլ, բերուած :

բ. Ըսել — Ըսելի՛

Ըսի, ըսիր, ըսաւ. ըսինք, ըսիք, ըսին :

Կրաւորական՝ Ըսուեցայ, ըսուեցար, ըսուեցաւ :

գ. Գործել կամ Գործելի՛

Գործեցի, գործեցիր, գործեց. գործե-
ցինք, գործեցիք, գործեցին :

Գործէ՛, գործեցէ՛ք, գործել, գործած :

դ. Դնել — Դնելի՛

Դրի, դրիր, դրաւ. դրինք, դրիք, դրին :
Դի՛ր, դրէ՛ք, դնել, դրուած :

ե. Առնիլ

Առի, առիր, առաւ. առինք, առիք, առին :
Ա՛ռ, առէ՛ք, առնուլ, առած :

զ. Տանիլ

Տարի, տարիր, տարաւ. տարինք, տա-
րիք, տարին :

Տա՛ր, տարէ՛ք, տանել, տարած :

է. Բանալ — Բանալի՛

Կը բանամ, կը բանաս, կը բանայ. կը
բանանք, կը բանաք, կը բանան :

Բացի, բացիր, բացաւ. բացինք, բա-
ցիք, բացին :

Բա՛ց, բացէ՛ք, բանալ, բացած :

Կրաւորական՝ կը բացուիմ, կը բացուիս, կը բացուի.
կը բացուինք, կը բացուիք, կը բացուին :

Բացուեցայ, բացուեցար, բացուեցաւ.
բացուեցանք, բացուեցաք, բացուեցան :

Բացուիլ, բացուած :

ը. նստի՛

կը նստիմ, կը նստիս, կը նստի. կը նստի՛նք, կը նստիք, կը նստին։

նստայ, նստար, նստաւ. նստանք, նստատաք, նստան։

նիստ, նստեցէ՛ք, նստիլ, նստած։

թ. թռչե՛լ

թողուցի, թողուցիր, թողուց. թողուցինք, թողուցիք, թողուցին։

թո՛ղ, թողէ՛ք, թողնել, թողած։

ժ. երգե՛լ

երգուայ, երգուար, երգուաւ. երգուանք, երգուաք, երգուան։

երգուի՛ր, երգուեցէ՛ք։

ժա. Սկսե՛լ

Սկսեցի, սկսեցիր, սկսեց. սկսեցինք, սկսեցիք, սկսեցին։

Սկսէ՛, սկսեցէ՛ք, սկսած։

236. Վերոյիշեալ բայերէն իւրաքանչիւրը խոնարհեցէք բոլոր ժամանակներով (գրաւոր)։

237. Ներգործականներուն կրաւորականները խոնարհեցէք բերանացի։

191. Երկու բայ կայ, որոնց կատարեալը ուրիշ արմատէ կը չինուի, որովհետք բոլորովին անկանոն են։

ա. Ուրե՛լ

կերայ, կերար, կերաւ. կերանք, կերաք, կերան։

կե՛ր, կերէ՛ք, կերած։

բ. Գա՛լ

կերայ, կերար, կերաւ. կերանք, կերաք, կերան։

Ե՛կ, եկէ՛ք, եկեալ, եկած։

192. Տալ բային կատարեալը ալ անկանոն է։

Կարե՛լ Տուի, տուիր, տուաւ. տուինք, տուիք, տուին։

Տա՛լ, տուէ՛ք, տուած։

238. Գրաւոր ներկայացուցէք Գալ, Գալ բայերը բոլոր եղանակներով և ժամանակներով խոնարհած։

239. Տալ բայի անկատար և ապառնի ժամանակներու վրայ նախադասութիւններ գրեցէք, եղակի և յոգնակի։

Գալ բային ներկայ, անցեալ և ապառնի դերբայներէն նախադասութիւններ գրեցէք, այնպէս որ դերբայները որոշողի պաշտօն կատարած լինին։

ՊԱԿԱՍՍԱՒՈՐ ԲԱՅԵՐ

193. Կան բայեր որոնք բոլոր ժամանակները չ'ունին. դոքա կը կոչուին պակասոր։ Պակասաւոր բայերու պակաս ժամանակները ուրիշ բայերով կը լրացուին։ Ահաւասիկ՝

ա. Ե՛մ եւ Կա՛մ էական բայերը ունին միայն երկու ժամանակ, սահմանական ներկայ և անկատար. Ե՛մ, Ե՛մ։

Մնացեալ ժամանակները լե՛մ էական բայով կը լրանան։

բ. Ունիմ, ունիս, ունի. ունինք, ունիք, ունին :
Ունէի, ունէիր . . . կատարեալը կը լրանայ ունէալ
բայով :

240. Պակասաւոր բայերը խոնարհեցէք և մնաց-
եալ ժամանակները իրենց լրացուցիչ բայերով լծոր-
դեցէք :

241. Լրացուցիչ բայերն ալ առանձին խոնարհե-
ցէք :

ՄԻԱԴԵՄ ԲԱՅԵՐ

194. Կան բայեր, որոնք միայն եղակի
երրորդ դէմքով կը գործածուին, ուստի
և չկրէ՛ք կոչուին : Միադէմբայերը իսկա-
պէս երկու մասէ բաղկացած են . երկրորդ
մասն էական բայն է, իսկ առաջին մասը
գոյական կամ ածական անուան իմաստ ու-
նի : — Պէտք է, արժան է, հարկ է, ամօթ
է, հնար է, վայել է, բաւ է, անկ է . . .

195. Միադէմբայի քով ենթակայն որո՛ւն
հօլովով կը դրուի . երբեմն միադէմբայը
կը գործածուի առանց ենթակայի և կը
կազմէ ուրիշ նախադասութիւն :

196. Դիմաւոր բայերէն ոմանք ալ իբր
միադէմբայեր կը գործածուին և անդէմ

նախադասութիւն կը կազմեն : — Կը լսուի,
խօսուեցաւ, կը մթնէ, ցրտեց . . . :

242. Հետեւեալ նախադասութեանց մէջ գտէ՛ք
ենթակայն : — Ձեզ պէտք է ածիլ, իսկ ինձ — մեղմա-
նալ : Մեղք է զրպարտել անմեղ մարդիկը : Ամօթ է
երբ մարդ չ'կատարեր իւր խօստումը : Հարկ է, որ
որդիքը պատուեն իրենց ծնողքը : Քեզ արժան է
գիտնալ քու օգուտդ ու վնասդ : Որքան հարկ է, պէտք է
չըջահայեցութիւն ունենաս, որպէսզի թշնամին մեր
մէջ չ'մտնէ : Բաւական է, որքան խաբուեցանք . բո-
ւորքան դաւաճանեցին զմեզ՝ օգտուելով մեր հաւա-
տարմութենէն : Խօսուեցաւ ու վնասեցաւ որ առաջ մենք
երթանք՝ յետոյ դուք :

ԲԱՑԱՍԱԿԱՆ ԲԱՅԵՐ

197. Երբոր բայերը գործողութեան
կատարումը կը ժխտեն՝ թէ՛, ոչ կամ չմերժու-
ղական իմաստ ունեցող տառը իրենց առ-
ջեւը առնելով՝ բացասական բայ կը կոչուին : —
Չ'տեսի, ոչ գրել, ոչ կարդալ, չխօսեցայ,
չկրցի, թէ՛ գրեր :

Բացասական բայերուն հակառակ միւս
բայերը հաստատական կը կոչուին :

198. Բացասական բայերու խոնարհու-
մը փոքր ինչ տարբեր է հաստատական
բայերու խոնարհումէն :

Օրինակի համար՝ ՀԵԼ՝

Սահմանափակ եղանակ՝

- Ներքին՝ Չ'եմ լսեր, չ'ես լսեր, չ'լսեր. չ'ենք լսեր,
չ'էք լսեր, չ'են լսեր:
- Անհատական՝ Չ'էի լսեր, չ'էիր լսեր, չ'էր լսեր. չ'էինք
լսեր, չ'էիք լսեր, չ'էին լսեր:
- Կարգադրական՝ Չ'լսեցի, չ'լսեցիր, չ'լսեց. չ'լսեցինք, չ'ը-
լսեցիք, չ'լսեցին:
- Ապրանքային՝ Չ'պիտի լսեմ, չ'պիտի լսես, չ'պիտի լսէ.
չ'պիտի լսենք, չ'պիտի լսեք, չ'պիտի լսենա
- Հրամայական՝ Մի՛ լսեր, մի՛ լսէք:
- Դերական՝ Չ'լսել, չ'լսող, չ'լսած, չ'լսելու:

199. Այս պատկերէն կ'երեւի.

ա. Էական բայով կազմուած ժամանակ-
ները և տառն կ'ընդունին էական բայի
վրայ և սովորաբար նախադաս կը դրո-
ուին: — Կը խօսիմ, քի՛ խօսիր. Կը գրէի,
քի՛ գրեր:

բ. Հրամայական եղանակը և մասնիկի
տեղ՝ քի՛ բացասական մասնիկը կ'առնու:

ԱՆՅՈՂԱԿԱՆ ԲԱՅԵՐ

Ա. Կարդալ, խօսիլ, մոռանալ:

Բ. Կարդ—ացել, խօս—եցել, մոռ—ացել:

Գ. Կարդալ տալ, խօսիլ տալ, մոռանալ տալ:

Դ. Կարդացնել տալ, խօսեցնել տալ, մոռացնել
տալ:

200. Առաջին տողի բայերը ներգոր-
ծական են:

Երկրորդ տողի բայերը չինուած են նոյն
ներգործականներէն և կը ցուցնեն որ գոր-
ծողու թիւնը ոչ թէ անմիջապէս իւր մօտա-
ւոր առարկային վրայ ուղղակի կը ներգոր-
ծէ, այլ օտարի ձեռքով կ'անցնի անոր վրայ:
Այդ տեսակ բայերը անշարժ կը կոչենք:

Անցողական բայերը կը շինուին ներգոր-
ծական բայերու արմատին կցելով ցիւմաս-
նիկը — կամ է յօդակապով:

201. Անցողական բայերու տեղ կրնան
գործածուիլ ներգործական բայերը ալ
բայի հետ: Կարդալ տալ, խօսիլ տալ, մո-
ռանալ տալ:

Իսկ եթէ ալ բայը աւելցնենք անցո-
ղական բայերու վրայ՝ կրկին անցողական
կ'ստանանք: — Կարդացնել տալ, խօսեցնել
տալ, մոռացնել տալ:

Ա. Մեռնիլ, յոգնիլ, կորսուիլ, թռչիլ:

Բ. Մեռ—ցնել, յոգնե—ցնել, կորսն—ցնել, թռ—
ցնել:

202. Ցիւմասնիկը, որ ներգործական

բայր անցողականի կը վերածէ, չէզոք բա-
յերու վրայ դրուելով գանոնք պարզ ներ-
գործական կը շինէ՝ յեղեղեղ, յափեղեղ, յափեղեղ,
նոյնեղեղ, ոչ թէ ուրիշի ձեռք, այլ անմիջա-
պէս:

Այս ներգործականները անցողականը
նեղու համար պէտք է քովը դնել շուրջը—
Մեռցնել տալ, յոգնեցնել տալ, կորսնցնել
տալ, թռցնել տալ:

203. Անցողական բայերը առաջին լծոր-
դութեան պէս կը խոնարհուին, միայն կա-
տարեալ ժամանակի մէջ փոխանակի ու տա-
ռը -ի կը փոխուի. կարդացնել, կարդա-
ցուցի, կարդացուցիր, կարդացուց. իսկ
հրամայականը՝ կարդացու:

243. Հետեւեալ ներգործական բայերը անցողա-
կան շինեցէք և խոնարհեցէք: — Հաւատալ, խմել,
հասնիլ, մոռանալ, հաւանիլ, ճանաչել, կարդալ,
սովորիլ, ուտել . . .

244. Միեւնոյն բայերը շուրջ բայով կրկին անցողա-
կան շինեցէք և խոնարհեցէք:

245. Հետեւեալ չէզոք բայերը շինեցէք ներգոր-
ծական և խոնարհեցէք՝ մեռնիլ, յոգնիլ, կորսուիլ,
խաղալ, կպչիլ, թռչիլ, մեծանալ, լաւանալ, հի-
ւանդանալ:

246. Միեւնոյն բայերը անցողական շինեցէք և խո-
նարհեցէք:

247. Հետեւեալ բայերը անցողական շինեցէք. չա-
փել, ազդել, աղաչել, այրել, բռնել, կարել, հրա-
մայել, յանդիմանել, հալածել, վռնտել:

248. Խոնարհեցէք հետեւեալ բարդ բայերը. ներս
մտնել, դուրս գնալ, ջանք ընել, գործ ածել:

Դ Ե Ր Բ Ա Յ

204. Դերբայները չորս են (107) ա. ա-
նորոշ դերբայ կամ աներեւոյթ, բ. ներ-
կայ դերբայ կամ ընդունելութիւն ներկայ,
գ. անցեալ դերբայ, դ. ապառնի դերբայ:

205. Անորոշ դերբայը կը գործածուի
ա. իբրեւ բայ և բ. իբրեւ գոյական անուն:

ա. Անորոշ դերբայը՝ բայ է, երբ քովը
ուրիշ գիմաւոր բայ մը ունի և նախադա-
սութեան մէջ լրացնողի կամ ենթակայի
պաշտօն չ'կատարեր, այլ ինքն ունի իւր
լրացնողը կամ ենթակայն. զորօրինակ՝ կ'ու-
ղեմ գալ և վարժապետէս ներողութիւն
խնդրել, այսինքն կ'ուղեմ որ երևա և վար-
ժապետէս ներողութիւն խնդրել:

206. բ. Անորոշ դերբայը գոյական է, երբ
նախադասութեան մէջ լրացնողի, որոշողի
և ենթակայի պաշտօն կը կատարէ: Այդ
պարագայի մէջ՝ հասարակ գոյական անունի

պէս կը հոլովուի՝ սիրել, սիրելու, սիրելէ, սիրելով։

ա. Սերել լաւ բան է (ի՞նչ) — սիրելը (ենթակայ)։

բ. Կարել — գիրքս գեղեցիկ է. — կարդալու (որոշող)։

գ. Գիրքը Կարել — համար շինողած է. — կարդալու (տրակ. և լրացնող)։

դ. Կարել մարդս գոհութիւն կ'զգայ. — կարդալէ (երկ. լրացնող)։

ե. Կարել մենք կը հարստացնենք մեր միաբը. — կարդալով (երկ. լրացնող)։

207. Ներկայ դերբայը կը գործածուի իբրեւ բայ և իբրեւ ածական անուն։

Իբրեւ բայ՝ ներկայ դերբայը կը գործածուի միայն էական բայի օգնութեամբ (տե՛ս վարը)։ Իբրեւ ածական անուն՝ նա միշտ կը դրուի գոյականին քով և պարզ ածականի պէս կ'որոշէ զայն. հետեւաբար կրնայ դիմորոշ յօդ առնուլ և հոլովուիլ իբր սովորական ածական անուն։ — Խոտ հոյ մշակները՝ գերանդինները առին և գնացին մարդագետինը — Խոտ հոյ գերանդիններն առին . . . ։

208. Անցեալ դերբայը երկու վերջա-

ւորութիւն ունի՝ եւ և ան։ Սիրեցեալ, ցաւանք եւ կը գործածուի իբր հասարակ ածական, սիրեցեալ, մեռեալ. երբեմն ալ միայն իբրեւ դերբայ՝ «Եւ այն օրէն (ըսկըսելով այն օրէն իմաստով)»։

209. Անցեալը երկու կերպ գործածութիւն ունի.

ա. Եթէ քովը որ և իցէ գոյական մը գտնուի սրուն ինքն լինի իբր որոշող՝ ածական է, զորօրինակ՝ Կարել գիրքս, Կարել հացս, Կարել ջուրս և այլն։

բ. Անցեալը եթէ հոլովուի և նախադասութեան մէջ՝ լրացնողի և ենթակայի պաշտօն կատարէ՝ գոյական է.

ա. Գրել ջնջուեցաւ. — գրութիւնը (ենթակայ) ուղղական։

բ. Գրել կէսը նօսը գիր է. — գրութեան (որոշող) սեռական։

գ. Գրել նուիրած էր բոլոր ուշադրութիւնը. — գրութեան (տրականի իմաստով, լրացնող)։

դ. Գրել սրբազրեց վարժապետը. — գրածը (հայցական, լրացնող)։

ե. Գրել քաղեց շատ մը տեղեկութիւններ. — գրածէն (բացառական, լրացնող)։

դ. Գրեթէ Հաստատեցիւ Բառաջարկածը. —
գրածով (գործիական. լրացնող)։

210. Ապառնի դերբայը (լու) անորոշ
դերբայի սեռականն է և միշտ ածականո-
րոշողի պաշտօն կը կատարէ՝ հաց,
խմիչ, ջուր, խալիպ, Երբեմն ալ և վեր-
ջաւորութեամբ կը գործածուի առաւել-
լատէս կոչական բառերու մէջ՝ սիրեմ եղ-
բայր, պատուեմ բարեկամ։

Երբեմն ալ և վերջաւորութեամբ կը
գործածուի երբ գոյականը գորութեամբ
կ'իմացուի, միայն թէ այն ժամանակ ընդ-
հանրապէս յոգնակի կը գործածուի և
գիմորոշ կ'առնու՝ ըսելիս ըսէ (ըսելու
բաներդ)։

211. Ապառնի դերբայը գիմաւոր բայի
տեղ գրուած պիտի համարուի, եթէ նը-
պատակ ցոյց տուող պարագայականի պաշ-
տօն կատարած լինի՝ ես կ'երթամ Կարալ-
(որ կարգամ)։

Ձկնորսը գնաց ձուկ Կարալ (որ ձուկ որսայ)։

212. Բոլոր դերբայները բայի անորոշ-
ներէ՝ էական բայերու օգնութեամբ կը
խոնարհուին բոլոր ժամանակներով և գի-
մաւոր բայերու տեղ կը գործածուին։

Դերբայներու պէս՝ էական բայերու օգ-
նութեամբ կրնան խոնարհուիլ և ածա-
կան ու գոյական անունները. դերբայնե-
րը անով միայն կը զանազանուին, որ ա-
ռանց էական բայերու ալ իրենք իրենց
մէջ յատուկ գործողութիւն մը ունին։
Ահաւասիկ մի ընդհանուր օրինակ.

Սահմանական եղանակ՝

Ներկայ՝ մարդ եմ, ծոյլ եմ, գրած եմ, գրող եմ.
Անկապար՝ մարդ էի, ծոյլ էի, գրած էի, գրող էի,
գրելու էի։

Կապարեալ՝ մարդ եղայ, ծոյլ եղայ, գրած եղայ, գրող
եղայ, գրելու եղայ։

Հրահրական՝ մարդ եղի՛ր, ծոյլ եղի՛ր և այլն.
Դերբայ՝ մարդ լինիլ, ծոյլ լինիլ և այլն։

Մ Ա Կ Բ Ա Յ

213. Մակբայները իրենց կազմութեանը
նայելով երկու են՝ բուն մակբայներ և միւս
բանի մասունքներէն առնուած մակբայ-
ներ։

Բուն մակբայները կամ պարզ բառեր են
«դեղ», «հաւ», «բ», «բէ» կամ առանձին յատուկ
մասնիկներով շինուած ածանցական բա-
ռեր, զորօրինակ՝ մեծագէտ, քաջագէտ, առատ-
օրէն, արտաբէն, սաստիկ, բնաւ, կամայ, ակամայ։

249. Հետեւեալ օրինակներուն մէջ գտէք բուն մակբայները և իրենց նշանակութեան համեմատ առանձին դաս դաս բաժնեցէք, համաձայն 109. կանոնին:

Ինչպէ՞ս գեղեցիկ կ'երգէր սոխակը: Հաշի՞ թէ մթընցաւ և հա՞ զմեզ հասնի՞ կը տանջէ ցուրտն ու անձրեւը: Յանցաւորները քննի՞ դատարան տարին: Կրակը շո՞ւ մարեցաւ և ջրկիրները յե՞ր դարձան: Ես գիտեմ հայերէն, հայերէն և պարսկերէն կարգաւ ու գրեւ: Մեկնո՞ւ գնացէք, բա՛ւշա՛ պաշտպանեցէք ինքզինքնիդ վայրենի գազաններուն դէմ և հա՞ն անձնատուր մի՞ լինիք: Յաղթուելէ յետոյ հա՞ն հա՞ն ընդունեցանք մեր վրայ դրուած պայմանները: Կա՞նք գնացէք, մենք ալ շո՞ւ կը հասնինք: Ահա՛ն չնկատեցի թէ դու մեզի հետ էիր: Նա քուրսի՞ն չէր պատրաստած դասերը: Բա՛ն չէի կարծեր թէ դու է պարսկերէն կը մոռնաս ընելիքդ: Ահա՛ն շո՞ւ պէտք է աշխատիք: Բնութեան գեղեցկութիւնն ալ զիս չէր սփոփեր: Մեծո՞ւ կանգնած էր նա լեռան վրայ:

250. Այսպէ՞ս ի՞նչ գիտեմ որ ի՞նչ առաժնիս՝ ի՞նչ պէտք է տանք: Երբեք մարդս այնպիսի բաներ կը լսէ որ հոգի՞ն կը գոռարանայ հաւատալ: Մայրը հոգի՞ն թուղթ կը գրէ իւր որդւոյն որ անբա՛ւշա՛ քրտնէ մոռցած էր զինքը: Յանգի՞ն ալ այն նեղութենէն յետոյ արեգակը կը խաւարի: Թշնամիք յանգի՞ն ներս թափեցան և սպաննեցին զինքը: Մեծո՞ւ զգուշացէք ուրիշը դատելէ: Աստուած յայտնապէս խօսեցաւ Մովսէսի հետ: Մովսէս հոգի՞ն զարկաւ ապառաժին և անհիշատակ առատ ջուր բղխեցուց: Վերջապէ՞ս Իսրայելացիք հասան Բանանացուց երկիրը: Հայր և որդի ընդհանրապէս կը խօսէին: Հայրը ի՞նչ էր կը խրատէր իւր որդին: Բամբաստանքը շո՞ւ կը խոցոտէ մարդու սիրտը: Ահա՛ն կը հասկընանք՝ ի՞նչ անհա՛ն եթէ հարե՛անցի պատմէք

մեզ ձեր մտադրութիւնը: Ես հոգի՞ն կը ցանկայի զձեզ տեսնել: Ուշադրե՛ մանուկը հոգի՞ն ականջ պիտի դնէ և հոգի՞ն խօսի: Ուշ կ'երթաս, հոգի՞ն կուգաս, սոխակ նժգեհ: Ուշ պիտի դնենք մեր յոգնած գլուխը: Ահա՛ն զարդարուած էր, բայց հոգի՞ն լի էր պղծութեամբ:

251. Երբ անսեր էք որ այրին ոտից ցղուիս պըճնուի իւր զարդերով թանկագին: Աշխատող մարդը ի՞նչ հաց կը գտնէ, երբեք սովամահ չ'լինիր: Երբեք էի լոյս, և այժմ եմ խաւար: Մերի կ'որոտաս, ի՞նչ կ'ամպես: Մերի հարաւային հողմոյ նման հոգի՞ն կը շնչես: Ես հոգի՞ն կը լինիմ: Լաւ է անհա՛ն քան երբեք: Բժիշկը դու չ'հասած՝ հիւանդը հոգի՞ն մեռաւ: Դուք հոգի՞ն գնացէք: Երբեք գիտէի: Ահա՛ն այժմ պէտք չ'ունիմ: Երբեք մենք կը կարգանք, յետոյ դուք: Նոյն մտածէ՛, հոգի՞ն խօսէ: Նախ և հա՛ն նիւթը պատրաստէ՛ և հոգի՞ն գրէ՛: Աստուծոյ նախախնամութիւնը յոգի՞ն պիտի թագաւորէ: Յետոյ զղջաց Յուդայ և տարաւ արծաթը քահանայապետին:

214. Բացի բուն մակբայներէն կան անուններ և դերանուններ որոնք բայի համար կը դրուին և մակբայ կը համարուին. գոյականներէ առնուած մակբայները կարող են հոլովուիլ: Միայն հոլովեալ գոյական մակբայները՝ յոգնակի թուին հասարակ գոյական անուն պէտք է համարուին (բացի հոգի՞ն, հոգի՞ն, անհա՛ն որոնք ժամանակակից մակբայ են) . զորօրինակ՝

Վեր գնաց (տրական հոլով. դէպի վեր) :

Վերէն ընկաւ (բացառական հոլով) :

Վերէն վարովր (գործխական) :

Վերէն բռնուած են (յողնակի հասարակ գոյական անուն) :

252. Հետեւեալ մակբայներով նախադասութիւններ կազմեցէք :

Ներս, ներսը, ներսէն. վար, վարը, վեր, վերը. դուրս, դրսէն, դուրսը. առաջ, առաջուց, առջեւէն. ետեւ, յետոյ, ետքէն, յետ. դէմ, դիմաց, դիմացէն :

253. Գոյականը գերանուն հետ : — Այստեղ, այդտեղ, այնտեղ, այստեղէն, այդտեղէն, այնտեղէն, ո՞րտեղ, ո՞ւրտեղ, ամեն տեղ, ամենայն տեղ, մի քանի տեղ, ոչ մի տեղ, ամեն տեղէն, մէջտեղ :

254. Գոյականը միայն կամ ուրիշ բառի հետ : — Այսօր, վաղը, երէկ, հիմայ, առաւօտը, երեկոյին, հերու, անցեալ տարի, առաջ, առաջուց, մի օր, մի ժամանակ, օրով, ցերեկով, կէսօրին, գիշերը, ցերեկը, կէս գիշերին, վերջալուսին, շատոնց, հնուց, վաղուց, ի սկզբանէ, ի յաւիտենից, յաւիտեան :

Խտալ, սիրով, փութով, շուտով, դիւրաւ, դժուարաւ, բարեաւ, շտապաւ, իսկոյն, սրտանց, երեսանց. Ժառանգ. Ի քնի կոյրը բժշկեց. Ի քնի անպիտան էր : Անգամ, միանգամ, միանգամայն, երկիցս, երիցս, չորիցս ևայլն . .

215. Ածական անուններու մեծագոյն մասը՝ բայի քով մակբայի պաշտօն կը կատար-

րեն՝ միայն կամ ի մասնիկի հետ : — Բարձր մարդը քանի կը խօսէր : Փոքրի մանուկը ինչի ու չափաւ :

255. Զուգընթացաբար գրեցէք քանի մը նախադասութիւններ, ուր միևնոյն ածական անունը՝ թէ՛ ածական լինի և թէ՛ մակբայ :

216. Դերանունը զանապաշտ մասերու օգնութեամբ մակբայի պաշտօն կը կատարէ : — Այսպէս, այդպէս, այնպէս, սոյնպէս, դոյնպէս, նոյնպէս, այսքան, այդքան, այնքան, ոչնչքան, այսպիսով, այսուհետեւ, այնուհետեւ, սապէս, դապէս, նապէս :

217. Գոյական անուններէն շատերը եթէ կրկնութեամբ գործածուած են կամ եթէ միևնոյն գոյականը իւր մէկ հոլովին հետ է՝ կրնայ մակբայ լինել :

256. Կաթիլ — կաթիլ կաթիլ :

Ոլոռն — ոլոռն ոլոռն :

Ստէպ — ստէպ ստէպ :

Խումբ — խումբ խումբ :

Դաս — դաս դաս :

Ոլոր — ոլոր ոլոր :

Կամաց — կամաց կամաց :

Ծուռ — ծուռ ծուռ :

Տեղ — տեղ տեղ :

ժամանակ—ժամանակ ժամանակ .

Թել—թել թել .

Կարգ—կարգ կարգ .

257. Օր—օրէ օր .

ժամ—ժամէ ժամ .

Մօտ—մօտ առ մօտ .

Երես—երես առ երես .

Ձեռք—ձեռքէ ձեռք .

Դուռ—դռնէ դուռ .

Երկիր—երկրէ երկիր .

Աշխարհ—աշխարհէ աշխարհ .

Ծայր—ծայրէ ի ծայր .

Գլուխ—գլխէ ի գլուխ .

Դէմք—դէմ առ դէմ .

Դար—դարէ դար .

Կէս—կիսով չափ .

Հոգի—հոգւով չափ .

Տեղ—տեղն ի տեղը .

Փոխ—փոխ առ փոխ .

Վազ—վազէ ի վազ .

Հետ—հետ զհետէ .

Կոյր—կոյր զկուրայն .

Վեր—վեր ի վերոյ .

Քայլ—քայլ առ քայլ .

Տուն—տունէ տուն .

Դաս—դաս առ դաս .

Բառ—բառ առ բառ .

Խիտ—խիտ առ խիտ .

Հազիւ—հազիւ հազ .

258. Եւ ահա կը տեսնես օր օրի վրայ , գիշեր ցե-

րեկ , ըստ ամենայնի , ըստ պատշաճի , ըստ օրինի .
 ըստ պատահման , ըստ դիպուածոյ , առ առաւելն ,
 առ հարկի . Ի՛նչ խօսեցաւ . զուր տեղը կը ջանաս .
 անիրաւ տեղը դատուեցաւ . գուցէ թէ , կարծես թէ ,
 իցէ թէ , այն միջոցին , յայնչեմ թողին գնացին : —
 Քանի որ , մինչեւ որ , երբոր կայն . . .

ՆԱԽԱԳԻՐՈՒԹԻՒՆ

218. Նախադրու թիւնները իրենց կազմով թեանը նայելով երկու են՝

ա. Բռն նախադրութիւններ՝ վասն , համար , հետ , դէմ , չափ , պէս , առանց , մինչեւ , դէպ , իբր , իբրեւ , բացի , զատ , ի զատ , ի վեր , ի վայր , առ , հակառակ , համեմատ , մօտ (վերջին երեքը ածականաձեւ են) :

բ. Գոյականներէ առնուած նախադրութիւններ՝ որոնք բոլորը , առանց բացառու թեան , մակբայի պաշտօն կս կատարեն . դրան առջեւ , պարզապէս ետեւ , վերեւ , ներքեւ , վրան , տակ , մէջ , քով , դէմ :

219. Բուն նախադրու թիւններէն՝

ա. Հետեւեալք , շատ , համար , հետ , շէ , դէ , դէմ , առանց , հակառակ , համեմատ , մօտ տրական հոլով կ'առնուն . զ. օր . վասն այսորիկ , ինձ համար , քեզի չափ , թշնամույ դէմ , սուս հակառակ , ինձ մօտ , առանց ինծի :

բ. Փոխանի սեռական հոլով կ'առնուէ —
Տո՛ւր փոխանակ իմ և քո :

գ. Մէ՛ւ, դէ՛պի ուղղականի հետ կը գործածուի. մինչեւ տուն, դէպի դուռ :

դ. Իբր, իբրե՛ւ ամեն հոլովի հետ կը գործածուի. իբր կամ իբրեւ մարդ, իբր կամ իբրեւ մարդոյ հետ կը խօսիմ, իբր մարդէ, իբրեւ մարդով, իբրեւ իմարդ (մարդու մէջ) :

ե. Բայց, շո՛ւ, ի վեր, ի վայր, ի հըւի, ի քոս, անբացառական և հայցական հոլովներ կ'առնուն. բայցի քեզմէ, քեզմէ զատ, մանկու թենէ ՚ի վեր, լեռնէն ի վայր, օրն ի բուն, գիշերն ի բուն, ձմեռն ի գլուխ՝ անդադուր կ'աշխատի : Դիմել առ Աստուած :

Գոյականներէ առնուած նախադրութիւնները՝ սեռական հոլով կ'առնուն և անոր հետ ալ կը հոլովուին. ծառին տակը, լերան վրայ, իմ առջեւ, իմ առջեւիս, իմ առջեւէս և այլն :

259. Իրեցէք հետեւեալ նախադրութիւններով օրինակներ՝ առջեր, ետեր, վերեր, ներքեր, վրան, մէջ, մօտ, դէմ, փոխան, յետոյ, իջող, նկարագր (վերջին երեքը հոլովեալ գոյականներ են, որք երբեմն միայն նախադրութեան տեղ կը գործածուին) :

ՎԵՐՋ ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍԻՆ

1. Յառաջարան	եջ	9.
2. Նախադասութեան տեսակները	»	7
3. Պարզարանող բառերու տեսակները	»	9
4. Միաւորեալ նախադասութիւն	»	17
5. Բաղադրեալ նախադասութիւն	»	20
6. Մասունք բանի (գոյական անուն)	»	27
7. Գոյական անունի սեռը	»	29
8. Գոյական անուններու թիւը	»	32
9. Ածական անուն	»	34
10. Որակական եւ յարաբերական ածականներ	»	36
11. Թուական անուն	»	39
12. Դերանուն	»	42
13. Բայ	»	46
14. Բայի եղանակը, ժամանակը, թիւը եւ դէմքը	»	51
15. Դերբայ	»	54
16. Մակբայ	»	55
17. Նախադրութիւն	»	57
18. Շաղկապ	»	58
19. Զայնարկութիւն	»	58
20. Բառակազմութիւն	»	59
21. Նախդիր	»	60
22. Վերջաւորութիւն կամ վերջադիր	»	62
23. Նախնական եւ ածանցական բառեր	»	67
24. Պարզ եւ բարդ բառեր	»	67
25. Զեղջման եւ փոփոխման գլխաւոր կանոնները	»	68
26. Մասանց բանի փոփոխութիւն	»	72
27. Ուղղական եւ հայցական	»	73
28. Սեռական եւ տրական	»	75
29. Բացառական, գործիական եւ ներգոյական հոլովներ	»	76

30.	Կանոնաւոր հոլովմանց պատկերը	էջ	77
31.	Անկանոն հոլովմունք	»	80
32.	Անուան յօդը	»	83
33.	Անուններու հոլովումը որոշեալ յօդով	»	85
34.	Ածական անուան հոլովումը	»	86
35.	Թուական անուններու հոլովումը	»	87
36.	Դերանուններու փոփոխութիւնը	»	87
37.	Ստացական դերանուններ	»	89
38.	Դիմորոշ դերանուններ	»	90
39.	Անորոշ դերանուն	»	90
40.	Բայի փոփոխութիւնը	»	91
41.	Էական բայերու խոնարհումը	»	93
42.	Առաջին լծորդութիւն	»	94
43.	Երկրորդ	»	95
44.	Երրորդ	»	97
45.	Չորրորդ	»	98
46.	Կրաւորական բայերու խոնարհումը	»	99
47.	Անկանոն խոնարհմունք	»	101
48.	Պակասաւոր բայեր	»	105
49.	Միադէմ բայեր	»	106
50.	Բացասական բայեր	»	107
51.	Անցողական բայեր	»	108
52.	Դերբայ	»	111
53.	Մակբայ	»	115
54.	Նախադրութիւն	»	121

49193-5

ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ

ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ

Մ Ա Ս Ն Գ .

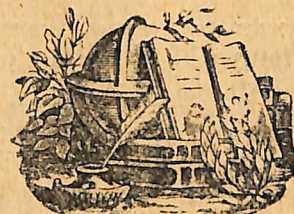
ՍՏՈՐԱԲԱԺԱՆՈՒՄ

Ուրք Մասունք Բանիի

ՀՐԱՏԱՐԱԿԻԶ

ԳՐԱՎԱՃԱՌ. Վ. Ե. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ

معارف نظارت جلیله سنک ۲۹۳ نومرولی و ۲۰۲۵
۳۱۵ تاریخلو رخصتنامه سیله طبع اولمشدر



Կ. ՊՈԼԻՍ

ՏՊԱԳՐ. Ն. Կ. ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ

1900

3136-3138

ՀՀ Ազգային գրադարան



NL0060896

ՀՀ Ազգային գրադարան



NL0060895

ՀՀ Ազգային գրադարան



NL0060894

